

บทที่ 2

บทบาทชาวจีนในค่านเศรษฐกิจสมัยรัชกาลที่ 1
ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา กันมากแล้ว จะเห็นได้จากตอนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจะทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมานั้น บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่อยู่อาศัย และศูนย์กลางการค้าของจีนแต่จิว¹ ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นนี้ชาวจีนอพยพเข้ามาประกอบอาชีพในไทยมากขึ้น ทำให้จำนวนชาวจีนได้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาเป็นพ่อค้า เจ้าภาษี ข้างคอเรือ พนักงานเดินเรือ และกรรมกร

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัฐบาลดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับสมัยอยุธยาและสมัยกรุงธนบุรี รายได้แผ่นดินส่วนใหญ่ได้มาจากการเก็บภาษีอากรและผลกำไรจากการจัดส่งเรือสินค้าออกไปค้าขายในต่างประเทศ ระเบียบนี้ชาวจีนเข้ามารับจ้างเป็นข้างคอเรือ พนักงานเดินเรือและพ่อค้าผู้นำสินค้าไปจำหน่าย สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยฟื้นฟูพันธไมตรีกับชาติตะวันตก มีการทำสัญญาพันธไมตรีและการค้า เช่น สนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษ พ.ศ. 2367 และใน พ.ศ. 2398 สนธิสัญญาดังกล่าวมีผลให้พ่อค้าชาวตะวันตก เข้ามาค้าขายได้สะดวกขึ้น รัฐบาลในระยะนี้เปลี่ยนแปลงนโยบายเศรษฐกิจ เช่น เลิกการผูกขาดสินค้า เพิ่มการเก็บภาษีอากรมากขึ้น นโยบายดังกล่าว เปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้น เช่น เป็นผู้ผูกขาดสินค้าแทนรัฐบาล เป็นเจ้าภาษีผูกขาดการเก็บภาษีให้แก่รัฐบาลจกกล่าวได้ว่าตลอดเวลาดังกล่าว

¹ William G. Skinner, Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand. (New York: Cornell University Press, 1961)

ชาวจีนมีบทบาทควบคุม เศรษฐกิจไทยทุกสาขาซึ่งสามารถจำแนก เป็นประ เภทใหญ่ได้
2 ประ เภท คือ

1. การค้ากับต่างประเทศ
2. เศรษฐกิจภายในประเทศ

1. การค้ากับต่างประเทศ

เรือสินค้าไทยออกไปค้าขายในต่างประเทศมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยา¹ ภายหลังจาก เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 รัฐบาลไทยหยุดการส่งเรือสินค้าไปต่างประเทศ คงมีแต่เรือสินค้าของพ่อค้าเอกชน การค้าของรัฐบาลเริ่มขึ้นอีกในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปัจจัยที่ส่งเสริมให้การค้ากับต่างประเทศขยายตัวมากขึ้นมีหลายประการ

ประการแรก รัฐบาลต้องการผลกำไรจากการค้ามาทำนุบำรุงประเทศ จะเห็นได้จากสภาพบ้านเมืองสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นระยะฟื้นฟูและบูรณประเทศ และอยู่ในภาวะที่ต้องทำสงครามกับพม่า รายได้แผ่นดินจากการเก็บภาษีไม่เพียงพอที่จะบำรุงประเทศแม้แต่จะแจก เบี้ยหวัดแก่ขุนนาง² จะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกว่า

... เงินเก็บมาได้แต่ช่วยอากรก็พอใช้ทำนุบำรุงแผ่นดิน
เหลือจึง เอามาแจก เบี้ยหวัดก็ไม่ใคร่พอต้อง เอา เงินกำไร
ตกแต่งสำเภามา เพิ่ม เติมอีกจึงจะพอจ่ายไปได้ปีหนึ่ง ๆ
เงินคงคลังสะสมไว้ก็ยังไม่³

¹ Suchbancing Promboon, "Sino-Siamese Tributary Relations, 1282-1853" (Unpublished Ph.D. Thesis, University of Wisconsin, 1971), P. 250.

2. พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์. เจ้าชีวิต (พระนคร : คลังวิทยา, 2505).
หน้า 209.

3. เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1
หน้า 295

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สถาปนารัฐบาลเงินยังไม่มั่นคง เช่นกันจะเห็นได้จากในระยะปลายรัชกาลมีการลดเบี้ยหัวคูนนางเกือบทุกปี บางครั้งลดครึ่งหนึ่ง บางครั้งลดลงสองในสาม¹ บางครั้งจ่ายเป็นสิ่งของ เช่นข้าวสารหรือนาLAY² แทนเงินตรา รัฐบาลในระยะนี้จึงหาวิธีเพิ่มรายได้โดยการติดคอกค้าขายกับต่างประเทศ ในขณะที่พระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรมพระคลังมหาสมบัติกับบัญชากรมท่า ทรงมีหน้าที่จัดส่งเรือสินค้าหลวงไปค้ากับต่างประเทศ พระองค์ตระหนักดีถึงการค้าขายกับต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศจีน จะเห็นได้จากทรงจัดส่งสำเภาสวนพระองค์ออกไปค้า ณ ประเทศจีนอยู่เสมอ⁴ พระองค์ทรงเกี่ยวข้องกับกิจการการค้ากับต่างประเทศมาก จนพระชนกทรงเรียกพระนามพระองค์ว่า "เจ้าตัว"⁵ ตลอดจนปรากฏว่าทรงมีพระปรีชาสามารถในการค้ามาก จะเห็น

1. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว "The Establishments of the Kingdom" The Siam Repository 1869, P. 67.

2. ต.ท.ช. จดหมายเทศีย์รัชกาลที่ 2 เลขที่ 11 จ.ศ. 1176 ห่องตราถึงพระยาศรีธรรมมาโสกราช (แก้วพิมพ์)

3. พระยาพิพิธโกษา "ตำนานกระทรวงต่างประเทศเมื่อแรกตั้งขึ้น" พระราชสาส์นไปเมืองจีนตั้งกรุงธนบุรี และพระราชสาส์นกรุงจีนมีมาในรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรศิลป์, 2507), หน้า 22.

4. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาบวรเสวริยาลงกรณ์และผู้อื่น, เทศนา พระราชประวัติและพงศาวดารกรุงเทพา (พระนคร : โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย 2465), หน้า 91.

5. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระธรรมเทศนาเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : การพิมพ์ไชยวัฒน์, 2506), หน้า 37.

ได้จากผลกำไรที่นำมาใช้ในราชการแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อขึ้นครองราชย์ พระองค์ไม่เพียงแต่จะทรงทำนุบำรุงประเทศเท่านั้น ทรงจ่ายพระราชทรัพย์ ปรามปรามศักรุนอกประเทศ เช่น ท้าสงครามกับลาวและญวน ขณะเดียวกันต้องจ่ายพระราชทรัพย์ปรามปรามศักรภายในประเทศ คือ พวกอั้งยี่ก๊กขวย

ประการที่สอง ความต้องการเพิ่มรายได้ของแผ่นดินเพื่อนำมาใช้ในการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดที่พระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนา โดยการสร้างวัดและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ ทุกพระองค์ ทรงนำผลกำไรจากการค้ากับต่างประเทศมาใช้จ่ายค่านี้นี้มาก โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งพระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์นั้น จอห์น ครอบเฟิส (John Crawford) กล่าวถึงการสร้างวัด ~~วัดทอง~~ (วัดราชโอรส) ของพระองค์ว่า

... ข้าพเจ้าเชื่อว่าวัดนี้สร้างขึ้นอย่างสง่างามจากความร่ำรวยของเจ้าชาย (กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์) ตั้งแต่สมัยที่ท่านควบคุมการค้าต่างประเทศที่ประเทศสยามเพ็งจะส่งเสริมอย่างจริงจัง...^๒

เมื่อทรงเป็นกษัตริย์ พระองค์ทรงใฝ่พระทัยที่จะนำผลกำไรจากการค้าต่างประเทศมาสร้างและบูรณวัด เช่น แก่ก่อน จะเห็นได้จากกรณีต่อไปนี้ ใ้เจ้าคุณพระยาโชฎึกราชเศรษฐี และพระยาศรีพิพัฒน์³ ในวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2379⁴ เพราะขัดพระ-

1. เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

2. John Crawford, Journal of An Embassy to the Courts of Siam and Cochin China (Kualalumpur: Oxford University Press, 1967), p. 131.

"...This temple, I have no doubt, owned its existence and superior to the wealth acquired by prince in his superintendence of the extensive foreign trade, which Siam has lately been conducting...."

3. ทั้งสองท่านนี้มีหน้าที่จัดส่งสินค้าไปขายในต่างประเทศ หากการขัดพระประสงค์โดยส่งขายออกไปกับเรือสินค้าของพ่อค้าจีน แทนที่จะส่งไม่ฝางออกไป พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคาดคะเนไม่ฝางจะทำกำไรได้เป็นจำนวนมาก

4. คี.บี. ปรีคเด "จุดหมายเหตุเรื่องมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาประเทศสยาม"

"ประชุมพงศาวดารภาคที่ 31 เล่มที่ 18 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2508) หน้า 85-6.

ประสงค์ที่หวังกำไรจากการค้าไม้ฝางมาใช้ในการสร้างวัด¹

ประการที่สาม รัฐบาลต้องการขายผลิตภัณฑ์ราชภู² และประเทศราชส่งเข้ามาเป็นส่วย ส่วยเหล่านี้ถูกเก็บไว้ในพระคลังสินค้า³ เมื่อมีมากเหลือใช้จากราชการแล้วจึงบรรจุเรือสินค้าหลวงไปจำหน่ายในต่างประเทศหรือขายให้บรรดาพ่อค้าต่างชาติ⁴ เพื่อเปลี่ยนผลิตผลเหล่านี้เป็นเงินตราสำหรับใช้ในราชการแผ่นดิน ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า กษัตริย์ในยุครัตนโกสินทร์ค่อนข้างทรงมีบทบาททางเศรษฐกิจในฐานะ "พ่อค้ากิตติมศักดิ์" ผิดจากพระมหากษัตริย์ในอดีตซึ่งไม่ทรงเกี่ยวข้องกับการค้าโดยตรง⁵

การค้ากับต่างประเทศสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ติดต่อกับประเทศจีนเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีชาวยุโรปเข้ามาค้าขายในระยะนี้ เพราะทางทวีปยุโรปกำลังติดพันกับสงครามนโปเลียนประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งพ่อค้าจีนเคยเข้ามาติดต่อค้าขายกับไทยตลอดเวลา แม้ในระยะที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงคราม ฉะนั้นเรือสินค้าหลวงในสมัยนี้จึงส่งไปค้าขาย

1

Bangkok Calendar, 1871. p.25.

2

สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ, ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาค 16 ตำนานภาษีอากรบางอย่าง (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466), หน้า 1.

3

W.A. Graham, Siam a Handbook of Practicol Commercial and Political Information (London: Alexander Morning Limited, 1912), p.337.

4

พระยาอนุমানราชชน, เรื่องภาษีอากรและการค้าสำเภาสมัยก่อน (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเชม, 2490), หน้า 5. W.A. Graham, Ibid

5

The Burney Papers, Vol I, p.180

กับประเทศจีนซึ่งเป็นประเทศที่คุ้นเคยกันเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าเรือสินค้าในรัชกาลต่อ ๆ มาจะ
ค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน¹ ใกล้เคียงบ้าง แต่เรือสินค้าจำนวนมากยังคงไปค้ากับประเทศ
จีน เช่น ใน พ.ศ. 2363 มีเรือสินค้าติดต่อกะหว่างไทยกับจีน 140 ลำ² และเรือสินค้า
ที่ไปค้าขายกับประเทศจีนนั้นล้วนเป็นเรือขนาดใหญ่³ การค้าระหว่างไทยกับประเทศจีนจึง
มากกว่าประเทศอื่น ๆ ดังจะเห็นได้จากรายงานจำนวนเรือสินค้าและจำนวนสินค้าในสมัย
รัชกาลที่ 2

...ไปค้าที่เมืองไทหล่า เรือขนาดคยวม 40 ลำ สินค้าหนัก 112,000 ทาบ

...ไปค้าปัตตาเวีย 3 ลำ สินค้าหนัก 22,500 ทาบ⁴

มูลเหตุที่ทำให้เรือสินค้าไทยไปค้ากับประเทศจีนมากกว่าประเทศอื่น ๆ อาจมีมูลเหตุสำคัญ
ดังนี้

ประการแรก คนไทยคุ้นเคยกับพ่อค้าจีนและการค้ากับประเทศจีนมาตั้งแต่สมัย
สุโขทัย แนวโน้มในการส่งเรือสินค้าไปต่างประเทศจึงเป็นแบบเดียวกับอดีต เพราะบรรดา
ขุนนางและเจ้านายไทยส่งเรือสินค้าส่วนตัวออกไปค้าขายเป็นจำนวนมากโดยไม่ต้องเสีย
ภาษี⁵ และการดำเนินการค้าของบุคคลเหล่านี้มีชาวจีนเป็นผู้ปฏิบัติแทน เมื่อชาวจีนเคย
ชำนาญการค้าในประเทศตนมาแล้ว เรือสินค้าของบุคคลเหล่านี้จึงนิยมส่งไปประเทศจีน เมื่อ
พิจารณาความต่องานการค้าเขาราชสำนักไทยในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 ไม่นิยมสินค้า

¹ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า 225,

² Crawford, op.cit., p.410

³ Ibid

⁴ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตำราพระราชาณาฎา, พระราชพงศาวดาร

รัชกาลที่ 2, หน้า 283.

⁵ Wira Wimoniti, "Historical Pattern of Tax Adminis-
tration in Thailand" (Unpublished Master Thesis of Public
Administration, Thammasat University, 1961), p.53.

ยุโรปนิยมแต่สินค้าจากประเทศจีน อาทิ แพร่ไหม เครื่องถ้วยชาม สิ่งเหล่านี้เป็นของ
 พุ่มเพื่อแสดงความมั่งคั่งของผู้ใช้ ฉะนั้นบุคคลเหล่านี้จึงส่งเรือสินค้าของตนไปประเทศ
 จีนเพื่อนำสินค้าเหล่านี้มาในคอนชากลับ

ประการที่สอง ประเพณีการส่งเครื่องราชบรรณาการไปจีนเปิดโอกาสให้ขุนนาง
 ไทยแสวงผลประโยชน์ในทางการค้าด้วย สิ่งของที่รัฐบาลไทยส่งไปเป็นเครื่องราช
 บรรณาการพระเจ้ากรุงจีนนั้นเกิดมาจากหัวเมือง^๑ หรือประเทศราช^๒ สิ่งของ
 เหล่านี้เมื่อเหลือใช้จากเป็นเครื่องบรรณาการ ขุนนางไทยก็จะนำออกขายในขณะที่
 เรือราชทูตไทยอยู่ที่วางตุ้งและรับสินค้าจากประเทศจีนกลับประเทศไทยเพียงหนึ่ง
 กอนที่จะมีลมมรสุมอีกครั้ง จึงไปรับราชทูตกลับ^๓ นอกจากนี้การส่งบรรณาการไป
 ประเทศจีนทำให้เรือสินค้าของไทยได้รับการยกเว้นภาษี เช่น เรือสินค้าของหลวง
 ภูเก็ควานิชสมัยรัชกาลที่ ๑ ได้รับการยกเว้นจังกอปากเรือ^๔ เรือสินค้าไทยใน
 รัชกาลต่อ ๆ มาที่ไปพร้อมกับเรือราชทูตได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมมากเรือ
 เช่นกัน^๕

^๑ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ เล่มที่ ๑๘ จ.ศ. ๑๒๐๐ "ร่าง
 ตราถึงผู้ว่าราชการเมืองต่าง ๆ เรื่องเกณฑ์เครื่องราชบรรณาการไปจังกอ
 พระเจ้ากรุงปักกิ่ง" (สมุดไต่คำเขียนดินสอขาว)

^๒ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ เล่มที่ ๑๘ จ.ศ. ๑๒๑๔ "เจ้า
 เมืองหลวงพระบางบอกว่าส่งคนคุมช้าง ๔ ช้าง ไปถวายพระเจ้ากรุงปักกิ่งออก
 เดินทางไปแล้ว" (สมุดไต่คำเขียนดินสอขาว)

^๓Bangkok Calender 1871, p.82.

^๔ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๑ เล่มที่ ๓ จ.ศ. ๑๑๔๔ พระราช
 สาส์นไปเมืองจีน (สมุดไต่คำเขียนดินสอขาว)

^๕พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒, หน้า ๒๖๕.

ประการที่สาม ประเทศจีนเป็นตลาดรับสินค้าทุกชนิดของไทย เช่น ข้าว ไม้ เครื่องเทศ หนังสัตว์ เขาสัตว์ พริกไทย นอกจากจะขายได้ในปริมาณมากกว่าตลาดอื่น ๆ แล้ว ของเหล่านี้ได้กำไรอีกเท่าตัว^๑ ภาวะทางรัฐบาลซื้อหาบละ ๑๒๐ - ๑๔๐ บาท จำหน่ายในประเทศจีนหาบละ ๒๓๐, ๒๕๐ ถึง ๓๐๐ บาท^๒ นอกจากนี้วงการแพทย์จีนยังนิยมใช้กระดูกเสื่อ นอแรด เขากวาง ไม้กฤษณา จากไทยสำหรับยดมัตถยา ไทยส่งสิ่งเหล่านี้ไปจำหน่ายเป็นจำนวนมากและได้ราคาดีเช่นเดียวกัน

✓ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ชาวจีนอพยพเข้ามาประกอบอาชีพนอกประเทศกันมาก โดยเฉพาะประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จุดประสงค์ของการอพยพนี้เพื่อแสวงโชคและสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้มั่นคง เพื่อช่วยเหลือครอบครัวที่ยังอยู่ในประเทศจีน/ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการอพยพนี้คือ ปัญหาทางการเมือง ความไม่พอใจราชวงศ์แมนจูซึ่งปกครองประเทศจีนในขณะนั้น^๓ และปัญหาทางเศรษฐกิจภายในประเทศที่ทรุดโทรม^๔ รัฐบาลไทยในสมัยรัตนโกสินทร์มีนโยบายขยายการค้า จึงเป็นโอกาสให้ชาวจีนอพยพเหล่านี้เข้ามาประกอบอาชีพในประเทศมากขึ้น รัฐบาลไทยสนับสนุนให้ชาวจีนเข้ามาอยู่ในประเทศไทย^๕ จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระ

^๑The Burney papers, Vol I p.178.

^๒George Finlayson, The Mission to Siam and Hue the Capital of Cochinchina in the Years 1821-2, (London: John Murray, 1826), p.257.

^๓เกิดกบฏขึ้นเนือง ๆ เช่นใน พ.ศ. ๒๓๓๘ กบฏของสมาคมดอกบัวขาว (The White Lotus Society) ระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๘๗ ถึง ๒๔๗๗ กบฏไต้เผิง (Tai - Ping Rebellion)

^๔รัฐบาลไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งชาวกลองไปกับเรือสินค้าล่าวละ ๕๐ ถึง - ๑ เกวียน เพื่อช่วยชาวจีนภาคใต้ที่ประสบทุกข์ภัย

^๕Finlayson, Ibid. p.XVI.

พระพุทธรูปทองคำโลกทรงสนับสนุนชาวจีนอพยพเข้าประเทศ เพราะทรงมีพระประสงค์
จะใ้ชาวจีนเหล่านี้ในการค้าของหลวง^๑ นโยบายสนับสนุนชาวจีนอพยพทั้งทางตรงและ
ทางอ้อมของรัฐบาลไทย ความจริงมีมานานแล้วถึงที่อาจวิเคราะห์ได้จากกรกำหนด
ศักดินาให้แก่พนักงานเดินเรือจีน เช่น จุนจู นายเรือมีศักดินา ๔๐๐ ไร่^๒ ระบบศักดินา
นี้เริ่มมีในสมัยพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา รัฐบาลสมัยรัตนโกสินทร์ยังคงนำ
มาใช้จนกระทั่งเลิกไปโดยปริยายเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่นนี้แสดงว่ารัฐบาลไทย
มีนโยบายสนับสนุนให้ชาวจีนเข้ามาช่วยทำการค้าเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา นอกจากนี้
การเก็บเงินผูกปีขอมือจีนซึ่งเริ่มเก็บในสมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็เก็บในอัตราค่า
กว่าเรียกเก็บภาษีจากราษฎรไทย^๓ นับว่าเป็นนโยบายจงใจชาวจีนให้เข้ามาประกอบ
อาชีพในไทย^๔ ด้วยวิธีหนึ่ง ที่กล่าวมาเป็นนโยบายสนับสนุนชาวจีนทางอ้อมของ
รัฐบาลไทย ส่วนการสนับสนุนทางตรงนั้นคือการที่เรือสินค้าหลวงรับชาวจีนโดยสาร
เข้ามาควยในตอนซากลับ^๕ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ เรือสินค้าลำหนึ่ง ๆ บรรทุกชาวจีน
เข้ามาปีละ ๑,๒๐๐ คน^๖ แต่ละปีมีชาวจีนอพยพเข้ามาประมาณ ๗,๐๐๐ คน และ

^๑ William G. Skinner, Chinese Society in Thailand An Analytical History, (New York: Cornell University Press, 1962)

^๒ เสถียร ลายลักษณ์และผู้อื่น (ผู้รวบรวม) ประชุมกฎหมายประจำศก
เล่มหนึ่งถึงสอง "ตราสามดวง" (พระนคร : โรงพิมพ์เคลิเมด, ๒๔๗๘), หน้า ๑๔๓.

^๓ ชาวจีนเสียค่าผูกปีหนึ่งค่าถึง สองสลึง ทุก ๆ ๓ ปี

^๔ Skinner, op.cit., p.120.

^๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, Siam Repository, 1869,
p.66-67.

^๖ Crawford, op.cit., p.412.

จำนวนชาวจีนอพยพนั้นมากขึ้น^๑ ในรัชกาลต่อ ๆ มา การบรรทุกชาวจีนโดยสารเข้ามา^๒ นอกจากจะช่วยให้ส่งเสริมให้ชาวจีนเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้นแล้วยังช่วยให้เรือสินค้าไทยได้บรรทุกเต็มระวางในคอนชากลับ และมีรายได้จากค่าโดยสาร^๓ ซึ่งนับเป็นรายได้ของหนึ่งของไทย

จำนวนชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ยังไม่เป็นที่ยุติแน่นอนว่ามีเท่าใด^๔ ชาวจีนเหล่านี้เข้าร่วมในกิจกรรมเศรษฐกิจของไทย โดยเฉพาะคานการค้ำกับต่างประเทศ อาจวิเคราะห์เจตนาของชาวจีนที่เข้าร่วมในการค้าต่างประเทศของไทยได้หลายประการ

ประการแรก เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการอพยพออกนอกประเทศ คือการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของคนใหม่ในดินแดน จะเห็นได้จากชาวจีนผู้อพยพเข้ามาแรก ๆ

^๑M.L.Manich Jumbai, King Mongkut and Sir John Bowring, (Bangkok: Chalerunit, 1970), p.38.

^๒Crawford, op.cit.,

^๓ครอเฟ็ค (Crawford) เข้ามาในปี พ.ศ. ๒๓๖๓ กล่าวถึงชาวจีนในประเทศไทยมีประมาณ ๔๕๐,๐๐๐ คน โฮเวิร์ด มอลคัม (Howard Melcom) เข้ามาในปี พ.ศ. ๒๓๘๐ (ค.ศ. ๑๘๓๗) คาดว่ามีชาวจีนในประเทศไทย ๔๕๐,๐๐๐ คน สังฆราชปาล์เลอกัว (Mgr.Pallegoix) กล่าวถึงจำนวนประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. ๒๓๘๓ ประมาณ ๖ ล้านคน มีชาวจีนประมาณหนึ่งล้านห้าแสนคน ซึ่งเป็นจำนวนเดียวกับวิกเตอร์ เพอร์เซลล์ (Victor Purcell) อ้างมาจาก ลีโอน โรสไม (Leon Rosny) ผู้เข้ามาในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ ว่ามีชาวจีน ๑.๕ ล้านคน แต่ มูโฮท (Mouhot) กล่าววากอน พ.ศ. ๒๔๐๕ (ค.ศ. ๑๘๖๒) มีประชากรจีนในไทยประมาณ ๑,๕๐๐,๐๐๐ คน สกินเนอร์ (G.William Skinner) คาดวาระยะ พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๘๒๑) มีประชากรจีนทั้งหมดเพียง ๒๓๐,๐๐๐ คน และปี พ.ศ. ๒๓๘๓ (ค.ศ. ๑๘๔๐) ประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ คน

จะรับทำงานทุกชนิดแม้ว่าเป็นงานต่ำ เช่น เป็นกรรมกรและพยายามสร้างฐานะของ
ตัวเองจนได้เป็นพ่อค้าที่ร่ำรวยซึ่งคนไทยทั่วไปเรียกว่า "เจ้าสัว" หรือ "เจ้าขรัว"^๑
จะเห็นได้ว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้มีเจ้าสัวหลายคนทำประโยชน์ให้แก่ประเทศ
ชาติ เช่น รัชสร้างถนน สะพาน บูรณะวัด เป็นต้น

ประการที่สอง การขายรัฐบาลไทยค้าขายกับต่างประเทศเป็นทางที่จะไปติดต่อ
ค้าขายกับประเทศจีนบ้านเกิดของตน เป็นโอกาสติดต่อส่งชาวถึงครอบครัวที่ยังคงอยู่
ในประเทศจีน นอกจากนี้สามารถส่งผลผลิตจากประเทศไทยหรือเงินตราที่สะสมให้
ครอบครัวโดยฝากไปกับเรือสินค้า เงินตราที่ส่งไปนี้เป็นจำนวนมาก เช่น ในปี พ.ศ.
๒๓๙๓ เรือสินค้าที่ไปจีนรับเงินฝากจากของพ่อค้าจีนในไทยที่ส่งให้ครอบครัวเป็น
จำนวน ๖๐,๐๐๐ ดอลลาร์ สเปน^๒ การส่งเงินให้ครอบครัวในประเทศจีนหรือที่
เรียก "โพยกวน" นี้ ยังคงดำเนินมาจนปัจจุบัน มีตัวแทนบริษัทโพยกวนซึ่งมีสำนัก
งานใหญ่ในกรุงเทพฯ และจังหวัดใหญ่ ๆ^๓ รับส่งโพยกวนตลอดเวลาซึ่งวิธีการ
ส่งโพยกวนนี้ก่อให้เกิดการขาดแคลนเงินตราภายในประเทศ ทำให้เงินตราซึ่ง
ต้องใช้ภายในประเทศออกไปนอกประเทศอย่างไร้ผลนับเป็นการทำลายเศรษฐกิจ
ของชาติไทย ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแล้ว

ประการที่สาม การรับจ้างรัฐบาลหรือเอกชนไทยทำการค้า เป็นทางเสริม
สร้างความมั่นคงทางสังคมของชาวจีนซึ่งเข้ามาเป็นชนกลุ่มน้อย การมีความสัมพันธ์
กับบุคคลในวงการปกครองทำให้ชาวจีนได้รับความคุ้มครองจากบุคคลเหล่านี้ และได้
รับอภิสิทธิ์เหนือชาวต่างชาติอื่น ๆ โดยเฉพาะการค้ายภายในประเทศซึ่งจะกล่าวในตอน
ต่อไป พ่อค้าชาวจีนเหล่านี้เมื่อออกไปค้าขายในต่างประเทศจึงถือโอกาสนำสิ่งของ
มาถวายพระมหากษัตริย์ไทย เช่น สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

^๑ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๑,

(พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๖), หน้า ๑๖๓

^๒ William G. Skinner, Chinese Society..., p.124.

^๓ "โพยกวนยังอยู่" ประชาชาติ, ๑๑ (มกราคม, ๒๕๑๙), หน้า ๒๙.

...จีนแตกออกเป็นนายเรือ จายเซงหะคุมสินค้าออกไปจำหน่าย
ที่เมืองเรียว (Rhio) ...จีนกวนายเรือจีนฉ้อลาคา...สำเภหับดี
ซึ่งไปจำหน่ายที่เมืองใหม่ (สิงคโปร์) จัดซื้อสินค้าเข้ามาถวาย...
เป็นจำนวน ๓๕๗๓ แฉนคิดเป็นเงิน ๒๓ ชั่ง ๙ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง
๒๕๕ ไพ....^๑

ชาวจีนเข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทยเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
ของตนเองและประกอบกับชาวจีนเหล่านี้มีความชำนาญด้านการค้าและการเดินเรือทาง
ทะเลมาจากประเทศจีนแล้วจึงใช้ความชำนาญนี้ร่วมกับรัฐบาลไทยในกิจการการค้า
กับต่างประเทศ บทบาทชาวจีนด้านการค้ากับต่างประเทศนั้นแบ่งออกเป็นด้านการต่อ
เรือสินค้า การเดินเรือสินค้าและการเป็นพอค
บทบาทชาวจีนด้านการต่อเรือสินค้า

การค้ากับต่างประเทศของไทยตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงปี พ.ศ. ๒๓๗๓
ใช้เรือสินค้าแบบจีนซึ่งบางลำมีชาวจีนเป็นเจ้าของ^๒ เรือสินค้าไทยในระยะนี้ส่วน
มากเป็นของชาวจีน^๓ และสร้างโดยชาวจีนที่อยู่ในไทย^๔ ปกติการสร้างเรือสินค้า

^๑ ก.ห.ช. จดหมายเหตุนครบาลที่ ๓ เลขที่ ๒๓ จ.ศ. ๑๒๐๔ "บัญชีเรือ
สินค้าที่บรรทุกเรือจายเซงหะเข้ามาในกรุงเทพฯ" (สมุดไต่คำเขียนดินสอดขาว)

^๒ Skinner, op.cit., p.41

^๓ Graham, Siam, A Handbook..., p.396.

^๔ Malloch, 1852, p.65 as cited in G.W. Skinner,

op.cit., p.99

ทำกันตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะบริเวณตั้งแต่ปากคลองผดุงกรุงเกษมจนถึงบางคอแหลม^๑ นอกจากนี้มีการต่อเรือในบริเวณเมืองชายฝั่งทะเลทั้งทางตะวันออกและทางภาคใต้ซึ่งจะเห็นได้จากหอพระราชมงคลพระราชวังบวรฯ ในรัชกาลที่ ๒ ว่าไว้ดังนี้

...ฉบับหนึ่งว่ากำปั่นหลวงค่อใหม่ ๗ เมืองครั้ง แต่งให้

หลวงพ่วงเป็นนายกำปั่น....^๒

การต่อเรือสินค้าในระยะแรกนั้นชาวจีนเป็นผู้ออกแบบและช่างควบคุม และใช้แรงงานคนไทย^๓ ซึ่งได้หลักฐานนี้จาก ครอเฟิต ผู้เข้ามาในปี พ.ศ. ๒๓๖๓ ในระยะเวลาต่อมาเมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาประกอบอาชีพในไทยเป็นจำนวนมาก รัฐบาลสามารถจ้างกรรมกรจีนเหล่านี้ในอัตราต่ำ จะเห็นได้จากค่าแรงงานต่อเรือของไทยถูกที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับที่อื่น ๆ^๔ การต่อเรือในสมัยระยะรัชกาลที่ ๓ จึงใช้แรงงานกรรมกรจีนแทน จะเห็นได้จากหลักฐานของจอร์จ วินเซอร์ เอิร์ล (George Windsor Earl) ผู้เข้ามาถึงกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๓๗๖ กล่าวถึงชาวจีนจำนวนมากทำงานเกี่ยวกับการต่อเรือตามริมฝั่งแม่น้ำ^๕ ในสมัยดังกล่าวนี้รัฐบาลใช้แรงงาน

^๑พระยาอนุমানราชชน, เรื่องภาษีอากรและการค้า..., หน้า ๓๐.

^๒ก.น.ช. จดหมายเทศรัชกาลที่ ๒ เลขที่ ๓ จ.ศ. ๑๑๗๘ ท่องตราฝ่ายพระราชวังบวรฯ ถึงพระยาศรีธรรมมาโศกราชตอบรับบอก ๓ ฉบับ (ตัวพิมพ์)

^๓Crawford, op.cit., p.411.

^๔Ibid.

^๕✓ Victor Purcell, The Chinese in Southeast Asia,

(London : Oxford University Press, 1965), p.97.

กรรมกรจีนในงานโยธาต่าง ๆ แทนไพร่ไทยซึ่งการใช้กรรมกรจีนนี้รวมถึงการต่อเรือสินค้าด้วย การต่อเรือสินค้าในไทยได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น จะเห็นได้จากมีชาวอังกฤษเข้ามาควบคุมและฝึกสอนชาวจีน หลักฐานจาก เฟดเคอริค อาร์เธอร์ นีล (Frederick Arthur Neale) กล่าวว่าช่างไม้ชาวจีนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของชาวอังกฤษนี้เคยไปฝึกการต่อเรือที่บอมเบย์^๒ ฉะนั้นกล่าวได้ว่าบาทชาวจีนด้านการต่อเรือสินค้านั้นเป็นทั้งผู้ควบคุมการก่อสร้าง เป็นช่างผู้ชำนาญที่ได้รับการฝึกฝนมาจากต่างประเทศ และเป็นกรรมกรในการคานแรงงาน การต่อเรือสินค้าในระยะต้นรัตนโกสินทร์จึงอยู่ที่อู่ทออิทธิพลจีนซึ่งจะเห็นได้จากแบบของเรือสินค้า เรือสินค้าในระยะ ๒ รัชกาลแรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ใช้เรือแบบแจวซึ่งเป็นเรือขนาดใหญ่บรรทุกสินค้าได้มาก^๓ เมื่อรัฐบาลไทยต่อเรือสินค้าจึงใช้แบบอย่างจากสำเภวจีน เช่น เรือสินค้าที่ต่อในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก นิยมต่อแบบตั้งกึ่ง (กว้างตุง) ของจีน^๔ กุตสลาฟ (Gutzlaff) มิชชันนารีผู้เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ ๓

^๑ วอลเตอร์ เอฟ เวลลา, แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ, แปลโดยนิจทองโสภิต (พระนคร : สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔) หน้า ๓๖.

^๒ Frederick Arthur Neale, Narrative of a Residence in Siam, (London: Office of the National Illustrated Library, 1852), p.42.

^๓ Skinner, Leadership and Power..., p.6.

^๔ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑, หน้า ๒๔. คงจะตรงกับเรือ Twago จากหนังสือ The Ship เขียนโดย B. Landstron กล่าวว่า เป็นเรือที่เคยใช้ในนานน้าไทย เป็นเรือสองเสา ท้องแบน ทาสีสวย

กล่าวถึงเรือสินค้าที่ค้าขายระหว่างไทยกับจีนชาวจีนเรียกว่า "ปักเตาซุน"^๑
 (Pak-taw-sun)(南豆春) หรือ "แปะเทาจุน"^๒ (Pih-taw-chuen)
 (白頭船) แปลว่า "เรือหัวขาว" สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงแสดงความ
 เห็นว่าเรือของไทยคงจะหาดีชาวจีนที่ครีบทหรือส่วนประกอบอื่น ๆ ของเรือเพื่อให้แตกต่าง
 จากเรือแจวที่หาหัวเรือสีแดง และเรืออกเกียนหาสีเขียว^๓ แสดงว่าเรือสินค้าไทย
 ในระยะนี้คงจะเป็นแบบเดียวกับเรือชาวจีน แตกต่างกันเพียงหาสีที่หัวเรือเท่านั้น
 เรือแบบจีนกลายเป็นเรือที่สามัญเมื่อ เฮนรี เบอร์นี (Henry Burney) นำเรือ
 กำนับโยแบบฝรั่งเข้ามาเป็นครั้งแรก เรือกำนันโยเดินทางได้เร็วกว่าสำเภวจีน^๔
 ซึ่งนับวันจะหมดไป จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้าง
 เจดีย์เป็นรูปเรือสำเภาที่วัดยานนาวาในปี พ.ศ. ๒๓๗๘ และมีพระราชดำรัสว่า
 "คนภายนอกอยากจะได้เห็นว่าเรือสำเภาเป็นอย่างไรจะได้มาก"^๕ ในสมัยรัชการที่ ๔

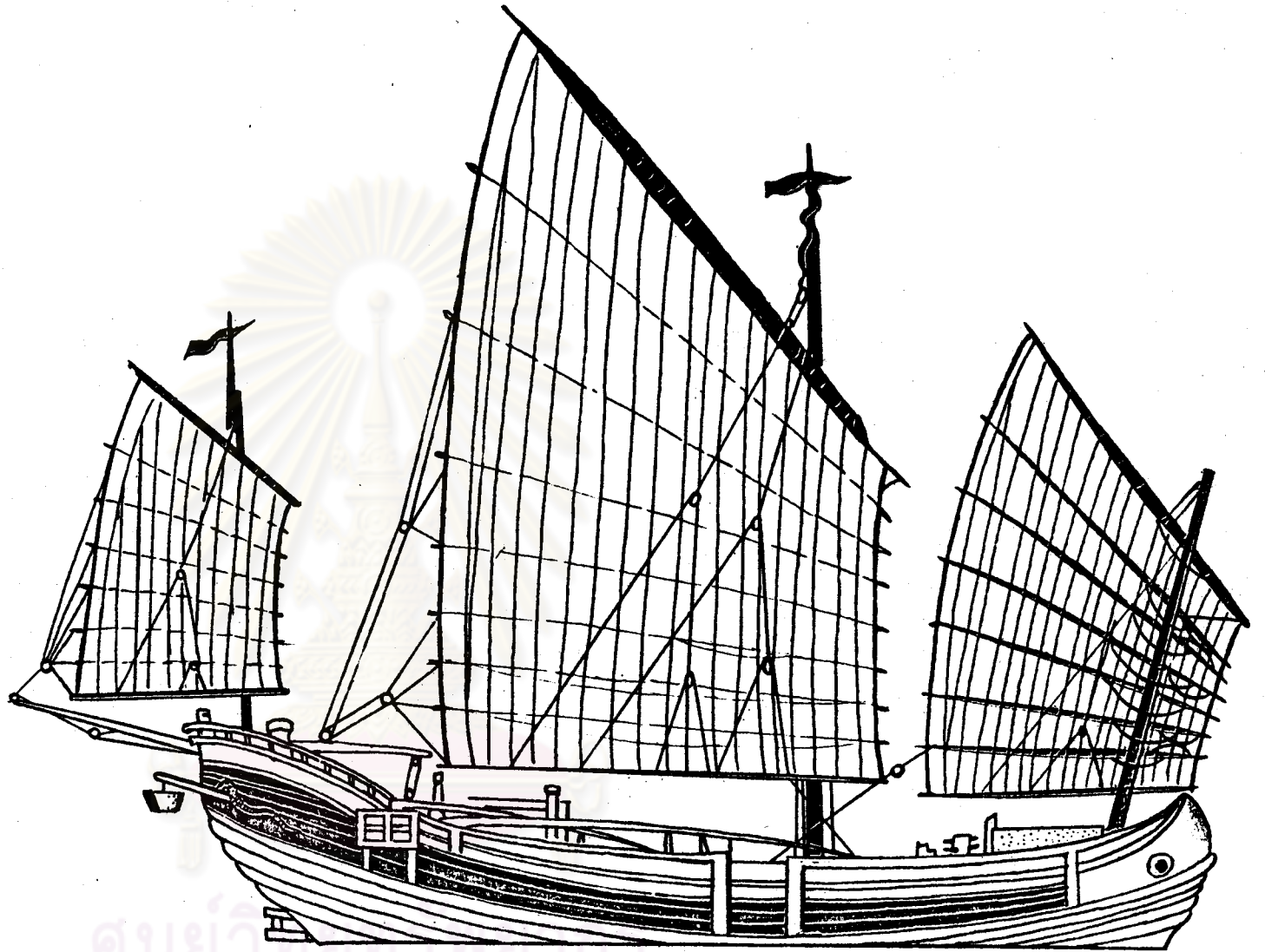
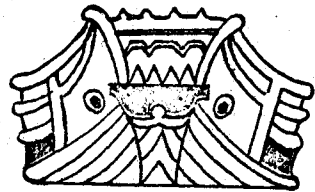
^๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์,
สำเนาสมเด็จ, เล่ม ๑๕ (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๕), หน้า ๗๕.

^๒ พระยาอนุমানราชชน, เรื่องเดิม, หน้า ๒๔.

^๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์,
เรื่องเดิม, หน้า ๑๐๔.

^๔ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ, คำแปลปาฐกถา
เรื่องคดีฝรั่งเข้ามาเมืองไทย, (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๐),
 หน้า ๒๒.

^๕ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ, อธิบายเรื่อง
สำเภาวัดยานนาวา (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๑),
 หน้า ก.

สำเภจีนชักเก็บน

ภาพหนึ่งคือ ปะกั๊กการทหารจีนไทย

๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ศูนย์วิจัยศิลปกรรม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แห่งกรุงรัตนโกสินทร์การต่อเรือสินค้านิยมต่อแบบเรือกลไฟของฝรั่ง สำเภาจีนล้ำสุดท้าย
ที่เหลื่ออยู่ในสมัยนั้นคือ สำเภา "ขวนเฮง"^๑ ของพระยาพิศาลผลพานิช (จีนชื่อ
พิศาลบุตร) อย่างไรก็ตามในระหว่างรัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
มีการต่อเรือแบบพันธทางเรียกว่า "กำปั่นขวน"^๒ เป็นเรือแบบผสม หัวเรือเป็น
สำเภาจีน เสากลางและท้ายเรือเป็นกำปั่นใบเรือแบบผสมนี้เท่านั้นที่ได้รับอนุญาตให้
เข้าไปค้าขายในประเทศจีนได้^๓

บทบาทชาวจีนในกิจการเดินเรือสินค้า

การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศของรัฐบาลและเอกชนไทย ไม่เพียงแต่อาศัย
ชาวจีนเป็นผู้ต่อเรือสินค้าเท่านั้น ต้องพึ่งพาชาวจีนในกิจการเดินเรือสินค้าด้วย เพราะ
คนไทยไม่ชำนาญการเดินเรือทางทะเล จะเห็นจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จดหมายพระราชดำรัสถึงแม่อิน...ควยไซ้ขุนปริษาชานสมุท
ใช้กำปั่นไปยครั้งนี้ได้ความอประยคแก่ไพรฟ้าชาแณดินเป็นอันมาก
...ให้เจ้าพญากรมครศรีธรรมราชช่วยแกอายไว้สักครั้งหนึ่ง...^๔

ชาวจีนเป็นผู้มีความสามารถเหนือกว่าคนไทยในเรื่องการเดินเรือทางทะเล ซึ่ง
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยอมรับในข้อนี้

...แต่เรือจีนเล็กกว่ากำปั่นมาก เขาก็ใช้ไปได้ถึง
เมืองสำปาลัง เมืองโยกตรา โดยมากมีหนึ่งก็ไม่เห็นใครย

^๑ พระยาอนุমানราชชน, เรื่องเคิม, หน้า ๒๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน,

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน,

^๔ ก.ห.ช. จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ ๔ เลขที่ ๗๓ จ.ศ. ๑๒๑๔

"จดหมายถึงแม่อินช่วยเตือนเจ้าพระยานครศรีธรรมราชกำปั่น" (สมุดไทคำ
เขียนดินสอขาว)

เป็นอัครราชทูตสักการะหนึ่ง นี้ไซ้พระปรีชาชาญสมุทไช้กำปั่น
ไปยั้งเป็นอัครราชทูตสักการะ ไกล ๆ หนาทศสุกเกล้าความนิคณา ๆ
ประเทศทั้งปวง....^๑

ฉะนั้นการค้าขายของรัฐบาลและเอกชนไทยจึงใช้ชาวจีนเป็นพนักงานเดินเรือเกือบ
ทั้งหมดแม้กระทั่งการเดินเรือภายในประเทศก็ตองพึ่งชาวจีนเช่นเดียวกัน

...ณเกิดลาสนกระหม่อม กรมพระราชวังบวรฯ จึงมี

พระมัญชรพระราชทานเรือพระที่นั่งกำปั่นรองทรงให้แล่นนายช่วย
กราบทูลว่าเรือพระที่นั่งกำปั่นเป็นเรือใหญ่แต่คนซึ่งเข้าไปกับ
นายช่วย ๑๘ คนนั้นจะคุมเรือออกมามิได้ นายช่วยขอรับพระ
ราชทานเงินยืมหาบ....เรียกจีนลูกเรือลงไปอีก ๑๖ คน จึงมี
รับสั่งโปรดเกล้าฯ ประทานเงินให้นายช่วย ๑๐ ชั่ง ๑๐ ตำลึง....^๒

อย่างไรก็ดีการค้ากับต่างประเทศของไทยขยายตัวขึ้น มีการต่อเรือสินค้าเพิ่มมากขึ้น
แต่ปรากฏว่าพนักงานเดินเรือจีนมักขาดแคลนอยู่เสมอ กล่าวคือ

...ควยกำปั่นซึ่งโปรดเกล้าฯ โปรดกระหม่อมให้ต่อ
ณ กรุงเทพ....กำหนดจะแต่งไปเมืองเบงกอลให้ทันมรสุม
เดือนสิบ ปี่ชาด แต่คนงานกลาสีซึ่งจะใช้ในลำนั้นยังขาดอยู่
...กลาสี ๒๒ รวม ๒๕ รวมทั้งสิ้น ๒๗ คน ขอให้ทานได้
แต่งคนออกไป ณ เกาะหมาก จัคมลิม สรัง กลาสีที่คัดส่ง
เข้าไปให้ถึงกรุงเทพมหานคร....^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน, "จดหมายเหตุพระราชดำริมาถึงเจ้าพระยามหานครศรีธรรมราช".

^๒ ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ เลขที่ ๑๔ จ.ศ. ๑๑๗๔ "หนังสือ
หมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรมถึงพระยามหานครให้ส่งเรือกำปั่นที่รองทรงกับเก็ลือมายัง
พระยามหานคร ณ วัน ๙ ๙ คำปี่วอก" (ตัวพิมพ์)

^๓ ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ เลขที่ ๑๒ จ.ศ. ๑๑๗๔ "ตราฝ่าย
พระราชวังบวรฯ ถึงพระยามหานครให้จัดหาสร้าง กลาสี ส่งเขาไปกรุงเทพฯ เพื่อให้คุม
เรือกำปั่นไปค้าขายวัน ๙ ๑๒ คำ ปี่ฉลุ" (ตัวพิมพ์)

อนึ่ง เรือสินค้าที่ออกไปค้าในระยะทางไกล ๆ บางครั้งใช้ลูกเรือชาวไทยร่วมกับชาวจีน สำหรับการเดินเรือสินค้าในหนทางที่ลำบากและต้องใช้ความสามารถสูง จะใช้ลูกเรือชาวจีนทั้งหมด^๑ เรือสินค้าขนาดใหญ่ของรัฐบาลและเอกชนไทยใช้ชาวจีนแต่จิว^๒ เป็นลูกเรือ เซอร์จอห์น บาวริง (Sir John Bowring) กล่าวว่า พนักงานเรือสินค้าสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่คนหน ญ่นำรอง นายเรือ แมกระทั่งลูกเรือชั้นต่ำเป็นชาวจีนทั้งสิ้น^๓ ฉะนั้น อาชีพการเดินเรือสินค้าในระยะเวลาดังกล่าว จึงตกอยู่กับชาวจีนเป็นส่วนใหญ่

บทบาทชาวจีนด้านการค้า

การส่งเรือสินค้าไปต่างประเทศของรัฐบาลและเอกชนไทยใช้ชาวจีนเป็นพ่อค้าผู้จัดการค้าทั้งสิ้น บางครั้งจีนผู้คุมการเดินเรือทำหน้าที่เป็นพ่อค้าด้วย จะเห็นได้จากเรือจีนที่เขามารับจ้างรับสินค้าของหลวงออกไปค้ากับประเทศจีน^๔ ตามปกติ จุนจู หรือนายเรือจีนมีหน้าที่ต่างจากนายเรือที่เรียกว่า "กัปตัน" จุนจู เป็นผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการค้าขายสินค้า แต่ไม่มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการทั่ว ๆ ไปภายในเรือซึ่งเป็นหน้าที่ของ "ฮอจาง" หรือ คนหน^๕ จะเห็นได้ว่าภายในเรือสินค้าจะมีทั้งผู้ทำการเดินเรือ และผู้ควบคุมการค้าด้วยซึ่งล้วนแต่เป็นชาวจีน ดังจะเห็นได้จากข้อความต่อไปนี้

^๑ Crawford, op.cit., p.415.

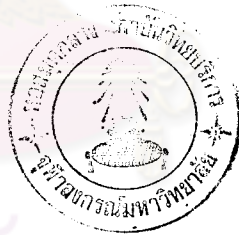
^๒ Skinner, Chinese Society..., p.42.

^๓ Sir John Bowring, The Kingdom and People..., p.418.

^๔ ก.ห.ช. จดหมายเหตวรรษกาลที่ ๒ เลขที่ ๑๕ จ.ศ. ๑๑๗๕

"หนังสือเรื่องนายเรือจีนคุมสำเภาสินค้าไปจำหน่าย ณ เมืองจีน ออกข่าวและราคาสินค้า (ตัวพิมพ์)

^๕ พระยาอนุমানราชชน, เรื่องเคิม, หน้า ๒๘.

...อนึ่ง (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) มีรับสั่งโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จีนเทียน โห แต่งเรือญวนลำหนึ่งให้จีนจ้านเป็นนายเรือคุมสินค้าไปจำหน่าย ณ เมืองกลันตัน....^๑
นอกจากจะทำหน้าที่การค้าให้กับรัฐบาลแล้ว ชาวจีนยังรับจ้างเป็นพ่อค้าให้แก่ขุนนางไทยด้วย

...พระยาศรีราชากรแต่งเรือศรีระฆังญวนลำหนึ่ง บรรทุกสินค้าให้จีนอีเป็นนายเรือคุมออกไปจำหน่าย ณ เมืองกลันตัน....^๒
เหตุที่วงการค้าของไทยต้องอาศัยชาวจีนเป็นผู้ดำเนินการค้าให้นี้เพราะ ชาวจีนเป็นผู้ชำนาญในด้านการค้าเดินทางผ่านเมืองต่าง ๆ มาแล้ว และเป็นผูรรวาคาสินค้าได้ดีกว่าคนไทย คงจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลไทยให้พ่อค้าจีนมาเป็นผู้ที่รวาคาสินค้าก่อนที่จะนำไปจำหน่าย ณ ต่างประเทศ

...อนึ่งจีนจันเซง ซึ่งพญาสงขลาแต่งตั้งให้เป็นนายเรือคุมทางออกไปจำหน่าย ณ เมืองเทศนั้น เห็นจะรู้จักรวาคาสินค้าชัดเจน จีนจันเซงอยู่แขวงเมืองตรัง ได้มีตราออกมาให้พญาศรีสมบัติจัดคนเรือออกไปเอาตัวจีนจันเซงส่งเข้าไปให้ถึงกรุงเทพมหานคร แต่ ณ เดือนสิบเอ็ด ขางแรม จะได้อัดถามราคาและค่าจ้างให้เป็นแน่นอนจึงจะไ้ตราค่าทุนตามสมควร....^๓

^๑จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ เลขที่ ๑๔ จ.ศ. ๑๑๗๔

^๒ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ เลขที่ ๘ จ.ศ. ๑๑๗๖ "หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรมถึงพระยานคร ใ้ชวยวากลาวพระยากลันตันให้คนเรือและสินค้าให้จีนอี" (ตัวพิมพ์)

^๓ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ เลขที่ ๑๒ จ.ศ. ๑๑๗๕ "ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมมาโสกราช เรื่องให้ส่งตัวจีนจันเซงเข้าไปที่รวาคาสินค้ากรุงเพทฯ" (ตัวพิมพ์)

พ่อค้าจีนเป็นผู้กำหนดราคาสินค้า สินค้าที่พ่อค้าจีนกำหนดราคาและทำการค้าส่วนมาก มีกำไรคงงามเช่น ไม้ฝาง ทุบราคา ๓๒ ชั่ง นำไปขายได้ราคา ๕๒ ชั่ง มีกำไรถึง ๒๐ ชั่ง หรือ ๖๒%

ชาวจีนไม่เพียงแต่จะเป็นพ่อค้าในการออกไปค้ากับต่างประเทศเท่านั้น มีพ่อค้าจีนจำนวนมากที่ทำหน้าที่เป็นพ่อค้าผู้จัดส่งสินค้าไปต่างประเทศ เช่น พ่อค้าผู้ผูกขาดสินค้าแท่นรัฐบาล ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ่อค้าเหล่านี้เป็นผู้รวบรวมสินค้าที่ตนรับผูกขาดส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ หรือขายกับพ่อค้าต่างชาติที่เข้ามาซื้อในประเทศ นอกจากนี้ พ่อค้าชาวจีนในประเทศทำหน้าที่ตัวแทนส่งสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาอีก อาทิเช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีห้างส่งทำเครื่องถ้วยจานจากจีนคือ ห้างพระยาพิศาลพลพานิจ (จีน) ไซยี่ห้อ "โปจู" และห้างพระยาโชฎึก (พุก) ไซยี่ห้อ "กิมตั้ง ฮกกี"^๑

ฉะนั้นกล่าวได้ว่าบทบาทชาวจีนในด้านการค้านี้ครอบคลุมทั้งเป็นพ่อค้าผู้จัดส่งสินค้าแทนจำหน่ายจากต่างประเทศ ผู้กำหนดราคาและผู้ดำเนินการค้าในต่างประเทศ ซึ่งบทบาทเหล่านี้ชาวไทยไม่มีความรู้ความชำนาญพอ จึงต้องอาศัยชาวจีนตลอดมา บทบาทชาวจีนด้านการค้ากับต่างประเทศดังกล่าวมาแล้ว ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการเศรษฐกิจไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งอาจแยกออกเป็น

ประการแรก ทำให้การค้าของรัฐบาลขยายตัวมากขึ้น จะเห็นได้จากจำนวนเรือสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น และเรือสินค้าจากไทยที่ออกไปค้าขายในต่างประเทศเป็นเรือขนาดใหญ่ เช่น เรือที่ไปค้าในกวางตุ้ง ๓ ลำ ขนาด ๑๐,๐๐๐ ถึง ๑๕,๐๐๐ ตัน^๒ ในการค้ากับต่างประเทศแต่ละครั้งนำรายได้จำนวนมากมาสู่รัฐบาล

^๑ ศิวะดีย์ ภูเพชร "เครื่องถ้วยเบญจรงค์ และลายน้ำทอง" เครื่องถ้วยในประเทศไทย, (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา ๒๕๑๓), หน้า ๒๖.

^๒ Crawford, op.cit., p.412.

...ด้วยบอกหนังสือแต่งตั้งให้ขุนอินมณเฑียรคุมเอาเงิน
ค่าสินค้าสำเภาส่งไปจำหน่ายเมือง เอมย จำนวน ปีเถาะ

เอกศก ๕๑๕๘ เจริญ ๒ สดิ้ง ๓๒๔ ไพ....^๑

นอกจากกำไรจากการขายสินค้าแล้ว ชาวจีนเป็นผู้มีส่วนทำให้เรือสินค้าที่ต่อในประเทศ
ไทยเป็นสินค้าที่ต้องการของต่างประเทศ^๒ เพราะเรือที่ต่อจากเมืองไทยมีขนาดใหญ่
ใช้ไม้ที่แข็งแรงทนทานและราคาถูก แม้แต่เรือสินค้าที่ซำรุดก็ขายออกเป็นสินค้าได้

...คนงานวาสำเภากรากวันัก...ให้พระยาสงขลา

กรมการจัดแจงซ่อม...คุมเอาสำเภามาเข้าไปส่ง ณ กรุงเทพฯ

จะได้จัดแจงผ่อนปรนขายให้แก่เงินลูกค้าตามสมควร....^๓

รายได้จากการค้ากับต่างประเทศนี้ รัฐบาลไทยนำมาใช้จ่ายทะนุบำรุงประเทศได้
ตลอดเวลา

ประการที่สอง เป็นผลให้ระบบเงินตราหมุนเวียนภายในประเทศอยู่เสมอก่อให้เกิด
ให้เกิดการค้าขายทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ เกิดการแข่งขันกันทำการ
ค้าระหว่างขุนนางแต่ละตระกูล ขุนนางผู้มีอำนาจด้านการค้าจะทำการค้าขายจน

^๑ ก.ห.ช. จดหมายเหตุนครราชบุรีที่ ๒ เลขที่ ๕ จ.ศ. ๑๑๘๒ "ทองคำ
เจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึงพระยาเพชรบุรี" (ตัวพิมพ์)

^๒ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑,
หน้า ๓๐๕ - ๓๐๖

^๓ จดหมายเหตุนครราชบุรีที่ ๒ เลขที่ ๕ จ.ศ. ๑๑๘๒ "ทองคำเจ้าพระยา
อัครมหาเสนาถึงพระยาเพชรบุรี" ๒ จดหมายเจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึงพระยา
สงขลา (ตัวพิมพ์)

ว่ารวบไคชอว้าเป็นเศรษฐีค้าสำเภา เช่น เจ้าพระยาพระคลัง (ทุน)^๑ พระยาโชฎีก
 ราชเศรษฐี พระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค)^๒ แมแต่ขุนนางไทยผู้มีทุนทรัพย์เพียงพอ
 เช่นเจ้าพระยาบดินทรเดชา^๓ การค้าของบรรดาเจ้านายและขุนนางไทยนี้ล้วนแต่ได้
 ได้รับความร่วมมือจากชาวจีน^๔ โดยเฉพาะจีนแต้จิ๋ว ในสมัยรัชกาลที่ ๒ เรือสินค้าที่
 กลับจากการค้ากับต่างประเทศ ๘๐ ลำ ในจำนวนนี้เป็นของขุนนางไทย ๒๐ ลำ^๕
 จำนวนเรือสินค้านี้แสดงว่าการค้าของขุนนางและเจ้านายไทยกำลังอยู่ในระยะเจริญ
 รุ่งเรือง

ประการที่สาม ก่อให้ระบบเงินตราหมุนเวียนจากมือพ่อค้าไปสู่ราษฎรประกอบ
 อาชีพเกษตรกรรมของไทยจะเห็นได้จากเมื่อสินค้าที่รัฐบาลผูกขาดไม่พอจำหน่าย
 รัฐบาลจัดซื้อผลิตผลจากราษฎรเพิ่มเติมอีก

^๑ จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๑ จ.ศ. ๑๑๗๑ ตำแหน่งเสนาบดีกรุงรัตนโกสินทร์
 รัชกาลที่ ๑ (ตัวพิมพ์) ขุนวิจิตรมาตรา, ประวัติการค้าขายของไทย, (ชุกวิชนชัยไทย),
 (พระนคร. สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๔๔๖), หน้า ๒๔๖. พระยาพระคลัง (ทุน) ต่อมาเป็น
 เจ้าพระยาบดินทรเดชา สมุหนายก คนสกุล รัตนกุล

^๒ Bowring, The Kingdom and People of Siam, Vol II
 p.277.

^๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ "ประวัติ
 สังเขปเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)" ประวัติเจ้าพระยามหาเสนา
 (บุนนาค) ประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ประวัติเจ้าพระยายมราช
 (บัน สุกุม) (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔), หน้า ๒๕

^๔ Skinner, Chinese Society..., P.40.

^๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๒, (พระนคร . โรงพิมพ์ไทย ๒๔๗๕), หน้า
 ๒๔๓.

...ณ มรสุม ปี เถาะเอกศกนี้ ใ้ทอเรือสำเภาหลวง
 ขึ้นใหม่หลายลำต้องการสินค้าสำหรับจะบรรทุกสำเภาเป็นอันมาก
 และสินค้า ณ กรุงเทพมหานคร จัดซื้อหาพอสำเภาไม่ พระ-
 ไซยานอกราชการกราบทูลว่าราษฎรไทย จีน บ้านคอนสัก บ้าน
 กระแคะ แขวงเมืองนครท่าพรึกไทยได้ปีละ สี่สิบล้านห้าหมื่น นั้น
 ...ให้พระยานครเอาเงินบ่อนเบี้ยเตาสราจัดซื้อผลพรึกไทยซึ่ง
 ราษฎรทำ...เป็นหลวงตามราคาพรึกไทยจัดซื้อ ณ เมืองจันทบูรณ
 หาบละสองตำลึงไว้ให้สิ้นเชิง...ส่งเข้าไป ณ กรุงเทพมหานคร
 แต่ในเคื่อนห้า เคื่อนหก เป็นโรงโศกให้ทันมรสุมสำเภาโดยเร็ว...?
 จะเห็นได้ว่าการค้ากับต่างประเทศมีผลสะท้อนมาสู่เกษตรกรไทย ทำให้สามารถ
 ปรับปรุงผลิตเพิ่มมากขึ้นเพื่อขายให้แก่รัฐบาล

การค้ากับต่างประเทศของไทยในระยะนี้มีผลทางการเมืองนอกเหนือจากด้าน
 เศรษฐกิจดังกล่าวแล้ว พอค่าเงินที่ออกไปทำการค้าในต่างประเทศ ทำหน้าที่รายงาน
 ชาวและเหตุการณ์ในต่างประเทศให้รัฐบาลรับทราบอยู่เนือง ๆ อาทิเช่น อังกฤษที่
 ปีนังเตรียมจะยึดไทรบุรี^๒ หรือเรื่องอังกฤษรบกับจีน^๓ หรือการรบระหว่างชาว

๑ ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ เลขที่ ๑๐ จ.ศ. ๑๑๘๑ "ทอง
 ตราถึงพระยาศรีธรรมมาโสกราชให้เอาเงินอากรบ่อนเบี้ยและอากรสุราซื้อพรึกไทย
 ราษฎรบ้านคอนสัก บ้านกระแคะ แขวงเมืองนครตามราคาตลาดเมืองจันทบุรี ส่ง
 เข้าไปกรุงเทพฯ ให้สิ้นเชิง (ตัวพิมพ์)

^๒ The Burney Papers, Vol I P.225.

๓ ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ เลขที่ ๕๕ จ.ศ. ๑๒๑๔ "ประกาศ
 เรื่องอังกฤษกับจีนวิวาทกันที่เมืองกวางตุ้ง" (สมุคโตคำ เขียนคินสอขาว)

และฮอลันดา^๑ รายงานข่าวของพ่อค้าจีนมีส่วนช่วยให้รัฐบาลไทยรอบรู้เหตุการณ์นอกประเทศ และเตรียมหาทางป้องกันประเทศไว้ได้ทันทางที่

ผลดีของการค้าต่างประเทศต่อชาวจีน ชาวจีนที่เข้ามาช่วยเหลือรัฐบาลและเอกชนไทยทำการค้าต่างประเทศนั้น มีเจตนาที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตนควยในการไปค้าในต่างประเทศ พ่อค้าจีนจะส่งเรือสินค้าของตนควบคู่ไปกับเรือสินค้าของรัฐบาลจนทำให้มีฐานะมั่งคั่ง จะเห็นได้จากเรือสินค้าของพ่อค้าจีนไปค้ายังเมืองท่าไกลเคียงประมาณ ๓๐ - ๔๐ ลำ^๒ จากหลักฐานของครอเฟิต จำนวนเรือสินค้า ๓๐ ลำ ในแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นของรัฐบาล ๒ ลำ ชุนนาง ๒๐ ลำ นอกนั้นประมาณ ๔๘ ลำ เป็นของชาวจีน จะเห็นว่าจำนวนเรือสินค้าของพ่อค้าจีนมีมากกว่าของรัฐบาลและเอกชนไทย สิ่งนี้ย่อมแสดงให้เห็นความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่พ่อค้ามาแสวงผลประโยชน์ไปจากประเทศไทย พ่อค้าจีนในสมัยรัชกาลที่ ๔ แต่ละคนส่งเรือสินค้าไปต่างประเทศคนละ ๕ - ๖ ลำ^๓ พ่อค้าจีนบางคนร่ำรวยมากจนสามารถมีหุ้นส่วนตามเมืองท่าต่าง ๆ ในประเทศจีนด้วย^๔

ผลเสียจากการค้ากับต่างประเทศต่อเศรษฐกิจไทยอาจสรุปได้ดังนี้

ประการแรก การที่รัฐบาลไทยในระยะนี้สนับสนุนให้ชาวจีนเข้ามาประกอบอาชีพในไทย เปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้าควบคุมกิจการเศรษฐกิจทั้งหมดโดยเฉพาะการค้ากับต่างประเทศ รัฐบาลและเอกชนไทยเป็นเพียงนายทุน แนววิธีปฏิบัติการอยู่

^๑ ก.ห.ช. จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ ๓ เลขที่ ๓๓ จ.ศ.๑๒๐๘ "สำเนาคำให้การจีนก็กรเรื่องบันทุกสินค้าไปจำหน่ายเมืองบาทลี" (สมุดไทคำเขียนตัวรงค์)

^๒ The Burney Papers, Vol II P.168.

^๓ Mgr. Pallegoix เล่าเรื่องกรุงสยาม แปลจาก "Description du Royaume Thai on Siam โดยสันต์ ท. โกมลบุตร, (พระนคร : ก้าวหน้า, ๒๕๐๖), หน้า ๓๐๖.

^๔ Bowring, The Kingdom and People..., Vol I P.88.

ในมือชาวจีน ๆ ฉวยโอกาสนี้สร้างควมไว้วางใจแก่รัฐบาลไทยจนเกิดมีการให้อภิ-
สิทธิ์ต่าง ๆ แก่ชาวจีน ชาวจีนไม่ได้สอนวิธีการค้าให้กับคนไทยซึ่งข้อนี้เห็นจาก
พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ตอนปลายรัชกาลทอง
การใช้คนไทยเป็นผู้นำเรือสินค้าไปแทนชาวจีน ซึ่งเคยโซมาแต่คนรัชกาล^๑ แสดง
ว่าพระองค์ต้องการฝึกหัดคนไทยให้รู้จักการค้า แต่ควยนิสัยของคนไทยชอบสบาย
ไม่อดทนเช่นชาวจีน จึงนิยมให้ชาวจีนทำการค้าแทนเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวจีน
เข้ามาอำนาจทางเศรษฐกิจตลอดมา แมแต่ในปัจจุบัน

ประการที่สอง การเข้าร่วมทำการค้ากับต่างประเทศของชาวจีนมิได้มีเจตนา
เพื่อช่วยรัฐบาลไทยโดยตรงแต่เพื่อสร้างฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของตัวเอง
จะเห็นได้จากกรกระทำบางอย่างของพ่อค้าจีนเป็นการทำลายเศรษฐกิจไทยอย่าง
สิ้นเชิง เช่น การส่งเงินออกนอกประเทศ รัฐบาลไทยไม่มีมาตรการอะไรจะป้องกัน
ได้เพราะยังรำลึกถึงบุญคุณพ่อค้าจีนที่ช่วยทำการค้าให้ ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า การค้า
กับต่างประเทศของไทย เป็นบรรไดให้ชาวจีนอพยพมีโอกาสก้าวไปสู่ฐานะพ่อค้า
มั่งคั่งต่อไป. (หน้า ๑๖)

^๑ Parker, 187-188 Quoted in Skinner, Chinese
Society..., p.25.

2. เศรษฐกิจภายในประเทศ

บทบาทชาวจีนด้านเศรษฐกิจภายในประเทศแบ่งออกเป็น

- ก. การค้า
- ข. การเก็บภาษีอากรและการผูกปิ่นหม้อเงิน
- ค. การเกษตรกรรม โรงงาน และอื่น ๆ
- ง. กรรมกรแรงงาน
- ✓ จ. บ่อนการพนันและยาเสพติด

ก. การค้า บทบาทชาวจีนด้านการค้าภายในประเทศสามารถจำแนกออกเป็นพ่อค้า
ผูกขาดสินค้า พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าย่อย และพ่อค้าเร่

การค้าภายในประเทศสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มี
ลักษณะโดยทั่วไปเหมือนสมัยอยุธยา นั่นคือ ใ้ชนโยบายการผูกขาดสินค้า รัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดสินค้าเข้า
และสินค้าออก วิธีการนี้รัฐบาลสามารถตั้งราคาสินค้าได้สูงตามต้องการ¹ ซึ่งเป็นที่รังเกียจของ
พ่อค้าต่างชาติ จนกระทั่งทูตอังกฤษ เฮนรี เบอร์นี (Henry Burney) เข้ามาทำสนธิสัญญากับ
รัฐบาลไทยในปี พ.ศ. 2368 ขอแก้ไขให้พ่อค้าอังกฤษเข้ามาค้าขายโดยเสียภาษีสินค้าเข้าและ
ไม่ต้องมีผู้อนุญาต² ซึ่งหมายถึงการเลิกผูกขาดสินค้าของรัฐบาล³ และต่อมาในปี พ.ศ.
2398 เซอร์ จอห์น บาวริง (Sir John Bowring) ทูตอังกฤษเข้ามาทำสนธิสัญญากับไทยฉบับ
ใหม่ อนุญาตให้พ่อค้าอังกฤษติดต่อซื้อขายโดยตรงกับผู้นผลิตโดยไม่มีผู้อนุญาต⁴ ฉะนั้นการ
ผูกขาดสินค้าทั้งหมดจึงถูกยกเลิกไป ความจริงรัฐบาลไทยเริ่มถอนตัวจากการผูกขาดการค้าเป็น
ลำดับตั้งแต่สมัยต้นรัชกาลที่ 3 ด้วยการเปิดโอกาสให้พ่อค้าจีนทำการแทนมากขึ้นเรื่อย ๆ ใน
ระยะนี้พ่อค้าจีนแข่งขันกันประมูลการผูกขาดสินค้า ผูกขาดการผลิตสุรา และผูกขาดการเก็บภาษีอากร

1. King Mongkut "The Establishments of the Kingdom" The Siam Repository 1869, p. 67.

2. M.L. Manich Jumsai, King Mongkut and Sir John Bowring, p. 8.

3. Walter F. Vella, The Impact of the West on the Government in Thailand. (Berkeley and Los Angeles: University of California, 1955), p. 333.

4. Jumsai, op.cit., p. 132.

กันมาก โดยจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้รัฐบาลเพื่อซื้อสิทธิในการออกไปซื้อสินค้าที่ตนผูกขาดตามขนบ
เพื่อส่งเป็นสินค้าออกแต่ผู้เดียว¹ ในสมัยรัชกาลที่ 4 รัฐบาลทำการควบคุมพ่อค้าผูกขาดเหล่านี้
อย่างใกล้ชิด พ่อค้าจีนต้องเพิ่มเงินมัดจำในการประมูลผูกขาดสินค้ามากขึ้น² สินค้าบางชนิดมี
พ่อค้าจีนเพียง 1 หรือ 2 คนเท่านั้นได้เป็นผู้ผูกขาด³ พ่อค้าจีนบางคนสามารถทำการผูกขาดสินค้า
ได้ถึง 90 ชนิด⁴ การที่รัฐบาลให้พ่อค้าจีนทำการผูกขาดสินค้านั้น สามารถขยายการผูกขาด
ได้กว้างขวางและทั่วถึง เพราะผูกขาดจะต้องไปสำรวจผลิตผลที่ตนจะผูกขาดก่อนแล้วมาประมูล
เงินขึ้นต่อรัฐบาล และต้องรับผิดชอบในการรวบรวมผลิตผลของตน การออกไปสำรวจผลิตผลนี้เป็น
เหตุให้พ่อค้าจีนได้ใกล้ชิดกับพ่อค้าต่างชาติอื่น ๆ ด้วย นั่นคือ สามารถเดินทางค้าขายได้ทั่วประเทศ
พระราชอาณาจักร⁵ สังฆราชปาเลอกัว (Pallegoix) และวิลเลียม นัน (W. Nunn) มี
ความเห็นพ้องกันว่า การให้ผู้อื่นทำการผูกขาดสินค้านั้นดีกว่ารัฐบาลทำเอง ทั้งนี้เพราะนอกจาก
จะทราบจำนวนผลิตผลได้ทั่วถึงแล้วยังเป็นการประหยัดเวลาและแรงงานของขุนนางไทยไว้ทำ
ประโยชน์ด้านอื่น อาทิเช่น การบริหารและการป้องกันประเทศ การรับเป็นพ่อค้าผูกขาดแทน
รัฐบาลนั้น ไม่เพียงแต่เป็นทางให้พ่อค้าจีนได้มีโอกาสเข้ามารับราชการกับรัฐบาลไทยเท่านั้น ยัง
เป็นทางที่พ่อค้าเหล่านี้แสวงหากำไร หรือผลประโยชน์ส่วนตัวเพิ่มมากขึ้น อาทิลักลอบค้าขายเป็น
การส่วนตัว⁶ กดราคาผลิตผลจากเกษตรกรโดยจ่ายตามราคาที่ตนจะพอใจ และนำมาขายพ่อค้า
ต่างชาติในราคาสูงกว่าทุนหลายเท่าเพื่อเอากำไร พ่อค้าผูกขาดสินค้านี้สามารถควบคุมและกำหนด
ราคาในการซื้อขายหรือส่งออกนอกประเทศ การให้พ่อค้าผูกขาดทำการแทนรัฐบาลนี้ เป็นผลดีต่อ
รัฐบาลที่ได้รับเงินประมูลจากจีนผู้ผูกขาดโดยรัฐบาลไม่ต้องลงทุนอะไร ขณะเดียวกันเป็นโอกาสให้

1. G. William Skinner, Chinese Society in Thailand an Analytical History, p. 27.

2. G. William Skinner, Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand, p. 6.

3. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 62 เล่ม 35 เรื่องทูตฝรั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2512), หน้า 54.

4. Sir John Bowring, The Kingdom and People of Siam, Vol. I, p. 87.

5. Skinner, Chinese Society, p. 102.

6. The Siam Repository 1870, p. 26.

พ่อค้าผูกขาดธุรกิจเกษตรกรรม ควบคุมราคาสินค้าตามต้องการ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เสด็จอยู่หัวเองทรงตระหนักว่า พ่อค้าผูกขาดบางคนมีพฤติกรรมไม่ดี¹ และต้องการให้พ่อค้าต่างชาติ
 เข้ามาร่วมวงอุตสาหกรรมของพ่อค้าจีนเหล่านี้ / จะเห็นว่าพระองค์ทรงยินดีเมื่อทราบว่า เซอร์ จอห์น
 บาวริง จะเข้ามาแก้ไขสนธิสัญญา² และภายหลังการทำสนธิสัญญากันแล้ว พระองค์ได้ประกาศ
 ยกเลิกการผูกขาดสินค้าโดยสิ้นเชิง ทำให้การค้าภายในประเทศเจริญขึ้นมาก มีเรือสินค้าของ
 พ่อค้าชาวต่างประเทศมาค้าขายมากขึ้น จะเห็นได้จากมีเรือกำปั่นพ่อค้าในแม่น้ำเจ้าพระยา
 60 ลำ ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน³

การยกเลิกการผูกขาดสินค้าในปี พ.ศ. 2398 มีผลกระทบกระเทือนต่อพ่อค้าผูกขาด
 จะเห็นได้จากปฏิกริยาของพ่อค้าเหล่านี้ บางคนมีอาการหวาดกลัวว่าตนจะขาดรายได้⁴ บางคน
 ปลอมหนังสือของพระยาพระคลัง เพื่อต่อต้านการค้าของชาวยุโรป⁵ การยกเลิกนี้มิได้มีผลต่อพ่อค้า
 จีนทุกคน⁶ แต่เป็นการยกเลิกสิทธิผูกขาดสินค้าของพ่อค้าอิทธิพลใหญ่ ๆ เท่านั้น⁷ และเปิดโอกาส
 ให้พ่อค้าจีนชั้นกลาง ๆ เขาร่วมในกิจการค้ากับชาวต่างประเทศ เช่น เป็นพ่อค้าคนกลางเป็นตัวแทน
 จำหน่ายสินค้า หรือพ่อค้าย่อย

* สภาพสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ประกอบด้วยชน 2 ชั้น คือ ชนชั้น
 ปกครองและ ค่านักเงิน หรือเรียกว่าชนชั้นนายและชนชั้นไพร่ ความสัมพันธ์ระหว่างชนสองชั้นนี้
 ห่างกันมาก ชาวจีนเข้ามาเชื่อมช่องว่างระหว่างชนสองชั้นนี้ หาประโยชน์ด้วยการเป็นพ่อค้า
 คนกลาง นำผลิตภัณฑ์จากเกษตรกรรมหรือสินค้าจากพ่อค้าต่างชาติมาบริการแก่ผู้อยู่ปโภคบริโภค

1. W.A. Graham, Siam A Hand Book of Practical Commercial and Political Information, p. 380.

2. Jumsai, op.cit., p. 40.

3. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 12 (จดหมายเหตุหมอบลัดเด) ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 5 (พระนคร : กาวหนา, 2507) หน้า 45.

4. Bowring, Loc.cit.

5. Skinner, op.cit., p. 100.

6. Victor Purcell, The Chinese in Southeast Asia, p. 62.

7. Charles Dibble "The Chinese in Thailand Against the Background of Chinese-Thai Relations" (Unpublished Ph.D. Thesis of Political Science International Law and Relations, Syracuse University 1961), p. 139.

นอกจากสภาพสังคมไทยจะเปิดโอกาสให้ชาวจีนแล้ว ชาวจีนยังมีข้อได้เปรียบราษฎรไทยและชน
 กลุ่มน้อยอื่น ๆ อีก คือไม่ต้องเป็นไพร่และเป็นทาส¹ จึงสามารถใช้เวลาประกอบอาชีพได้เต็มที่
 ประกอบกับนิสัยของราษฎรไทยไม่สนใจเรื่องการค้า สนใจเฉพาะการเกษตรกรรมและรับราชการ
 บัณฑิตจึงกล่าวนี้เปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้าเป็นพ่อค้าคนกลางได้โดยไม่มีราษฎรไทยมาแข่งขัน ทำให้
 การค้าตกอยู่ในมือชาวจีนตลอดมา พ่อค้าคนกลางนี้ไม่เพียงแต่จะทำการค้าขายเองเท่านั้น ยังรับจ้าง
 เจ้านายและขุนนางไทยทำการค้าขายแทน ดังจะเห็นจากจดหมายเหตุพระยาบวรสมบัตินา ถึงพระยา
 วิเศษญาไชย ผู้สำเร็จราชการเมืองฉะเชิงเทรา

...ควยคุณหญิงใน ๗๗๗ สมุทกลาโหม
 มอบเงินให้หลวงวารีราชายุค [ชาวจีน] ออก
 ไปซื้อข้าวเปลือกได้ที่แขวงเมืองฉะเชิงเทรา
 300 เกียรเสศ...บัดนี้คุณหญิงแต่งให้นาย
 นุก กุมเรือยาว 6 วา 2 ศอก ลำ 1
 จีนโอง กุมเรือยาว 6 วา 2 ศอก ลำ 1 } ออกไปวันทุกเช้า...²

ในขณะนี้เจ้านายและขุนนางไทยนิยมใช้ชาวจีนทำการค้าขายแทนตนมากกว่าจะใช้
 ไพร่ชาวไทย ดังจะเห็นจากคำให้การของอำแดงคง ดังนี้

...ข้าฯ เป็น พรญา ขุนเทพ สมุทมาญชัย
 นอกราชการใช้ให้ อายเข้มนลาว
 จินหล่า } ไปลองญามาขายแทนตัวไพร่...³

1. ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี และ วิมล พงศ์พิพัฒน์, ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์
 รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พระนคร: มิตรนราการพิมพ์, 2515) หน้า 241.

2. ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 111 จ.ศ. 1228 หนังสือพระยาบวรสมบัตินา
 มาถึงพระยาวิเศษญาไชย ผู้สำเร็จราชการเมืองฉะเชิงเทรา (สมุทไทคำ เขียนดินสอขาว)

3. ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 118 จ.ศ. 1216 คำให้การอำแดง คง
 ใช้ให้อายเข้มน ลาว อายจินหล่า ลองญามาขายแทนตัวไพร่ (สมุทไทคำ เขียนดินสอขาว)

ที่เป็นเช่นนี้เพราะนอกจากชาวจีนจะชำนาญการค้า ซึ่งทำให้เจ้าของทุนได้กำไรแล้ว ยังมีนิสัยชอบยอมต่อผู้สูงศักดิ์ และรู้จักเอาใจด้วยการนำของขวัญที่มีราคามากำหนดเสมอ ๆ การที่ขุนนางและเจ้านายไทยให้ชาวจีนค้าขายแทนนี้ เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้ตนเอง¹ คือได้ทั้งกำไรจากการค้าและของกำนัลที่มีราคาจากพ่อค้าจีน นอกจากพ่อค้าคนกลางจีนจะทำการค้าขายแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นคนกลางรับส่งผลิตภัณฑ์หนึ่งไปยังที่หนึ่ง ก็จะเห็นได้จากจดหมายของหมื่นศักดิ์พลเสพ ดังนี้

...เรือจีนซึ่งจะไ้บรรทุกชาวออกมานั้น
กลัวจะคางมรสุมกลับเขาไปไม่ทันไม่สู้รับบรรทุก
ออกมา แลเรือจีนซึ่งกรรมกรบอกเขาไปจัด
ซื้อข้าว...เรือจีนนั้นไ้จัดแจงบรรทุกชาวสาร
ออกมา ยี่สิบเกวียน...²

ในระบะที่รัฐบาลทำการผูกขาดสินค้า พ่อค้าคนกลางจีนเป็นผู้นำผลิตภัณฑ์มาส่งพระคลังสินค้า อาทิเช่น ฝักไทยจากจีนหรือส่งเข้ากรุงเทพฯ³ การรับส่งผลิตภัณฑ์นี้ ทำให้พ่อค้าคนกลางจีนสามารถควบคุมการขนส่งภายในประเทศได้ในระบะต่อมา

เส้นทางคมนาคมที่สำคัญของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ได้แก่แม่น้ำลำคลอง พ่อค้าจีนเปิดร้านค้าขายซึ่งส่วนมากเป็นแพตามริมแม่น้ำลำคลองที่สำคัญ ครอบเฟิต (John Crawford) กล่าวถึงสภาพของกรุงเทพฯ ในระบะรัตนโกสินทร์ว่า "สองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแพร้านค้าของชาวจีน"⁴ ประมาณว่าในกรุงเทพฯ มีแพร้านค้าของพ่อค้าจีนประมาณ 70,000 ร้าน⁵ เป็นระบะ

1. Akin Rabibhadana, *op.cit.*, p. 136.

2. ก.ท.ช. จดหมายเทศรัชกาลที่ 2 เลขที่ 4 จ.ศ. 1173 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ
เจ้ากรม เรื่องส่งชาวสารบรรทุกเรือออกมา 20 เกวียน (ตัวพิมพ์)

3. Neale, *Narrative of A Residence...*, p. 102.

4. John Crawford, *Journal of An Embassy...*, p. 79.

5. *The Bangkok Calender 1871*, p. 133.

ทางยาวถึง 6 ไมล์¹ เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้น ร้านค้าขอยมีจำนวนเพิ่มขึ้น มีห้างแพที่อยู่วิมังแมน่า และร้านริมถนน ถนนที่สำคัญในระยะนี้คือ ถนนไปสู่ตลาดสำเพ็ง ซึ่งเป็นย่านการค้าที่สำคัญที่สุดของกรุงเทพฯ สองข้างทางประกอบด้วยบ้านชั้นเดียวคอกคอกอิฐซึ่งใช้เป็นที่พักอาศัยของพ่อค้าจีน เมื่อสร้างถนนเจริญกรุงขึ้นในปี พ.ศ. 2407 สมัยรัชกาลที่ 4 มีร้านค้าของชาวจีนสองฝั่งถนนเป็นระยะทางยาว 2 ไมล์² ร้านค้าขอยเหล่านี้ขายผลิตภัณฑ์ภายในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะสินค้าจากประเทศจีน การค้าขอยในระยะนี้อยู่ในมือชาวจีนเกือบทั้งหมด ประมาณว่าเศษเกาสวนสิบของแพรร้านค้าเป็นของชาวจีน³ ซึ่งอาศัยอยู่วิมังแมน่าเป็นจำนวนมากกว่าครึ่งของประชากรในกรุงเทพฯ

นอกจากจะเป็นพ่อค้าขอยแล้ว พ่อค้าจีนยังบริการผู้อุปโภคบริโภคด้วยการนำสินค้าไปจำหน่ายถึงที่พัก จีนพ่อค้าเร่มีพายเรือขึ้นลงตามแม่น้ำลำคลองขายอาหาร⁴ และสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มีเรือจีนพ่อค้าเร่เป็นร้อย ๆ ลำ พายขึ้นลงแทบทุก ๆ ชั่วโมง พ่อค้าเร่ชาวจีนนี้มีอยู่ทั่วไปทั้งทางบกและทางน้ำ การกระหว่างทองดินในระยะ พ.ศ. 2393 จึงตกอยู่กับชาวจีนผู้ซึ่งนำสินค้าไปแลกเปลี่ยนหรือขายให้กับประชาชน บทบาทชาวจีนค้านพ่อค้าเร่สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ของราษฎรไทย คือราษฎรตามทองดินไกล ๆ เมืองหลวงได้รับสินค้าอุปโภคบริโภคจากพ่อค้าเร่

จะเห็นได้ว่าในระยะรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ชาวจีนเป็นผู้ควบคุมการค้าภายในประเทศไว้ทั้งหมด นับตั้งแต่เป็นพ่อค้าผูกขาดสินค้าส่งออกนอกประเทศ พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าขอย และพ่อค้าเร่ ตลาดการค้าส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับชาวจีน สังฆราชปาเลอกัว เล่าถึงสภาพการค้าขายและคนจีนในสมัยนี้ไว้ว่า

1. The Bangkok Calender 1871, p. 133.

แต่บาวริงและสกินเนอร์ คาดคะเนว่ามีร้านค้าของชาวจีนเป็นระยะทาง 4 ไมล์ Bowring, op.cit., p. 85; Skinner, op.cit., p. 106.

2. The Bangkok Calender 1871, p. 150-51; Skinner, op.cit., p. 106.

3. Bowring, op.cit., p. 85.

4. Neale, op.cit., p. 24; Finlayson, op.cit., p. 116.

5. Bowring, op.cit., p. 85.

... เพราะฉะนั้นจึงสังเกตได้ว่ามีหัวการค้า
 อยู่ด้วยกันทั้งสิ้นจากเห็นจระตีด่วนแต่มีการเคลื่อนไหว
 ไปทั่วลำคลอง แม่น้ำเป็นเส้นทางจราจรของเรือ
 เป็นอันมาก ซึ่งนำสินค้ามาขายลงในร้านค้า หรือ
 คลังสินค้าในพระนคร ภายในประเทศการค้ามักจะ
 ดำเนินไปด้วยการแลกเปลี่ยนสินค้ากันเสียเป็นส่วนใหญ่
 โดยเฉพาะพวกคนจีนมีทุกแห่งหน...¹

แสดงให้เห็นว่าชาวจีนเป็นผู้ประกอบการค้าขาย ขนส่งสินค้า และมีพ่อค้าจีนทำ
 การค้าขายอยู่ทั่วไป จึงกล่าวได้ว่าการค้าภายในประเทศในสมัยนี้อยู่ในกำมือชาวจีนโดยสิ้นเชิง

ช. การเก็บภาษีอากร การเก็บภาษีอากรเป็นวิธีหาเงินมาใช้ในการทะนุบำรุงประเทศ
 วิธีหนึ่ง ก็จะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า

... พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุก ๆ พระองค์
 ซึ่งได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติครอบครองแผ่นดิน
 อนุชาระชาษฎรมาแต่ก่อน ก็ได้อาไศรย

ใช้เงิน ภาษี } ต่าง ๆ ที่เรียกว่าพระราชทรัพย์
 อากร }

เป็นกำลังราชการแผ่นดิน ถ้าไม่มีเงินภาษีอากรแล้ว
 ก็ไม่อาจจะดำรงรักษาแผ่นดินให้เป็นสุขได้ เพราะฉะนั้น
 จึงได้มีธรรมเนียมให้เรียกภาษีอากรกับราษฎรตามพิภพ
 มาจนทุกวันนี้...²

1. Mgr. Pallegoix, เล่าเรื่องกรุงสยาม, หน้า 305.

2. ก.ห.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 124 จ.ศ. 1216 ประกาศให้ราษฎร
 รู้จักภาษีอากร (สมุดไทคำ เขียนดินสอขาว)

การเก็บภาษีอากรในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นแบบเดียวกับสมัยอยุธยา ได้แก่ อากรสุรา อากรบ่อนเบี้ย อากรขนอนตลาด อากรค่าน้ำ อากรสมภักษร อากรสวนและค่านา สมัยรัชกาลที่ 2 เพิ่มการเก็บภาษีชนิดใหม่ ๆ ขึ้นอีก อาทิ ภาษีสินค้าเข้า สินค้าออก ภาษีผูกขาดงาข่าง ภาษีโรง ภาษีรังนก ภาษีไซจะละเม็ด ภาษีน้ำตาล สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่เงินรายได้แผ่นดินลดน้อยลง เนื่องจากรัฐบาลเลิกผูกขาดสินค้า และรายได้จากการค้าขายกับต่างประเทศลดลง พระองค์พยายามหาวิธีการเพิ่มรายได้แผ่นดินด้วยการให้ผูกขาดการเก็บภาษี และตั้งระบบภาษีสินค้าควยวิธีการอันชาญฉลาด¹ ซึ่งมีผลคล้ายกับเป็นการผูกขาดสินค้าของ พระมหากษัตริย์ กล่าวคือ พระมหากษัตริย์และขุนนางยังคงยึดอำนาจการค้าไว้ เพียงแต่เปลี่ยนมาใช้วิธีผูกขาดสินค้าประเภทสำคัญ ๆ แทน² ภาษีที่ทรงตั้งขึ้นใหม่นี้มี 38 ชนิด³ รวมกันนั้น ทรงโปรดให้ยกเลิกภาษีอากรบางชนิดซึ่งเคยเก็บมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เช่นอากรค่าน้ำ ทรงอ้างว่า

1. Vella, op.cit., p. 333.

2. Vella, Siam Under Rama III, p. 127.

3. ภาษีที่ทรงตั้งขึ้น 38 ชนิดได้แก่ 1. บ่อนเบี้ยจีน 2. หวย ก.ช. 3. ภาษีเบ็ดเสร็จ 4. ภาษีโรงของท่อม 6 ชนิด 5. ภาษีพริกไทย (เก็บจากผู้ซื้อลงสำเภา) 6. ภาษีพริกไทย (เก็บชาวไร่ที่ปลูก) 7. ภาษีฝาง 8. ภาษีไม้แดง (เก็บจากผู้ซื้อสำเภา) 9. ภาษีไม้แดง (เก็บจากผู้ขาย) 10. ภาษีเกลือ 11. ภาษีน้ำมันมะพร้าว 12. ภาษีน้ำมันตาง ๆ 13. ภาษีกะทะ 14. ภาษีค่นยาง 15. ภาษีไต้ขี้ 16. ภาษีฝิ่น 17. ภาษีจาก 18. ภาษีกระแจะ 19. ภาษีไม้ไผ่ป่า 20. ภาษีไม้รวก 21. ภาษีกอกไม้สีสุก 22. ภาษีไม้ค่างพลู 23. ภาษีไม้ท้อเรือ 24. ภาษีไม้ซุง 25. ภาษีฝ้าย 26. ภาษียาสูบ 27. ภาษีป่อ 28. ภาษีคราม 29. ภาษีเนื้อแห้งปลาแห้ง 30. ภาษีเยื่อเคย 31. ภาษีน้ำตาลทราย 32. ภาษีน้ำตาลหม้อ 33. ภาษีน้ำตาลอ้อย 34. ภาษีสำรวจ 35. ภาษีเตาตาล 36. ภาษีจั๊มป์ไฟ เทียนไข แลขนมตาง ๆ 37. ภาษีปูน 38. ภาษีเกี่ยวนโคตางเรือจ้างทางโยง

เป็นการทำที่ผิดศีลธรรม¹ คือ ฆาตกรรมเล็ก ๆ เช่น ปลด กุ้ง ฆ่า และในปี พ.ศ. 2368 โปรดฯ ให้ยกเลิกอากรรักษาเกาะ² ด้วยเหตุผลเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงระบบการตั้งภาษีของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

...และการแต่งเรือสำเภาไปค้าต่างชาติ

ซึ่งเป็นการเสี่ยงทายเคราะห์หัดเคราะห์ร้ายอยู่

หมอย ๆ อดลอยไปด้วยเกิดอากรขึ้นใหม่ได้เงิน

มาใช้ในราชการแผ่นดินดีกว่ากำไรค้าสำเภา...³

พร้อมกับทรงเห็นว่า คำว่า "ภาษี" เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้⁴ ซึ่งกรมพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงมีความเห็นสอดคล้องกับพระองค์ และประทานความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า คำว่า "ภาษี" มาจาก ภาษาจีนกลางที่ว่า "บู๊ซี"⁵ เพราะชาวจีนเป็นผู้นำวิธีการเก็บภาษีมาใช้ในประเทศไทยตั้งแต่สมัย อยุธยาแล้ว⁶

1. ก.ท.ช. จัดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 51 จ.ศ. 1199 สารตราใหญ่ฯ ถึง หัวเมืองขึ้นกับกรุงเทพฯ เรื่องพระราชกำหนดภาษีอากรต่าง ๆ (สมุคโตคำ เขียนคืนสอขาว)

2. เสถียร ดายลักษณะ และผู้อื่น, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 4 หน้า 66.

3. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470), หน้า 39.

4. คำว่า "ภาษี" ไม่ใช่คำที่เกิดใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นคำที่ใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยา และคำนี้ไม่อาจเป็นที่นิยมใช้ จนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงนำกลับมาใช้อีกครั้ง

5. สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดาฯ, สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดาฯ พระบรมราชินีนาถ, ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16 หน้า 12.

6. สมเด็จพระยวงศาธิบดี, อธิบายตำนานภาษีอากร, หน้า 240.

เนื่องจากชาวจีนเป็นผู้นำการเก็บภาษีอากรมาใช้ทั้งใกล้แล้วจึงทราบถึงวิธีการเก็บเป็นอย่างดี ผู้เขามาจับผูกขาดภาษีขึ้นแก่รัฐบาลจึงเป็นชาวจีนเสียเป็นส่วนมาก¹ ในการเสนอรับเป็นเจ้าภาษีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ่อค้าจีนจะไปสำรวจการประกอบอากรของราษฎรทั่วประเทศ ถ้าเห็นว่าอากรที่เคยมีรายได้ดี พ่อที่จะเรียกภาษีได้ ก็จะเสนอเรื่องราวนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอเป็นเจ้าภาษี ก็จะเห็นได้จากจดหมาย เจ้าพระยาจักรีฯ ถึงพระยากำแพงเพชร กล่าววว่า

...จีนนอยทำเรื่องราวขึ้นวกราษฎรปลูกทำ
สมภักษรร ไม่นับตน ในแขวงเมืองกำแพงเพชร
ซื้อชายเป็นอนาโยคชุกชุมมาหลายปีแล้ว ยังหา
นายอากรเก็บเรียกอากรสมภักษรร เขาของ
พระคลังมหาสมบัติเหมือนอหังยังหัวเมืองปากใต้
ฝ่ายเหนือทุกหัวเมืองไม่...จีนนอยจะขอรับพระราช
ทานเป็นต้นนายอากรรับทำอากรสมภักษรรเมือง
กำแพงเพชร ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นจ่านวรออากร
ปีหนึ่งขึ้นพระคลังมหาสมบัติ $\frac{3}{10}$ [3 ชั่ง] กรมเห็น
อักษร $\frac{10}{10}$ [10 คำสั่ง] เขากันเป็นเงิน $\frac{10}{3}$
[3 ชั่ง 10 คำสั่ง]...ทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้า
สั่งว่า...ให้ตั้งจีนนอยเป็นนายอากร...

การถวายฎีกานี้จะนำเรื่องเสนอต่อกรมมหาดไทย กรมกลาโหมหรือกรมท่า ตามแต่เมืองที่จะเรียกภาษีนั้นสังกัดอยู่ หรือนำเรื่องเสนอต่อสมเด็จพระบวรมหาดพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ผู้สำเร็จราชการพระนคร แล้วให้เจ้านายทั้งฝ่ายหน้าหรือฝ่ายในนำขึ้นกราบทูล

1. ดูรายชื่อจีนเจ้าภาษี ในภาคผนวก ก.

2. ก.ท.ช. จดหมายเทศุชกาลที่ 3 เลขที่ 79 จ.ศ. 1204 เรื่องสารตราเจ้าพระยาจักรี เรื่องนำตั้งจีนนอยเป็นขุนเทพา นายอากรสมภักษรร เมืองกำแพงเพชร (สมุคไทคำเขียนกิสอขาว)

พระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งหาคนรับประกันซึ่ง เป็นคนที่พระองค์ทรงรู้จัก¹ และเสนอจำนวนเงินที่จะ ประมูล โดยรับรองว่าจะส่งเงินให้รัฐบาลเป็นจำนวนเท่าใด พร้อมกับจ่ายล่วงหน้าตามจำนวนที่ ประมูลได้เป็นจำนวน 2 เดือน² ที่เหลือผ่อนส่งเป็นรายงวดตามแต่จะตกลงกัน ภาษีบางชนิดมี ผู้เสนอรับประมูลกันมากมาย³ ในการตัดสินตั้งเป็นเจ้าภาษีนั้น พระมหากษัตริย์จะทรงปรึกษากับ เสนาบดีและผู้เกี่ยวข้องก่อน ดังจะเห็นจากพระราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า- เจ้าอยู่หัว ดังนี้

...เรื่องราวความคิดของผู้ขึ้นนักใดเอา

ไปดูปรึกษากับเสนาบดีและเจ้าภาษี นายอากร ลูกคา

วานิชผู้ใหญ่ให้พิเคราะห์ณาคุณ ถ้าเห็นว่าตั้งเป็นภาษี

ใดแล้ว ใ้ไปปรึกษาตั้งเป็นพิัก...⁴

โดยจะพิจารณาจากผู้ที่มีคนรับประกันมั่นคง จะเห็นได้ดังต่อไปนี้

...ก็ถือว่าผู้ใดผูกขาดไปว่าจะเก็บ

มาส่งภาษีรายนั้นมากเท่าใดผู้รับจะส่งมาก

มีนายประกันแน่นหนา เชื้อถือได้ ผู้ขึ้นนักใด

เป็นเจ้าภาษีอากรหลายราย...⁵

1. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2400 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2503), หน้า 198.

2. วอลเตอร์ เอฟ เวลดา, แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ, หน้า 43.

3. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 54 จ.ศ. 1230 บัญชีเรื่องราวประมูล ภาษี (สมุดไทคำ เขียนดินสอดขาว)

4. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 109 จ.ศ. 1219 เรื่องกฎหมาย เรื่อง ของของนำ และการยิงปืน ภาษีต่าง ๆ (สมุดไทคำ เขียนดินสอดขาว)

5. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 158 จ.ศ. 1222 หนังสือถึงหัวเมือง ต่าง ๆ เรื่องตั้งเงินตั้งดี เป็นเจ้าภาษีไม้ไผ่สีสุก (สมุดไทคำ เขียนดินสอดขาว)

นอกจากจะเป็นผู้คนรับประกันนั้นคงแล้ว ยังพิจารณาจากความสามารถประมูลเงินสูงกว่าผู้อื่น รับส่งเงินล่วงหน้าไ้มากกว่าผู้อื่น คงจะเห็นได้จากพระบรมราชโองการต่อไปนี้

...เมื่อประกาศดังนี้ ผู้ใดที่มีประกัน
แนบมารับผูกเงินสูงกว่าทั้งปวงก็ตี รับส่ง
เงินล่วงหน้าทั้งสิ้นๆมากก็ ผู้นั้นจะได้เป็น
เจ้าภาษีทำไป...¹

การตัดสินตั้งเจ้าภาษีจากจำนวนเงินประมูลที่มากกว่ากันนี้ ซึ่งพ่อค้าจีนเป็นผู้ทุนทรัพย์มากจึงได้เปรียบชาวไทย และได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าภาษีส่วนใหญ่เป็นชาวจีนเก่าที่เคยอยู่ในประเทศหรือลูกหลานจีนที่เกิดในไทย ชาวไทยที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าภาษีมีเพียง 2 - 3 คน ซึ่งส่วนมากเป็นเจ้าเมือง หัวเมือง หัวเมือง เช่น พระยานครศรีธรรมราชได้เป็นเจ้าภาษีอากรวังนกพระพิทักษ์ เทพธานี เจ้าเมืองกรุงเก่า ได้เป็นเจ้าภาษีไม้ไผ่สีสุก² พ่อค้าจีนนั้นบางคนได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าภาษีหลายชนิดด้วยกัน เช่น เมืองสงขลา จินลาวได้เป็นเจ้าภาษีอากรสมภักษร และอากรบ่อนเบี้ยเมืองไชยา จินเงินได้เป็นเจ้าภาษีอากรสุร อากรบ่อนเบี้ย อากรสมภักษร ได้รับยศเป็นขุนเทพอากร³ พ่อค้าจีนบางคนได้เป็นเจ้าภาษีหลายชนิดหลาย ๆ เมืองในเวลาเดียวกัน อาทิเช่น จินรงเงกได้เป็นเจ้าภาษี สมภักษร เมืองอินทบุรี มัยศเป็นพื้นที่พอลากร⁴

1. เรื่องเดิม จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 109 จ.ศ. 1219

2. เมื่อพระพิทักษ์เทพธานีถึงแก่กรรม พ่อค้าจีนได้เป็นเจ้าภาษีแทน

ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 158 จ.ศ. 1222 ทิ้งสี่อั้งหัวเมืองต่าง ๆ เรื่องตั้งเงินสิ่งสี่ เป็นเจ้าภาษีไม้ไผ่สีสุก (สมุคโตคำ เขียนคินสอขาว)

3. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 2 เลขที่ 6 จ.ศ. 1171 เรื่องบัญชี เงินส่วยอากร สุรา บ่อนเบี้ย สมภักษร และตลาดในปี จ.ศ. 1171 (ตัวพิมพ์)

4. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 30 จ.ศ. 1206 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองอินทบุรีตั้งเงินรงเงกเป็นนายอากร (สมุคโตคำ เขียนคินสอขาว)

และเป็นเจ้าภาษี สมภักษรและภาษีเตาหม้อศาลที่เมืองสันคมบุรี¹ ด้วย การรับประมูลภาษีหลายชนิด และหลาย ๆ เมืองเช่นนี้ เป็นทางที่ทำให้เจ้าภาษีสามารถควบคุมการเก็บภาษีไว้กับพวกตนอย่าง เห็นยวแน่น ยากที่บุคคลอื่นจะเข้าเกี่ยวข้อง ชาวจีนเห็นว่าวิธีการรับเป็นเจ้าภาษินั้นเป็นทางสร้าง ประโยชน์แก่ตนเองทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม กล่าวคือ เป็นทางหารรายได้เพิ่มสำหรับตนเอง และในขณะที่เดียวกันได้รับยศและตำแหน่งเป็นขุนนางไทยด้วย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ชาวจีนเสนอภาษีเพิ่มขึ้นอีกหลายชนิด ภาษีที่เสนอขึ้นนี้ บางชนิดซ้ำซ้อนกับภาษีชนิดอื่น เช่น ภาษีสมภักษร ซึ่งเรียกเก็บจากคนไม่ที่ราษฎรปลูกในไร่ ซ้ำกับภาษีฝักเขียวฝักทอง เป็นเหตุให้ ชาวไร่ถูกเรียกเก็บภาษีซ้ำทั้งภาษีฝักเขียวและภาษีสมภักษร เช่นกรณีชาวไร่เมืองอินทบุรี พรหมบุรี² และกรุงเก่า อ่างทอง³ พ่อค้าจีนพยายามเสนอภาษีชนิดใหม่ ๆ ขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อหวังผลประโยชน์ จากการที่ตนจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าภาษี ดังจะเห็นจากพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าววา

...ทุกวันนี้เงินโดยมากไทยบ้างมักค่อนข้างอด

คิดหาเงินทองคอยติดต่อให้เกิดการชักเรียกภาษี

อากรต่าง ๆ อย่างใหม่ที่ควรบ้างไม่ควรบ้าง...⁴

ฉะนั้นภาษีอากรในสมัยนั้นจึงเพิ่มขึ้นหลายชนิด ทั้งที่สมควรและไม่สมควร ดังจะเห็นจากเจ้าพระยา ติพากรวงศ์ กล่าวถึงสภาพการเก็บภาษีในสมัยรัชกาลที่ 4 ว่า "ภาษีอากรก็บวกขึ้นทวีมากขึ้นทุกที สิ่งที่ยังไม่มีภาษี เงินก็ผูกเป็นภาษีขึ้น..."⁵

1. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 31 จ.ศ. 1206 สารตราเจ้าพระยาจักรี ถึงเมืองสรรนา ตั้งเงินชงเงกเป็นนายอากรตามอตาน ณ เดือน 8 ปีมะโรง ฉอศกฯ (สมุดไต่คำ เขียนดินสอดขาว)

2. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 28 จ.ศ. 1221 ตราขอยถึงพระพรหม-ปราสาทศิลป์เรื่องให้สอบสวนเจ้าภาษี (สมุดไต่คำ เขียนดินสอดขาว)

3. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 90 จ.ศ. 1221 ตราขอยถึงขุนแผนขุนวัง (สมุดไต่คำ เขียนดินสอดขาว)

4. เรื่องเดิมจดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 109 จ.ศ. 1219

5. เจ้าพระยาติพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 หน้า 206

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นเจตนาของชาวจีนในการเสนอภาษีชนิดใหม่ ๆ ขึ้นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว เพราะภาษีที่เสนอนี้เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ทำให้การร้องชีพของราษฎรสูงขึ้นเนื่องจากการเก็บภาษีชนิดใหม่ ๆ เช่น ภาษีพื้น ภาษีปลาตุลศ ภาษีเตาห่อ ภาษีฝักเขียวผักทอง ภาษีสุกร ภาษีกุ้ง หอยปูลา พ่อค้าจีนเสนอภาษีชนิดใหม่ ๆ เพื่อตนเองจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าภาษีและเป็นการหารายได้เพิ่มเป็นส่วนตัว ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ราษฎร อาทิ ในสมัยรัชกาลที่ 4 จีนเสนอขอตั้งภาษีพลู แต่ไม่ทรงอนุญาตเพราะทำให้พลูแพงและกระทบกระเทือนราษฎรทั่วไป¹ ในการเก็บภาษีนั้น ชาวจีนเป็นผู้เสนอตั้งภาษี เป็นผู้ดำเนินการเรียกเก็บภาษีจากราษฎรนำมาส่งแก่รัฐบาล ในเวลาเดียวกันก็แสวงผลประโยชน์ทางการเงินคือได้กำไรจากการประมูลภาษีเป็นของตนดังที่สมเด็จพระยาตากษานุภาพ ทรงกล่าวว่า

...แต่เงินฉลาดในกระบวนการแสวงหา

ทรัพย์สินรู้จักคิดต้นทุนกำไรดีกว่าไทย การประมูล

ภาษีอากรจึงได้แก่เงินแทบทั้งหมด...²

ข้อความดังกล่าวนี้แสดงว่าชาวจีนเข้ามามีบทบาทในการเก็บภาษีอากรในระยะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้มากกว่าสมัยก่อน จนกระทั่งการเก็บภาษีตกอยู่กับชาวจีนเกือบทั้งหมดและการเก็บภาษีในระยะนี้ทำรายได้ให้แก่รัฐบาลและเงินผู้ประมูล แต่สร้างความสะดวกอันใหญ่แก่ราษฎรไทยทั่วไป

การผูกข้อมือจีน เป็นภาษีชนิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนโดยเฉพาะ เดิมราษฎรไทยหรือชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทยจะต้องสักข้อมือเข้าเป็นไพร่รับราชการเกณฑ์แรงงาน แต่ชาวจีนไม่ได้ถูกเกณฑ์ ดังจะเห็นได้จากจดหมายเจ้าพระยาอัครมหาเสนาฯ ถึงเจ้าเมืองต่าง ๆ ดังนี้

1. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2401 - 2404 (พระนคร: โรงพิมพ์กุสุมา, 2504), หน้า 41.

2. สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาตากษานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5, (พระนคร: สำนักพิมพ์จำลองศิลป์ 2493) หน้า 384.

...ไพร่พลเมืองมีคนไทยเป็นพื้นเพชาวเมือง

ในประเทศแลคนต่างประเทศเข้ามาปะปน อันมี

ลาว	} อูว์ร } } แวก } } } } }	คนทั้งปวงนี้พึ่งภ้อาไสยอยู่ใน	มวท } } } } }
มอญ			
เขมร			
พม่า			

ใด ก็ให้ศึกข้อมือหมายมูไว้ทุกคนเพราะเป็นคนคงจะอยู่ใน
ประเทศนี้เมื่อมีราชการทัพศึกสงครามยกมาทางใดก็ไปรบ
เกล้าฯ ให้เกณฑ์ไปสู้รบมาศึกสำคัญ...ปางถ้าไม่มีราชการทัพ
ศึก

ก็ให้จัดเป็นเวรผลัดเบียดกันมาทำการพมดอร์และอื่น ๆ
เสมอทุก ๆ เดือน แต่เงินที่เป็นไพร่พลคนนอกประเทศซึ่ง
เข้ามาพึ่งอาไสยแผ่นดินอยู่ใน กรุงเทพฯ ถ้าคิดประมารดู
เงินใหม่เข้ามาปีหนึ่งประมาณถึงหมื่นหนึ่ง } เงินบางพวก
เสก }

ก็มีพรญาตั้งบ้านโรงร้านทำสวร } ค่าชายหากินเกิดบุตร
นา }

ลานลงมาเป็นอันมาก เมื่อสมักเข้ารับราชการอยู่กรมใด
หมู่ใดก็ให้ศึกทองมือไว้ในกรมในหมู่ในไรราชการอยู่บาง
แต่เงินที่ไม่ได้เข้าพึ่งภ้อาไสยนายขอมให้ศึกนั้นมีมากนัก
ไว้ตัวเมื่อรแขกเมืองแต่เที่ยวทำมาหากินอยู่นาร ๆ
กรันจะบังคับให้ศึกก็ไม่ได้ควยเป็นคนนอกประเทศไป ๆ
มา ๆ ไม่ยั้งยืนอยู่เป็นนิจ ถึงกระนั้นก็เป็นคนพึ่งแผ่นดิน
อยู่ จะปล่อยเสียทีเดียวไม่ไรราชการบางการซึ่งพระราช
ประสงค์ก็จะต้องทำให้ได้โดยเร็ว ก็จะต้องกะเกณฑ์

เจ้าพวกที่ต้องสั้กแลให้หนักจำพวกนั้นมากไป เป็นการ
ไม่เสมอในไพร่บ้านพลเมืองทั้งปวง... เพื่อจะเฉลี่ยผ่อน
แรงให้เบาบำไพร่บ้านพลเมืองซึ่งสั้กแลนั้นลงบ้างด้วย
การขอแรงเงินที่ไม่ได้สั้กกันมาไซ้ชยชอยราชการโดยสม
ควรในกำหนด 2 ปี ในปีที่ 3 เกินเดือนหนึ่ง...¹

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าชาวจีนได้รับการยกเว้นการเกณฑ์แรงงานนิคจาก
ราชการไทยและชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่อยู่ในประเทศ รัฐบาลในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ตระหนักดีว่า
การไม่ใช้แรงงานชาวจีนนั้นไม่เป็นการยุติธรรม จึงให้มีการเกณฑ์แรงงานชาวจีน ซึ่งเริ่มขึ้นในสมัย
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย² ซึ่งมีหลักฐานคือ โปรคเกล้าฯ ให้เอาเงินค่าผูกปีเมือง
นครศรีธรรมราชจ่ายให้เป็นค่าแรงงานต่อเรือ³ พร้อมกันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงการเก็บค่าแรงงาน
จากไพร่ไทยซึ่งเคยเกณฑ์มาทำงานปีละ 6 เดือน หรือจ่ายเป็นเงินทดแทนปีละ 12 บาท เพิ่มเป็น
เก็บเงิน 18 บาท และลดเวลาทำงานให้รัฐบาลลงมาเป็น 3 เดือน ส่วนชาวจีนนั้น 3 ปีเกณฑ์
มาทำงานให้รัฐบาล 1 เดือน หรือเสียเงินค่าแรงงาน 1 บาท 50 สตางค์⁴ ซึ่งชาวจีนส่วนใหญ่
ยอมจ่ายเงินค่าผูกปีมากกว่าจะเข้าทำงาน ครอเฟิต (Crawfurd) กล่าวว่า ชาวจีนอายุ 20 ปี
ขึ้นไปจะต้องเสียเงินค่าผูกปีข้อมือให้รัฐบาลคนละ 2 บาท และให้เกณฑ์งานผูกปีทำการผูกปี เพื่ออง-
ครัง⁵ ในสมัยรัชกาลที่ 4 เพิ่มค่าแรงจากชาวจีนเป็น 1 ตำลึง 2 สลึง สำหรับหัวเมืองทาง
บกก็ใช้ซึ่งมีชาวจีนอยู่กันมากตามเหมืองแร่และสวนยาง และชาวจีนนิยมใช้เงินเหรียญอังกฤษแทน

1. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 103 จ.ศ. 1217 เรื่องผูกปีข้อมือจีน
ทุกหัวเมือง (สมุดไทยคำ เขียนคินสอขาว)

2. H.G. Quaritch Wales, Ancient Siamese and Administration
(London: Bernard Quaritch 1934) p. 201.

3. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1171-1173 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา 2513),
หน้า 137.

4. Wales, op.cit.

5. Crawfurd, Journal of An Embassy..., p. 386.

ระบบเงินตราไทย รัฐบาลอนุญาตให้เสียเงินค่าผูกปี้เป็นเงินเหรียญอังกฤษ คือคนละ 2 เหรียญ¹ สำหรับลูกหลานจีนที่เกิดภายในประเทศและได้รับการสักข้อมือเป็นไพร่รับราชการกับรัฐบาลจะได้รับการยกเว้นเสียเงินค่าผูกปี้² ชาวจีนที่เป็นคนในบังคับต่างชาติและมีหนังสือรับรองจากกงสุล จะได้รับการยกเว้นเช่นกัน³ ราษฎรไทยที่สูญเงินและไฉ่ฉวมเปียแบบจีนเมื่อถึงกำหนดผูกปี้จะต้องเสียเงินผูกปี้เหมือนชาวจีนแต่เสียในอัตราสูงกว่า คือปีละ 5 ตำลึง 3 ปี เป็นเงิน 15 ตำลึง⁴ และมีบทกำหนดโทษผู้ที่หลบหนีการผูกปี้ คือลงอาญา 50 ที และนำตัวไปเลี้ยงช้าง⁵ แต่มีเงินหลบหนีการผูกปี้กันมาก การผูกปี้ข้อมือนั้นเงินที่มาเสียเงินค่าแรงแล้วจะได้รับใบฎีกาพร้อมกับได้รับการผูกข้อมือควายใหม่สีแดงประทับตราถวายครั้งเป็นตราประจำเมืองซึ่งแตกต่างกันออกไป เช่น เมืองเพชรบุรีเป็นรูปหนู กาญจนบุรีเป็นรูปผักบัว ฯลฯ⁶ โฉมที่ผูกข้อมือนี้เพื่อแสดงว่าได้เสียเงินค่าแรงงานแล้ว⁷ รายได้จากการผูกปี้ข้อมือนั้น รัฐบาลได้นำมาใช้ในราชการแผ่นดินเช่นเดียวกับ

1. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 3 เลขที่ 185 จ.ศ. 1202 ในบอกพระยาบุรีรักษ์ภูธร ขาหลวงผูกปี้มาตั้งเจ้ากรมพระคลังสินค้า เรื่องให้หลวงเทพโยธาถือใบบอกผูกเงินค่าผูกปี้ข้อมือเงินซึ่งเก็บไคทางเมืองพังงา เมืองภูเก็ต ตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า เมืองถลาง (กระต่ายเพลา เขียนกินสอคำ)
2. เรื่องเดิม จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 103 จ.ศ. 1217
3. The Bangkok Calender 1871, p. 69.
4. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 178 จ.ศ. 1223 สารตราถึงผู้สำเร็จราชการเมืองและกรมการเรื่องผูกปี้เงิน (สมุคโตคำ เขียนกินสอขาว)
5. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 138 จ.ศ. 1223
6. เรื่องเดิมจดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 103 จ.ศ. 1217
7. เสรีสาร โลกเศศ, พื้นความหลัง (พระนคร: สำนักพิมพ์ศึกษิตสยาม 2513);

รายได้จากการเก็บภาษีอื่น ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 2 มีรายได้จากการผูกปิ่นเงินปีละประมาณ 201, 250 บาท¹ รัชกาลที่ 3 ประมาณ $\frac{18}{2917}$ (2917 ชั่ง 18 ตำลึง เท่ากับ 237,752 บาท) สมัยรัชกาลที่ 4 รายได้จากการผูกปิ่นเพิ่มขึ้นเป็น 2,000,000 บาท การกำหนดให้ ชาวจีนผูกปิ่นมือซึ่งเริ่มในระบวรรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีผลดีทางการ เมืองและเศรษฐกิจต่อรัฐบาล กล่าวคือ มีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันเป็นการแบ่งเบาภาระของไพร่ที่ทำงานให้รัฐบาล และเป็น การดึงให้ชาวจีนเข้ามารับราชการ ทำให้ชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศ เข้ามาสมาคมกับกษัตริย์ รัฐบาลไทย พร้อมกันนี้รัฐบาลสามารถทราบจำนวนชาวจีน⁴ ที่อาศัยอยู่ในเมืองต่าง ๆ จาก จำนวนเงินที่เข้ามาทำการผูกปิ่นมือนี้ด้วย

ก. การเกษตรกรรม โรงงาน และอื่น ๆ ชาวจีนไม่เพียงแต่จะเข้ามาประกอบอาชีพ ในทางการค้าเท่านั้น สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ชาวจีนมีบทบาทด้านเกษตรกรรมของไทยด้วย ชาวจีนเมื่อประกอบอาชีพเข้ามาทำการเพาะปลูกเป็นส่วนครัวและเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคเฉพาะใน ครัวเรือน เช่น ปลูก เบ็ด ไก่ ชาวจีนจัดสวนครัวอย่างมีระเบียบและปลูกพืชหลายชนิด เมื่อมี ทุนทรัพย์เพิ่มขึ้นจึงขยายเป็นการทำสวนทำไร่และนำพืชบางชนิดเข้ามา เช่น ฝรั่งเป็นผู้นำฝ้าย เข้ามาปลูก⁵ ฝ้ายแล้วจึงเป็นผู้นำฝ้ายเข้ามาทำไร่ฝ้ายทางภาคใต้⁶ และในบริเวณลุ่มแม่น้ำ เจ้าพระยาโดยเฉพาะที่ตำบลบางใหญ่ในคลองบางกอกน้อย เป็นอ้อยที่ขึ้นชื่อจนมีคำเรียกติดปากว่า "อ้อยเงินบางใหญ่ อ้อยไทยบางคู"⁷ ตามลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ อาทิ แม่น้ำแม่กลอง ชาวจีนที่อยู่ใน

1. Crawford, op.cit., p. 336.

2. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 193 จ.ศ. 1212 พระคลังสินค้าส่ง เงินพระคลังมหาสมบัติพระคลังข้างใน (สมุดไต่ค่า เขียนคนใส่ชวา)

3. Mgr. Pallegoix เล่าเรื่องกรุงสยาม, หน้า 244.

4. เรื่องเดิมจดหมายเทศุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 185 จ.ศ. 1202 และจดหมายเทศุ รัชกาลที่ 3 เลขที่ 52 จ.ศ. 1196 บัญชีเรื่องส่งเงินปิ่นและผูกปิ่น (สมุดไต่ค่า เขียนคนใส่ชวา)

5. The Siam Repository 1869, p. 163.

6. Skinner, Chinese Society..., p. 112.

7. ภาณุวนาคพันธ์ [ขุนวิจิตรมาตรา] "30 ภาพฝัน" ภูมิศาสตร์วัดโพธิ์ (พระนคร: สำนวนสวรรค์, 2512) หน้า 852.

บริเวณนี้ทำไร่ยาสูบ อ้อย ฝ้าย¹ บริเวณภาคตะวันออกของประเทศชาวจีนทำไร่อ้อย พริกไทย ยาสูบ โดยเฉพาะการทำไร่พริกไทยทางภาคใต้อยู่ในกำมือชาวจีนทั้งสิ้น² จะเห็นได้ว่าชาวจีนที่ประกอบอาชีพค้าขายเกษตรกรรมนี้ส่วนใหญ่นิยมทำไร่และทำสวน แทนจะไม่มีชาวจีนสนใจการทำนาเลย เหตุที่ชาวจีนไม่แย่งอาชีพนี้ไปจากราษฎรไทย เพราะชาวจีนที่อพยพเข้ามาในระยะนี้ส่วนมากเป็นคนที่อยู่ในตัวเมือง มีความชำนาญเฉพาะด้านการค้าขาย³ และจุดประสงค์ของการอพยพเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ฉะนั้นชาวจีนจะหางานที่ได้รับความนิยมเร็ว เช่น รับจ้างเป็นกุลีหรือทำการค้าขาย ประการสำคัญชาวจีนที่อพยพเข้ามายังมีครอบครัวอยู่ในประเทศจีน และหวังว่าจะต้องกลับไปหาครอบครัว จึงไม่ปรารถนาจะสร้างหลักฐานเป็นมรดกแผ่นดินไทย การทำนาเป็นงานที่ถาวรต้องมีที่ดินเป็นมรดก และมีการไถนอย ชาวจีนจึงไม่นิยมทำ⁴ กัน ส่วนการทำไร่นั้นชาวจีนมีความขยันและอดทนจึงทำได้ก็จากราษฎรไทย และชาวจีนที่เป็นเจ้าของไร่นั้นได้รับความร่วมมือจากกุลีจีนผู้ที่อพยพมาหางานทำในประเทศ ฉะนั้น การขยายการทำไร่ของชาวจีนจึงเป็นการช่วยเหลือชาวจีนด้วยกันให้ทำงานทำควย อย่างไรก็ตามก็ดี การที่ชาวจีนทำไร่นี้มีผลดีต่อเศรษฐกิจของไทยอยู่บ้าง คือ ทำให้ผลิตผลทางเกษตรกรรมของไทยเพิ่มมากขึ้น อาทิ พริกไทยที่จีนหมู่ผลิตได้มากที่สุดปีละ 20,000 หาบ⁵ จากจำนวนพริกไทยที่ผลิตได้ทั้งประเทศในสมัยรัชกาลที่ 3⁶ 70,000 หาบ เพิ่มขึ้นจากสมัยรัชกาลที่ 2 ซึ่งผลิตได้ทั้งหมดเพียง 60,000 หาบ⁷

1. George B. Bacon, (Compiler) Siam the land of the White Elephant as It was and is, (New York: Charles Scribner's Sons, 1893), p. 12, 217.

2. Graham, Siam A Handbook..., p. 515.

3. Skinner, op.cit., p. 97.

4. กมล จันทรส, อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเลและบทบาทของคนจีนในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน (พระนคร: โอเดียนสโตร์ 2506) หน้า 23.

5. Finlayson, op.cit., p. 257.

6. The Burney Papers Vol. II, p. 106.

7. Jumsai, King Mongkut..., p. 33.

เมื่อมีผลิตผลทางเกษตรมาก นอกจากจะส่งเป็นสินค้าออกแล้ว ชาวจีนผู้มีทุนทรัพย์ จึงริเริ่มตั้งโรงงานแปรรูปผลิตผลนั้นเป็นสินค้า ชาวจีนเป็นผู้ริเริ่มทำน้ำตาลจากอ้อย¹ มีการตั้ง โรงงานทำน้ำตาลขึ้นตามหัวเมืองที่ทำไร่อ้อย เช่น นครชัยศรี นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี บางปลาสร้อย ฯลฯ โดยเฉพาะที่นครปฐมมีโรงงานน้ำตาลประมาณ 30 โรง ประเทศไทยเริ่ม ผลิตน้ำตาลหลังจากชาวจีนเริ่มทำไร่อ้อยมาเป็นเวลา 20 ปี ในระยะแรกผลิตน้ำตาลได้ปีละ 30,000 ทาบ² ในปี พ.ศ. 2365 ผลิตได้ 60,000 ทาบ³ ใน พ.ศ. 2392 ผลิตได้ส่งเป็น สินค้าออกประมาณ 107,000 ทาบ ในปี พ.ศ. 2402 ส่งเป็นสินค้าออกได้ถึง 204,000 ทาบ⁴ ซึ่งทำให้ชาวต่างชาติเข้าใจว่าน้ำตาลเป็นสินค้าออกที่สำคัญของไทย⁵ แต่ในระยะปลายสมัย รัชกาลที่ 4 การผลิตน้ำตาลจากโรงงานเหล่านี้ซบเซาลง จะเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2412 ผลิต ได้เพียง 160,000 ทาบ⁶ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลเพิ่มภาษีในการผลิตน้ำตาลหลายชนิด เช่น ภาษี น้ำอ้อย ภาษีพื้น ภาษีเตาเคี้ยวน้ำตาล ภาษีหม้อเคี้ยวน้ำตาล นอกจากนี้เกิดพวกอั้งยี่จีนปล้น โรงงานน้ำตาลแถบนครชัยศรีอยู่เสมอ⁷ และที่สำคัญเงินเจ้าของโรงงานไม่มีทุนจะทำต่อไป ดังจะ เห็นจากประกาศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า

...ฯลฯ เห็นว่าโรงงานน้ำตาลทราย

ในแขวงเมืองนครไชยศรี เมืองสมุทรสาครบุรี
เมืองฉะเชิงเทราและที่อื่น ๆ ตกถอยน้อยไปทุกที่
สืบรู้ว่าเหตุเพราะหลงจัญทำไม่มีทุนทำต่อ
เป็นนี้ทานผู้น...⁸

1. J. Homan Van Der Heide "The Economical Development of Siam During the last Half Century" JSS III (1906), p. 87.

2. Finlayson, op.cit., p. 167.

3. Crawford, op.cit., Vol. II, p. 177.

4. Ingram, op.cit., p. 123.

5. Bowring, The Kingdom and People..., Vol. I, p. 203-204.

6. The Siam Repository 1869, p. 324.

7. ก.ท.ช. จดหมายเทศราชกาลที่ 3 เลขที่ 136, จ.ศ. 1205 สารตราเจ้าพระยา-จักรีถึงพระปลัดเมืองนครไชยศรี เรื่องใหญ่โยธาพิณาศ์สืบญราย (สมุดโตคำ เขียนคืนสอขาว)

8. ก.ท.ช. จดหมายเทศราชกาลที่ 4 เลขที่ 125 จ.ศ. 1225 ประกาศเรื่อง โรงน้ำตาลทราย (สมุดโตคำ เขียนคืนสอขาว)

พระองค์ทรงนำเงินส่วนพระองค์ให้เงินเจ้าของโรงน้ำศาลูกเพื่อเป็นการช่วยเหลือกิจการโรงงาน
น้ำศาลูก คึงจะเห็นจากประกาศดังนี้

...เป็นเงิน ๖๖๖ ไร่ ๖๖๖ ไร่ ๖๖๖ ไร่...
บัดนี้ ๖๖๖ ไร่ ๖๖๖ ไร่ ๖๖๖ ไร่ ๖๖๖ ไร่ ๖๖๖ ไร่
จกให้เงินไปเป็นทุนทำโรงงานน้ำศาลูกชาย จะ
คิดเอาดอกเบี้ยแต่ข้างละสองสลึงทุกเดือน แต่บัดนี้
ข้าพระเจ้าไฉนมอบเงินในนายเพง ตั้งเป็นพระยา
บุรุษรัตนราชพัลลภเป็นกงสีรับไปคึกกันกับขุนภักดี
อากร เจ้าภาชีน้ำศาลูกชายให้เงินหลวงจูงไป ถ้า
ถึงกำหนดสามปีจึงให้ส่งเงินคืนทั้งดอกเบี้ย...¹

นอกจากนี้ปัจจัยภายนอกประเทศที่ทำให้การทำน้ำศาลูกของไทยลดความสำคัญไป คือ การเพาะปลูก
ของไทยในระยะ พ.ศ. 2383 ถึง พ.ศ. 2425 เป็นระยะที่เสื่อม ต่อมาแข่งขันกับการเพาะปลูก
ของชาวยุโรปในอาณานิคมแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งใช้วิธีการที่ทันสมัยกว่า เช่น
เนเทอร์แลนด์เริ่มใช้วิธีการเพาะปลูกแบบ Culture System ในอินโดนีเซียในปี พ.ศ. 2373²
ซึ่งเริ่มควยการปลูกอ้อยและคราม ทำให้การปลูกอ้อยของไทยถูกแข่งขันและนำศาลูกจากตลาด
ต่างประเทศเข้ามาแข่งขันกับของไทย ทำให้การทำน้ำศาลูกตามโรงงานของไทยตกต่ำลง

หลังจากชาวจีนเริ่มตั้งโรงงานทำน้ำศาลูกแล้วมีชาวจีนที่มีทุนทรัพย์ตั้งโรงงานแปรรูป
ผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมชนิดอื่น ๆ อีก โดยเฉพาะเมื่อเริ่มรู้จักใช้เครื่องจักรไอน้ำ ชาวจีนเป็น
ผู้เริ่มตั้งโรงสีข้าวซึ่งใช้เครื่องจักรไอน้ำแห่งแรกริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในปี พ.ศ. 2398³ และ

1. ก.จ.ช. เลขที่ ร. 4 1๑/8 "พระราชหัตถเลขาและประกาศต่าง ๆ ใน
รัชกาลที่ 4 ปี จ.ศ. 1223-1242" หน้า 195

2. D.G.E. Hall, A History of Southeast Asia, (New York: St
Martin's Press 1966), p. 516-517.

3. Graham, Siam a Handbook..., p. 307.

ในระยะต่อมาชาวจีนได้ตั้งโรงเลื่อยไม้ที่ไร่เครื่องจักรไอน้ำขึ้น 3 โรง¹ ทำการแข่งขันกับโรงเลื่อยของชาวยุโรปที่ตั้งขึ้น 6 โรง การตั้งโรงงานน้ำตาล โรงสี และโรงเลื่อยนั้นนับเป็นก้าวแรกของการพัฒนาประเทศจากเกษตรกรรมมาสู่การอุตสาหกรรม ซึ่งในระยะเริ่มแรกนั้นเห็นเพียงโรงงานเล็ก ๆ ชาวจีนเป็นผู้คิดริเริ่มผลิตผลทางเกษตรกรรมออกเป็นสินค้า ซึ่งเห็นผลคือเศรษฐกิจไทย กล่าวคือ มีสินค้าที่จะส่งออกมากขึ้นและในเวลาเดียวกันเป็นการสนับสนุนให้ผลิตผลของเกษตรกรขายได้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน

กิจการเศรษฐกิจในด้านอื่น ชาวจีนเข้ามีบทบาทรวมอยู่แทบทุกกิจการ เช่น การทำป่าไม้ทางภาคเหนือ แม้ว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้จะไม่มียุทธศาสตร์ที่แน่นอนเกี่ยวกับบทบาทชาวจีนในด้านนี้ แต่สังเกตจากการที่ชาวจีนบางส่วนเข้ามาประกอบอาชีพเป็นช่างต่อเรือสินค้าดังได้กล่าวมาแล้ว ในการต่อเรือนี้ชาวจีนผู้ทำการตัดไม้จะจ่ายเงินให้แก่เจ้าของป่าไม้ซึ่งเป็นเจ้าหัวเมืองลานนาไทย เพื่อขอสิทธิในการตัดไม้² แม้ว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจะออกพระราชกำหนดในปี พ.ศ. 2328 กำหนดค่าธรรมเนียมในการต่อเรือ³ เพื่อป้องกันไม่ให้มีค่าไม้ให้หมดไป แต่การตัดไม้มาต่อเรือของชาวจีนยังคงดำเนินอยู่ต่อมา ในระยะหลังสมัยรัชกาลที่ 4 ชุมวิจาร์จินจาร์ จันมาเกา⁴ ขออนุญาตขึ้นไปซื้อไม้ทางเมืองเหนือ และได้ขอสิทธิที่รัฐบาลคุ้มครอง กครากาไม้ของราษฎร ทำให้ราษฎรขาดทุนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีชาวจีนลักลอบทำการตัดไม้ ดังจะเห็นจากรายงานการตั้งด่านเก็บภาษีไม้ในสมัยรัชกาลที่ 5 กล่าวว่า

1. *Ibid*, p. 375.

2. Ingram, *Economic Change...*, p. 16.

3. "พระราชกำหนดใหม่" ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรวิจิตร, 2482) หน้า 340-345.

4. ก.ท.ธ. จดหมายเพทุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 81 จ.ศ. 1227 หนังสือเจ้าฐานรังสิริเจ้านครลำปาง ฯลฯ ว่าด้วยชุมวิจาร์จินจาร์ขึ้นไปซื้อไม้ขอนสัก (สมุดไต่คำ เขียนคืนสองชาว)

5. ก.ท.ธ. จดหมายเพทุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 5 จ.ศ. 1227 สำเนาแปลจดหมายเจ้าเมืองเงิน (สมุดไต่คำ เขียนคืนสองชาว)

...ยังมีพวกที่ใช้ไม้สักขนาดใหญ่ออกเรืออีกปีละ
หลายร้อยตน การต่อเรือเช่นนี้มักเป็นคนจีนและ
ไม้ต่อเรือเป็นไม้สักมาโดยมากไปตั้งต่อเรือเดี่ยว
ที่เหนือคานภาษีไม้ เพื่อจะได้ไม่ต้องเสียภาษีเป็น
หมู่บ้านจีนใหญ่โต ผู้ว่าราชการเมืองกรมการก็มัก
ครั้นครามไม่กล้าไปขุนวาย...¹

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ชาวจีนทำการตัดไม้มาต่อเรือกันมาก การตัดไม้ของชาวจีน
นี้ทั้งขอสิทธิตัดไม้และลักลอบตัดไม้ โดยเฉพาะการลักลอบของชาวจีนนี้ทำกันมากจนขุนนางไทย
ไม่สามารถจะควบคุมได้ การลักลอบตัดไม้มาต่อเรือนับเป็นการทำลายเศรษฐกิจของไทย

ทางภาคใต้ ชาวจีนมีบทบาทมากในการทำสวนยางพาราและทำเหมืองแร่ มีชาวจีน
ที่มณฑลฝูเจี้ยนเป็นเจ้าของสวนยางพารา ซึ่งแต่ละคนมีสวนยางมากกว่า 50 ไร่ขึ้นไป ในขณะที่ราษฎร
ไทยที่เป็นเจ้าของสวนยางมีสวนยางประมาณละ 14 ไร่² ในการกรีดยางส่วนมากมีกุลีจีนเป็น
ผู้รับจ้างกรีดยาง แม้ว่าจะมีชาวพื้นเมืองรับจ้างเป็นกุลีกรีดยางในสวนยางบ้างแต่ไม่มีจำนวนมาก
เท่ากุลีจีน นอกจากนี้ชาวจีนยังเป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อขายคิบจากเจ้าของสวนมาทำการอบยาง
และจัดส่งเป็นสินค้าออก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชาวจีนเป็นผู้ควบคุมกิจการทำสวนยางพาราทางภาคใต้
ของไทยไว้ทั้งหมด นับตั้งแต่เป็นเจ้าของสวนยาง เป็นกรรมกรกรีดยาง เป็นเจ้าของโรงอบยาง
และรวมทั้งพ่อค้าผู้จัดส่งยางออกจำหน่าย

ชาวจีนเป็นผู้ริเริ่มการทำเหมืองแร่ในไทยโดยที่ชาวจีนรู้จักการขุดแร่คัมภีร์ทางภาคใต้
ของไทย โดยเฉพาะที่เกาะภูเก็ตมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานทางภาคใต้ทำการขุดแร่
กันมาก ราษฎรไทยไม่สนใจการทำเหมืองแร่ ปล่อยให้ชาวจีนดำเนินการเรื่อยมา แม้ว่าจะเป็น
การขุดแร่ตามแบบโบราณ³ ในสมัยรัชกาลที่ 2 การทำเหมืองแร่ของไทยเป็นกิจการเล็ก ๆ และทั้งหมด

1. ก.จ.ช. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ ม. 16/7 (มหาดไทย) เรื่องป่าไม้

2. Ingram, *op.cit.*, p. 103.

3. Graham, *op.cit.*, p. 362.

อยู่ในเมืองชาวจีน¹ ในตอนปลายรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2393 ชาวจีนยังคงเป็นผู้ควบคุมการทำเหมืองแร่² จนกระทั่งเมื่อมีชาวยุโรปเข้ามาทำกิจการเหมืองแร่ในสมัยรัชกาลที่ 4 จีนมาเก่าแก่ในพวกแรกที่เรียบวิธีการทำเหมืองแบบทันสมัยจากชาวออสเตรเลีย³ ที่กล่าวว่าจีนควบคุมการทำเหมืองแร่ในระยะที่รัตนโกสินทร์นี้ เพราะเจ้าของเหมืองและกรรมกรผู้ขุดแร่ในเมืองลัวนเป็นชาวจีนทั้งนั้น จีนบางคนซุกหาแร่ตามลำพัง บางคนเข้าทูลกันขออนุญาตรัฐบาลทำเหมืองก็ถูกตามมณฑลปักกิ่งก็ถูกแม้ว่าการทำเหมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้จะเป็นวิธีการที่ล้าสมัย แต่นับว่าชาวจีนเป็นผู้มีส่วนช่วยให้รัฐบาลนำทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้ และขายเป็นสินค้าออกสำคัญของไทย ดังจะเห็นจากรายงานสินค้าออกในปี พ.ศ. 2393 ปลายรัชกาลที่ 3 ขายดีบุกได้ 253,500 บาท⁵ ในระยะนี้ปลัดเมืองไชยาขอเป็นเจ้าภาษีดีบุกที่เกาะพังัน ทูลเกล้าฯ ถวายดีบุกปีละ 10 ภาว⁶ ใน พ.ศ. 2387 จีนคชบุรีจึงประมูลอากรดีบุกเมืองกระและระนองปีละ 43 ภาว และในสมัยรัชกาลที่ 4 มีพ่อค้าและขุนนางจีนเสนอเรียกภาษีดีบุก ดังจะเห็นจากขุนภักดีสมบัติน่วมกับพระยาไชยภักดีได้รับเป็นผู้ประมูลอากรดีบุกเมืองหลังสวน ส่งเงินเข้าพระคลังปีละ 100 ชั่ง⁷ ซึ่งแสดงว่ากิจการทำเหมืองแร่ในระยะนี้เจริญขึ้นมาจนกระทั่งสามารถเรียกเก็บภาษีจากผู้ที่ทำเหมืองได้นับเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของรัฐบาลในระยะนี้ด้วย

1. Crawford, op.cit., p. 323.

2. Ingram, op.cit., p. 22.

3. Graham, op.cit., p. 363.

4. กรมราชโปลิศและภูมิวิทยา, จดหมายเหตุว่าด้วยการทำเหมืองแร่ในประเทศไทย (พระนคร: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ เกล็ดเมด 2468), หน้า 1.

5. Ingram, op.cit., p. 22.

6. ก.ท.ร. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 26 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เรื่องของพระปลัดเมืองไชยา ขอทำภาษีอากรดีบุกที่เกาะพังัน (กระดาศเพลา เขียนดินสอดำ) ทิ้งภาวหนัก 350 ชั่ง 10 ภาวเท่ากับ 3500 ชั่ง

7. ก.ท.ร. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 114 จ.ศ. 1222 เรื่องอากรดีบุกเมืองหลังสวน (สมุกโตคำ เขียนดินสอดขาว)

การประมงเป็นอาชีพสำคัญอย่างหนึ่งของราษฎรไทย ส่วนใหญ่เป็นการประมงน้ำจืด ส่วนการประมงน้ำเค็มในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ชาวจีนได้มีบทบาทร่วมอยู่ด้วย จะเห็นได้จาก ตามเมืองชายฝั่งทะเล อาทิเช่น จันทบุรี มีเรือประมงของชาวจีนซึ่งใช้ทั้งทำการประมงและในการ รับส่งสินค้า

ง. กรรมกรแรงงาน เนื่องจากในระยะรัตนโกสินทร์นี้มีชาวจีนอพยพเข้ามาเป็น จำนวนมาก เพราะนโยบายของรัฐบาลไม่กีดกันชาวจีน ชาวจีนมีนิสัยชอบ แข็งแรง กล้าความ ยากจนและไม่ยอมเป็นทาส¹ ชาวจีนเหล่านี้จึงไม่รังเกียจอาชีพที่ใช้แรงงานคือ เป็นกุลีหรือกรรมกร ซึ่งราษฎรไทยถือว่าเป็นอาชีพชั้นต่ำ ไม่มีราษฎรไทยแข่งกับชาวจีนในการประกอบอาชีพ² จีนอพยพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเงินและ และเงินแท้ว³ จะยึดอาชีพกรรมกรนี้เป็นอาชีพแรก กรรมกรจีนซึ่งมีทั้งกุลี ที่ใช้แรงงานและพวกช่างฝีมือ กรรมกรผู้ใช้แรงงานส่วนมากจะทำงานเป็นกุลีอยู่ทางภาคใต้ โดยเฉพาะบริเวณที่มีการทำเหมืองแร่ เช่น ภูเก็ตมีประชากรประมาณ 25,000 คน - 30,000 คน⁴ ส่วนใหญ่เป็นกรรมกรจีน เมื่อการทำเหมืองขยายตัวมากขึ้น ต้องการแรงงานเพิ่มขึ้น มีการส่ง กรรมกรมาจากประเทศจีนโดยตรง⁶ เกิดมีสมาคมจีนรับส่งกุลีจีนอพยพเข้ามาทำงานเป็นกรรมกร ตามที่ต่าง ๆ อย่างไม่ก็ตาม กรรมกรจีนในการทำเหมืองแร่ยังไม่เพียงพอ มีชาวจีนเข้ามาเป็น กรรมกรชั่วคราวในเหมืองกันมาก เมื่องานหมดก็เลิกกลับไปประเทศตน ดังจะเห็นได้จากรายงาน ในสมัยรัชกาลที่ 5 ว่า

...ประการหนึ่งคนไทยที่จะไปประพฤติตน ให้เหมือนคนจีนนั้นไม่ได้เพราะคนจีนนั้น เมื่อได้ทำ เหมืองแร่อันนั้นก็กลับคืนไปบ้านเมือง ส่วนไทย ไม่มีที่จะไปหากินข้างไหนจึงคิดเห็นว่าคนไทยควร จะให้ทำนาทุก ๆ คน...⁷

1. Joseph P.L. Jaing, op.cit., p. 46.

2. Graham, op.cit., p. 139.

3. Skinner, Chinese Society..., p. 117.

4. D.B. Bradley "Puket" JSS III, p. 45.

5. Graham, op.cit., p. 28.

6. Ingram, op.cit., p. 101.

7. ก.จ.ช. เอกสารรัชกาลที่ 5 ก.ช. 10/5 (เกษตรราชการ) ตั้งชาหลวงเกษตร

สำหรับตรวจการเพาะปลูก

นอกจากนี้ ทามสวนยาง ไร่ อ้อย ฝ้าย ยาสูบ มีชาวจีนทำงานเป็นกรรมกรอยู่ทั่วไป ตามโรงงานห่าน้ำตาลมีกรรมกรจีนทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก เช่นที่นครปฐมมีกรรมกรจีนในโรงงาน น้ำตาลแต่ละโรงประมาณ 200 - 300 คน¹ ที่นครชัยศรีนอกจากกรรมกรจีนที่เข้ามารับจ้างเป็น กรรมกรชั่วคราวในโรงงานน้ำตาลแล้ว ชาวจีนที่ตั้งหลักแหล่งที่นี้เข้าใจว่าสืบเชื้อสายมาจากจีน ซึ่งถูกกวาดต้อนมาจากเขมรในคราวที่ปราบกบฏเขมร เมื่อปี พ.ศ. 2376 พระบาทสมเด็จพระ- นังเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ไปตั้งถิ่นฐานที่นครชัยศรีขึ้น² ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการนำรอดอก เขามา มีจีนเข้ามารับจ้างเป็นคนลากรถซึ่ง เป็นกรรมกรแรงงานด้วยเช่นกัน

สำหรับงานโยธาของรัฐบาลนั้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เกณฑ์แรงงานจากไพร่และทวกรประเทศราช เช่นเกณฑ์ลาวและเขมรชุกชุมรอบกำแพงพระนคร ในระยะที่มีชาวจีนอพยพเข้ามาอีกมาก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเริ่มมีโครงการ กู้เงินในงานโยธาแทนแรงงานไพร่ไทย โดยจ้างเงินชุกคลองที่นครเขื่อนขันธ์³ (พระประแดง) ในการชุกคลองและสร้างถนนในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ส่วนใหญ่อาศัยแรงงานจาก กรรมกรจีนทั้งสิ้น⁴ เหตุที่รัฐบาลไทยใช้แรงงานกู้เงินแทนการเกณฑ์แรงงานราษฎรไทยนั้นได้ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมาก เพราะกู้เงินทำงานได้เข้มแข็งมีความอดทนต่อความยากลำบาก และทำงานได้ประสิทธิภาพมากกว่าแรงงานจากไพร่ไทยผู้ซึ่งไม่ค่อยเต็มใจทำงาน เพราะงานโยธา ที่รัฐบาลเกณฑ์มานั้นไม่มีค่าจ้างให้ สำหรับกู้เงินนั้นแม้ว่ารัฐบาลจะต้องจ่ายเงินเป็นค่าแรง แต่ จ่ายในอัตราที่ถูกลง⁵ เช่นค่าจ้างชุกคลองคิดเป็นเส้น ๆ ละ 2 ชั่ง 10 ตำลึง นอกจากนี้รัฐบาล ต้องการระดมแรงงานราษฎรไทยไว้เพื่อการประกอบอาชีพกสิกรรมตามความถนัด เพื่อเกณฑ์ผลิตผล เหล่านี้แทนแรงงาน อาทิเช่น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกณฑ์ราษฎรใน

1. Skinner, *op.cit.*, p. 112, as cited in Bowring, 1857, I, 203; Ingram, *op.cit.*, p. 16.

2. เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2481) หน้า 139.

3. Akin Rabibhadana, The Organization of Thai..., p. 143.

4. ฎีกาแผนก ข.

5. พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า 285.

กรุงเทพฯ และหัวเมืองต่าง ๆ เช่น ราชบุรี สมุทรสาคร เพชรบุรี นครชัยศรี ฉะเชิงเทรา สงขลา ภูเก็ต ภูเก็ต 1 - 2 ซึ่งเงินตามลำดับ¹ นอกจากนี้ การใช้แรงงานจีนนี้ยังเป็นผลดีทางการเมือง กล่าวคือ ทำให้ชาวจีนกรมกรนั้นมาอยู่เคียงกับบัญชาของรัฐบาลมีความจงรักภักดีต่อรัฐบาล รัฐบาลไม่เคยให้ชาวจีนมาใช้ในงานโยธา ปล่อยให้ชาวจีนเหล่านี้เป็นกรรมกรตามโรงงานหรือกิจการของชาวจีนด้วยกันจะเป็นการ เปิดโอกาสให้ชาวจีนนี้ของผสมกันก่อเหตุร้าย เช่น พวกสมาคมมึ้งยี่ ซึ่งจะ เป็นภัยร้ายแรงต่อการปกครองประเทศ ฉะนั้นการที่รัฐบาลใช้แรงงาน กรรมกรจีนในงานโยธานี้จึงมีผลดีต่อรัฐบาลทั้งด้าน เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งรัฐบาลในรัชกาลต่อ ๆ มาได้ดำเนินตามแบบอย่างเช่นกัน อาทิ การสร้างทางรถไฟในสมัยหลัง ๆ ใช้เกณฑ์แรงงานจากกรรมกรจีน ก็จะเห็นได้จากข้อความดังนี้

...ในเขตลพบุรีที่ที่กำลังสร้างทางรถไฟอยู่
 ในเวลานี้...กำลังแรงคนนั้นคงจะได้อาใจ ฝอยแรงงาน
 เป็นพื้น...²

นอกจากจะเป็นกรรมกรแรงงานแล้ว มีชาวจีนอีกจำนวนมากที่เข้ามาประกอบอาชีพเป็นช่างฝีมือ เงินที่มีความชำนาญในการช่างส่วนใหญ่เป็นเงินกว้างคั่ง³ เมื่ออพยพเข้ามาประกอบอาชีพในทางช่างฝีมือ เช่น ช่างต่อเรือ ช่างเหล็ก ช่างไม้ตามอูต่อเรือ ช่างทำสี และช่างปั้นช่างฝีมือจีน เหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการก่อสร้างต่าง ๆ ของรัฐบาลไทย ดังจะเห็นได้จากการปฏิสังขรณ์วัด โบโรคา ให้ชาวจีนช่างปั้นมาทำ⁴ การปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 4

1. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2401-2404 หน้า 248.

2. ก.จ.ช. เอกสารรัชกาลที่ 6 เล่มที่ กก 7/9 (กระทรวงคมนาคม) เจ้าพระยาวงษาประทุมเทสเกลตา ถวายความเห็นที่ (จัดการซ่อมมอรวหาเรือเมืองตรัง เมืองสงขลา และอ่าวแม่น้ำเจ้าพระยา

3. Skinner, op.cit., p. 114.

4. ก.ท.ช. จกหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เล่มที่ 100 จ.ศ. 1229 ร่างตราเมืองไชนา ท้าวกรมมาฎลีให้เงินหลวงจุนเตหาแก่ชาวจีนซึ่งปั้น ขึ้นไปท้าวักเดือน 6 ปีเถาะ นพศก (สมุดหลวงไช่เป็นเงินสองขาว) กอ

ไถ่จำนำเงินแห่อัฐกอบกู้¹ ในการสร้างป้อมวิเชียรโชฎก ไถ่จำนำเงินถ่อขุน (ช่างขุน) เป็นเงิน 47 ชั่ง² ช่างไม้ชาวจีนได้มีส่วนช่วยเหลือกิจการของรัฐบาล เช่น สร้างเมรุพระศพ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ช่างฝีมือจีนได้รับเงินค่าจ้างสูง ดังจะเห็นได้จากช่างไม้ที่ทำงานในพระบรมมหาราชวังไถ่จำนำคนละ 2 ตำลึง³ ในระยะปี พ.ศ. 2393 ช่างไม้ได้รับค่าจ้างมากกว่ากรรมกรถึง 6 เท่า คือได้ 15 บาทต่อเดือน ขณะที่กรรมกรเงินได้เพียง 2 บาท 50 สตางค์⁴ นอกจากนี้มีช่างฝีมือจีนที่ประกอบอาชีพเป็นการส่วนตัว เช่น เป็นช่างทำรองเท้า ช่างตัดเสื้อ วิชาช่างของไทยซึ่งกิจการทั้งสองอย่างนี้ยังคงดำเนินอยู่ในปัจจุบันนี้ด้วย

จะเห็นได้ว่ากิจการในคานเศรษฐกิจทุกด้านทั้งของรัฐบาลและของเอกชนอาศัยแรงงานจากกรรมกรจีนนี้เป็นพื้นฐาน เพราะถ้าปราศจากแรงงานของกรรมกรและช่างฝีมือแล้ว การพัฒนาประเทศในยุคต้นรัตนโกสินทร์นี้คงจะประสบอุปสรรคบ้างไม่มากนัก

จ. เจ้าของบ่อนการพนันและยาเสพติด การพนัน ถั่ว โป่ หวย เกิดขึ้นในบระเทศจีน⁵ เมื่อชาวจีนเดินทางไปอยู่ที่ใดก็นำการเล่นไปด้วย ถั่วและโป่เข้ามาแพร่หลายในประเทศตั้งแต่สมัยอยุธยา วิธีการเล่นถั่วนั้นแจงออกที่ละ 4 เบี้ย จึงเรียกว่าเล่นเบี้ย เมื่อตั้งเป็นบ่อนขึ้นจึงเรียกว่าบ่อนเบี้ย เดิมรัฐบาลอนุญาตเฉพาะคนจีนให้ตั้งบ่อนเล่นการพนันชนิดนี้ได้ ในชุมนุมของทนต์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกอนุญาตให้มือนเบี้ยในหมู่บ้านจีนสำเพ็ง บ่อนนี้

1. เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4, หน้า 244.

2. เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3, หน้า 89.

3. ก.ท.ช. จดหมายเทศร์รัชกาลที่ 3 เลขที่ 181 จ.ศ. 1212 บัญชีแจกเบี้ยหวัดมหาดเล็ก ศรีระจุก คนเคี้ย แจกขึ้นไม่ (สมุดไท่คำ เขียนกินสอขาว)

4. Skimer, op.cit., p. 117.

5. คูรายละเอียดจาก ประชุมพงศาวดาร ภาค 17 ตำนบการเลิกบ่อนเบี้ยและเลิกหวย (พระนทร์: กาวหนา, 2507)

ตั้งอยู่ริมแม่น้ำหน้าวัดเกาะ ต่อมาย้ายมาตั้งริมถนนสำเพ็งชื่อ "กงสีลัง" มีพระศรีวิโรจน์เสวี¹ เป็นผู้นุ่อกซาค¹ ราชกรไทยที่ติดการพนันลักลอบเข้าไปเล่นในบ่อนเบี้ยจีนเสมอ ในสมัยรัชกาลที่ 3 จึงเกิดการตั้งบ่อนเบี้ยไทยขึ้น² ทั้งนี้เพราะการเล่นของไทยและจีนแตกต่างกัน บ่อนเบี้ยจีนเล่นเป็นกะแนมคิกิ ซักกันควยทวี "บ่อนเบี้ยจีนเล่นเป็นกะแนมคิกิพันคางเกินมีบาญเรียนายบ่อนทวงถามเอาแก่กัน"³ ส่วนบ่อนเบี้ยไทยเล่นกันควยเงินสด "...ถ้านักเลงมีชื่อมาเล่นเบี้ย ๗ บ่อนไทยนั้นฝ่ายผู้แทงให้เอาเงินและปล้สกาแทงลง อย่าให้เล่นเป็นกะแนมพันคางเกินเกียรวิวาจะ..."⁴ ในสมัยรัชกาลที่ 4 เงินบางคนประมูลได้เป็นเจ้าของทั้งบ่อนเบี้ยไทยและบ่อนเบี้ยจีน ฉะนั้นจึงไปรคาให้รวมบ่อนเบี้ยไทยและจีนอยู่ด้วยกัน⁵ กษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ไม่ต้องการให้ราชกรติดการพนัน แตรรายไคจากการถูกซาคบ่อนเบี้ยเป็นรายไคจำนวนหนึ่งที่น่ามาให้จ่ายในราชการแผ่นดิน จึงยอมให้มีการตั้งบ่อนเบี้ยอยู่ต่อมา เจ้าของบ่อนการพนันนี้ล้วนแต่เป็นชาวจีน ผู้จะตั้งบ่อนประมูลเงินให้แก่วรัฐบาลเป็นระยะเวลา 1 ปี เงินเจ้าของบ่อนมักจะร่ำรวยไคไคไคเพราะมีราชกรไปเล่นกันมาก จึงเกิดการแข่งขันกันประมูลเป็นนายอากรบ่อนเบี้ย ในระยะนี้มีบ่อนเบี้ยอยู่ทั่วไปทั้งหัวเมืองทางเหนือและใต้⁶ รายไคจากอากรบ่อนเบี้ยนี้เพิ่มขึ้นเสมอมา บันทึก

1. เรื่องเดียวกัน, หน้า 407.

2. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 25 จ.ศ. 1206 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยาสุนทรบุรี เรื่องนำตั้งเงินแก่เป็นขุนพิศสมบัตินายอากรบ่อนเบี้ยไทย (สมุดไคคำเขียนดินสอขาว)

3. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 68 จ.ศ. 1214 ร่างตราใหญ่ถึงกรุงเกาทังให้เงินเอาเป็นขุนพิศสมบัติ (สมุดไคคำ เขียนดินสอขาว)

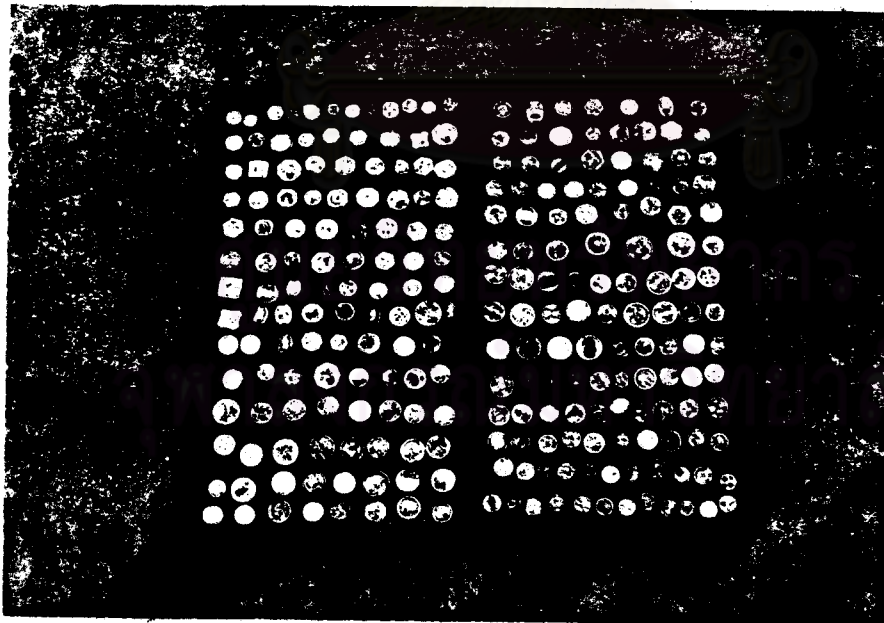
4. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 55 จ.ศ. 1214 สารตราถึงเมืองอ่างทอง ตั้งเงินยังเป็นที่ขุนพิศสมบัตินายอากร (สมุดไคคำ เขียนดินสอขาว)

5. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 150 จ.ศ. 1222 สารตราถึงเมืองลพบุรี เรื่องตั้งเงินเทียนโให้เป็นนายอากรบ่อนเบี้ย (สมุดไคคำ เขียนดินสอขาว)

6. จดหมายเทศุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1171 - 1173, หน้า 66 - 69.

ป้ายหวาย ก.ข.

ป้จึนที่ไ้ในโรงมอชเน็ย

ของพระยาไชยสุนทร ในสมัยรัชกาลที่ 2 ระบุว่า ไทยมีรายได้จากอากรบ่อนเบี้ยปีละ 255-ซ่ง 5 ตำลึง¹ (204,200 บาท) สมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อเกิดตั้งบ่อนเบี้ยทั้งไทยและจีนขึ้นมีรายได้จากอากรบ่อนเบี้ยเป็น 400,000 บาท² สมัยรัชกาลที่ 4 การยกเลิกการผูกขาดสินค้าทำให้รายได้แผ่นดินลดน้อย พระองค์โปรดฯ ให้เพิ่มการพนันชนิดต่าง ๆ³ ตั้งเป็นอากรอีก เช่น ตั้งบ่อนชนไก่ นก กัดปลา ฯลฯ และเพิ่มการเก็บภาษีหัวเบี้ย⁴ อีก ทำให้รายได้จากบ่อนเบี้ยเพิ่มขึ้นเป็น 500,000 บาท⁵

การเดินหวยเริ่มมีในสมัยรัชกาลที่ 3 เนื่องจากเมื่อ พ.ศ. 2374 เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจตกต่ำชวาทมากแพง และเงินตราสูญหายไปมาก รัฐบาลเกรงว่าราษฎรจะเอาเงินไปซื้อฝิ่นผสม จึงทรงพระศรีไชยบาน⁶ กราบทูลแนะนำให้รัฐบาลนำวิธีเดินหวยมาใช้ เพราะราษฎรจะได้นำเงินที่เก็บฝังดินไว้ออกมาเล่นทำให้เกิดการหมุนเวียนเงินตรา จึงเกิดการตั้งโรงหวยขึ้นแห่งแรกเมื่อ พ.ศ. 2378 คือโรงหวยของเจสัวหง ตั้งอยู่ในกำแพงเมืองใกล้สะพานหิน หอยในระยะนั้นทั้งหวยจีนและหวยที่มีอักษรไทยกำกับเรียกว่าหวย ก.ข. หอยในระยะแรกนี้ออกเวลาเข้าโรงหนึ่งและเวลาเย็นโรงหนึ่ง ราษฎรนิยมเล่นกันมากจึงมีการขยายแขวงหอยออกไปตามท้องที่

1. ก.ท.ช. จดหมายเทศรัชกาลที่ 2 เลขที่ 6 จ.ศ. 1171 บัญชีเงินส่วย อากรสุรา บ่อนเบี้ย สมภักษร และตลาด (ตัวพิมพ์)
2. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 17, หน้า 415.
3. ก.ท.ช. จดหมายเทศรัชกาลที่ 4 เลขที่ 72 จ.ศ. 1221 2 หนังสือเจ้าพระยา-จักรีจึงผู้สำเร็จราชการเมืองกรุงเก่า ฯลฯ (สมุดไทยคำ เขียนดินสอดขาว)
4. เดิมบ่อนเบี้ยไทยมีผู้รับเก็บเงินจากผู้เล่นโค 10 เก็บ 1 ซึ่งเป็นรายได้บางส่วน จึงมีผู้เสนอเรียกเก็บภาษีจากผู้ชักชวนเล่นนี้เรียกว่า ภาษีหัวเบี้ย
ก.ท.ช. จดหมายเทศรัชกาลที่ 4 เลขที่ 19 จ.ศ. 1224 เรื่องเงินนิกกับหลวง ภาษีวิเศษของผู้ภาษีเก็บเงินหัวเบี้ยบ่อนกรุงเทพฯ
5. Mgr. Pallegoix, เล่าเรื่องกรุงสยาม, หน้า 293.
6. เจสัวหงเป็นนายอากรสุรามียศเป็นพระศรีไชยบาน

ต่างกันในกรุงเทพฯ และท้องที่ใกล้เคียง¹ สมัยรัชกาลที่ 4 มีชาวจีนขอตั้งแขวงหยกที่เพชรบุรีและ
กรุงเทพฯ แต่รัฐบาลเห็นวาระราษฎรจะพากันยากจนจึงไม่อนุญาต เจ้าของโรงหอยรับประมูลเงิน
อากรขึ้นต่อรัฐบาลในระยะเวลา 1 ปี เหมือนกับอากรบอนเบี้ย รายได้จากอากรหอยนี้ในสมัย
รัชกาลที่ 3 มีรายได้ปีละ 20,000 บาท ในสมัยรัชกาลที่ 4 ใ้รายได้เพิ่มเป็น 200,000 บาท²

การที่ชาวจีนเป็นเจ้าของบ่อนการพนันนี้มีผลต่อรัฐบาลและชาวจีนเอง เป็นการ
เพิ่มรายได้ให้รัฐบาล รายได้จากภาษีการพนันนี้เป็นภาษีทางอ้อมไม่กระทบกระเทือนต่อราษฎร
มากนัก นอกจากผู้ที่มาเล่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนในเมืองที่มีชาวจีนอาศัยอยู่มาก เช่น ภูเก็ต
มีรายได้จากอากรบอนเบี้ยมากกว่าในกรุงเทพฯ อีก³ ในขณะเดียวกันเงินเจ้าของบ่อนมีรายได้
จากกำไรที่เหลือจากเงินประมูลส่งรัฐบาลซึ่งทำให้เจ้าของบ่อนการพนันกลายเป็นผู้มั่งคั่งกันมาก
และมีฐานะชนชั้นกันประมูลเป็นนายอากรบ่อนการพนันกันมาก

เป็นเห็นอีกสิ่งที่ชาวจีนนำเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยตอนปลาย ในสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ พ่อค้าอังกฤษนำฝิ่นจากอินเดียไปขายในประเทศจีนเป็นจำนวนมาก⁴ เมื่อ
ชาวจีนเหล่านี้อพยพออกนอกประเทศ การสูบฝิ่นจึงไปแพร่หลายในประเทศต่าง ๆ ที่ชาวจีนเข้าไป
อาศัยในระยะที่มีชาวจีนอพยพเป็นกรรมกรทางภาคใต้ของประเทศไทย การสูบฝิ่นแพร่หลายในหมู่
ชาวจีนอพยพเหล่านี้ เพราะการสูบฝิ่นเป็นวิธีผ่อนคลายการเหนื่อยกายจากการทำงานได้ เมื่อ
ชาวจีนติดต่อกับราษฎรไทย การสูบฝิ่นจึงแพร่หลายเข้ามาในหมู่ราษฎรไทยด้วย รัฐบาลไทยตั้งห

1. ก.ท.ช. จดหมายเทศรัชกาลที่ 4 เลขที่ 60 จ.ศ. 1221 2 สารตราเจ้าพระยา-
อัครมหาเสนา เรื่องขู่เงินจรประเทศรับทำอากรบอนเบี้ยเงิน หอยเงิน หอย ก.ช. (สมุดไต่คำ เขียน
คินสอดขาว)

2. Mgr. Pallegoix, เล่าเรื่องกรุงสยาม, หน้า 243.

3. Van Der Heide "The Economical Development...", JSS IV, p.46.

4. ก.ท.จ. จดหมายเทศรัชกาลที่ 3 เลขที่ 27 ไม่ปรากฏ จ.ศ.

สำเนาแปลหนังสือ ลิมเอ๊กกี เจ้าเมืองกวางตุ้งกราบทูลไปถึงเจ้ากรุงจีน เรื่อง
อังกฤษพาฝิ่นเข้ามาขายในเมืองกวางตุ้ง (กระดาษเพล่า เขียนคินสอดดำ)

จดหมายเทศรัชกาลที่ 3 เลขที่ 200 จ.ศ. 1202 สำเนาจดหมายเจ้าเมืองเกียงซี
วาดวยเรื่องชาวอังกฤษนำฝิ่นเข้ามาขายในเมืองจีน (สมุดไต่คำ เขียนคินสอดขาว)

สมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 3 ออกกฎหมายห้ามสูบฝิ่นและปราบปรามการสูบฝิ่น¹ เกิดมีการลักลอบนำฝิ่นเข้ามา โดยชาวจีนตั้งเป็นสมาคมลักลอบค้ำฝิ่นตามปากน้ำและหัวเมืองชายทะเล² เรือสินค้าที่ออกไปค้าขายกับต่างประเทศมักจะลักลอบนำฝิ่นเข้ามาด้วย โดยเฉพาะเรือสินค้าที่เดินทางค้าขายระหว่างอินเดียนและจีน³ การลักลอบนำฝิ่นเข้ามานี้ทำให้ฝิ่นราคาสูงขึ้น พ่อค้าจึงตั้งห้างใหญ่ในกรุงเทพฯ ก็หันไปลักลอบค้ำฝิ่นด้วย เช่น มีสเตอร์ หัมสเตอร์ ทำการลักลอบค้ำฝิ่นจนถูกเนรเทศออกนอกประเทศในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ การลักลอบค้ำฝิ่นทำกันกว้างขวาง แม้กระทั่งชาวจีนที่ไ้ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนนางไทย หรือเป็นนายเรือสำเภาก็ทำการลักลอบค้ำฝิ่น คงจะเห็นได้จากจดหมายดังต่อไปนี้

...คหฺยราชการที่วกรุงเพทฯ ชำระความฝิ่น

เป็นความใหญ่...ไ้โดยรายใหญ่ ๆ หลวงบำรุงวานิจ ขุนยามวานิช จีนเลียบ จีนเจียม ลงไปซื้อนั้นที่วกำนันเงินมาทอชทายที่วนาไชยา 35 บัก จีนเลียบ ภาณีฝักไว้ที่วหลวงอภัยทุ่งคำแขวงเมืองชุมภอร 23 บัก...หลวงจำเรินวานิช 12 บักให้เงินนั้นทุกเรือฉลอมเข้าไปจอตชุมอยู่ในคลองบางตปุ่นแขวงเมืองเพชรบุรีย มอทรหารปืนเมืองชากอบุรีย ไปตจพื้นภยเข้าจับไ้ศำเภากลับมาแต่เมืองจีน ศำเภพระองเจ้าทีถภอรแปตบักศำเภพระสมบิตวานิจเจ็ตบักครึ่ง ศำเภพระอภัยวานิชบักหนึ่ง นายหลังจางสองบัก ศำเภขุนหะศำเภหลวงสามบัก ศำเภพระยาไชฎีกราชเสฎฐักบักศำเภพระภักค้ออันจสามบัก ศำเภพระศรีไชยบารฎฐีสิบสามภอร...⁴

1. คูเินบพที่ 3

2. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 62, หน้า 153.

3. Neale, Narrative of A Residence..., p. 182.

4. ก. ห. ช. จดหมายเหตุมุขกาลที่ 3 เลขที่ 129 จ.ศ. 1201 จดหมายหลวงแกวอ้ายักเรื่องกราบเรียนเรื่องชำระฝิ่นรายใหญ่ในกรุงเทพฯ (กระดาษเพลา เขียนกินสอดคำ)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นแสดงว่าสำเนาที่ออกไปกำกับต่างประเทศ แม้กระทั่งสำเนาหลวงยัง
 ลักลอบนำเงินเข้ามาขายด้วย แสดงให้เห็นว่ากฎหมายห้ามสูบเงินหรือการปรามปรามการสูบเงินที่
 รัฐบาลทำอยู่ไม่ไคยล ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 4 รัฐบาลจึงเปลี่ยนนโยบายให้หมั้นอนุญาตให้เงินสูบเงิน
 ตั้งเจ้าภาษีเงินรับซื้อเงินจากพ่อค้าต่างชาติ หรือนำเงินไปขายให้แก่นักในมั่งกับต่างชาติ และอนุญาต
 ให้ราษฎรไทยสูบเงินได้แต่ต้องไฉ่แม่เบี้ยแบบจีน และเสียเงินค่าผูกข้อมือนั้นเกี่ยวกับชาวจีน
 ความผิดที่ให้แก่ภาษีเงินนี้ไค่แบบอย่างมาจากประเทศจีน มีขุนนางจีนเสนอให้จักรพรรดิแก่
 ภาษีเงิน¹ ซึ่งเป็นการลดการลักลอบค้าเงินลงไค่ ในระยะที่อนุญาตให้ตั้งภาษีเงินนี้มีพ่อค้าจีนเสนอ
 เป็นเจ้าภาษีเงินหลายคน เช่น หลวงเสนหวานิช หลวงอนุรักษวานิช ขุนศรีสมบัติ ขุนเทพอากร
 รับเป็นเจ้าภาษี โดยมีหลวงพิทักษ์กร ขุนวิเสศภักดิ์ ขุนทิพสมบัติ² เป็นผู้รวมงาน ประมูลเงินให้
 รัฐบาลปีละ 2000 ชั่ง³ ต่อมาในปี พ.ศ. 2399 หลวงปักษาสัยวานิช หลวงนาวาเกษียร
 หลวงธวัชวานิช หลวงไมตรีวานิช ประมูลเป็นเจ้าภาษีโดยมี หลวงอุครพันทวานิช ขุนจอร์จ
 ประเทษ ขุนภาควิวีสัญ ขุนประมุขราชทรัพย์ จินเอก เป็นผู้เข้าส่วน เพิ่มเงินภาษีขึ้นอีก 2000
 ชั่ง⁴ ภาษีจึงเพิ่มเป็นปีละ 4000 ชั่ง แสดงให้เห็นว่าการขายเงินแก่ชาวจีนผู้สูบเงินนี้มีรายได้มาก
 จนเจ้าภาษีสามารถเพิ่มเงินประมูลไค่อีกเท่าตัว นอกจากจะทำให้รายได้แผ่นดินเพิ่มแล้ว รัฐบาล
 ยังกำหนดให้พ่อค้าต่างชาตินำเงินมาขายให้แก่เจ้าภาษินั้นโดยให้แลกไว้ด้วยสินค้า⁵ มีใช้เงินตรา
 ซึ่งเป็นการป้องกันมิให้เงินตรารั่วไหลออกนอกประเทศ และเป็นโอกาสให้สินค้าของไทยออกสู่
 ตลาดต่างประเทศมากขึ้น การอนุญาตให้ตั้งภาษีเงินนั้นนอกจากจะเป็นผลดีทางเศรษฐกิจจากรัฐบาล

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 81 จ.ศ. 1214 หนังสือพิมพ์เรื่อง
 วุติงบุกราบทูตให้แก่ภาษีเงิน (สมุคโตคำ เขียนกินสอขาว)

2. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 53 จ.ศ. 1213 พระราชบัญญัติห้าม
 ข้าราชการไม่ให้สูบเงินและตั้งเจ้าภาษี (สมุคโตคำ เขียนกินสอขาว)

3. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 1 จ.ศ. 1213 บัญชีรายชื่อเจ้าภาษีเงิน
 (สมุคโตคำ เขียนกินสอขาว)

4. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 37 จ.ศ. 1219 ร่างตราสารถึง
 เจ้าเมืองต่าง ๆ ตั้งหลวงปักษาสัยวานิชเป็นเจ้าภาษีเงิน (สมุคโตคำ เขียนกินสอขาว)

5. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 39 จ.ศ. 1213 ตั้งหลวงเสนหวานิช
 หลวงอนุรักษวานิช ขุนศรีสมบัติฯ เป็นเจ้าภาษีเงิน (สมุคโตคำ เขียนกินสอขาว)

ถึงกล่าวแล้ว ยังมีผลดีต่อชาวจีนผู้ถูกขาคคือไค่ก่าไรจากการประมุข และเป็นผลดีทางสังคมต่อชาวจีนคือเจ้าภาษีไค่เคลื่อนยศสูงขึ้นดังที่พระเจ้าราชโองการเลื่อนหลวงบั๊กษาไสยวานิจเจ้าภาษีขึ้นเป็นพระภาชีสมบัติบริบูรณ์¹ พร้อมกับชาวจีนที่คิดเงินสามารถจะสูบนินได้โดยเปิดเผยเพียงแต่ซ่อนนินมาจากเจ้าภาษี การของสูมก็สูมเงินของชาวจีนจึงลดน้อยลงไป

จะเห็นได้ว่าชาวจีนมีบทบาทในกิจการเศรษฐกิจทุก ๆ ด้าน มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้ชาวจีนสามารถควบคุมเศรษฐกิจภายในประเทศในระยะนี้ไว้ได้ ซึ่งอาจจะวิเคราะห์ได้ดังนี้

ประการแรก นโยบายของรัฐบาลนอกจากรัฐบาลจะไม่กีดกันเงินอพยพเข้าประเทศแล้ว ชาวจีนที่อยู่ภายในประเทศยังได้สิทธิเท่าเทียมกับราษฎรไทย เช่น สามารถซื้อที่ดินปลูกบ้านตั้งร้านค้า ทำไร่ทำสวน ต่อเรือสินค้าภายในประเทศได้ นอกจากนี้ ชาวจีนยังได้รับอภิสิทธิ์เหนือพ่อค้าต่างชาติ กล่าวคือ สามารถเดินทางไปทั่วพระราชอาณาจักร² โดยไม่มีข้อห้าม เรือสินค้าของพ่อค้าจีนสามารถเข้ามาค้าขายโดยเสียภาษีปากเรือในอัตราถูกกว่าชาติอื่น³ และพ่อค้าจีนในประเทศสามารถส่งสินค้าออกโดยไม่ต้องเสียภาษี อภิสิทธิ์เหล่านี้ส่งผลให้ชาวจีนทำการค้าขายหรือประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคงนิคกับชาวต่างชาติอื่น ๆ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เซอร์ จอห์น บาวริงเข้ามาขอแก้ไขสนธิสัญญา เพื่อให้พ่อค้าอังกฤษได้รับอภิสิทธิ์เท่าเทียมพ่อค้าจีน

นอกจากนี้แล้วชาวจีนยังได้รับการยกเว้นสักข้อมือเป็นไพร่ ผิดกับชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ทั่ว ๆ ไปที่จำนวนชาวจีนในประเทศมีมากกว่าชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่เป็นดังนี้เป็นเหตุผลทางการเมืองของรัฐบาลไทยในระบายนั้น คือต้องการให้ชาวจีนช่วยเหลือเฉพาะด้านการค้าเท่านั้น และเป็นเพราะรัฐบาลไม่ไวใจชาวจีน ไม่ต้องการให้เข้ามายุ่งในการปกครอง และเป็นเพราะแรงงานไพร่ในระบายนั้นเพียงพอแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องเกณฑ์ชาวจีนมาเป็นไพร่ การที่ไม่ต้องเป็นไพร่นี้เปิดโอกาส

1. ก.ท.ช. จกหมายเพ็ชรรัชกาลที่ 4 เลขที่ 86 จ.ศ. 1214 หนังสือตั้งเจ้าภาษีขึ้น
พริกไทย รังนก (สมุดไต่คำ เขียนคืนสอขาว)

2. Jumsai, King Mongkut..., p. 35.

3. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำวรวงษาณภาพ, พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 2, หน้า 278.

4. Bowring, The Kingdom..., Vol. I, p. 81.

ให้ชาวจีนมีเวลาประกอบอาชีพส่วนตัวได้ตลอดเวลา ซึ่งข้อนี้เป็นข้อที่ชาวจีนได้เปรียบราษฎรไทย ไปด้วย นอกจากจะไม่เป็นไพร่แล้วชาวจีนยังไม่มีภาระขายตัวเป็นทาสแก่ราษฎรไทย ทั้งนี้เพราะชาวจีนมีความมานะอดทน มุมนานะทำงานเพื่อหนีความยากจน จึงไม่มีชาวจีนเป็นทาส สภาของอังกฤษเช่นนี้ ทำให้ชาวจีนได้เปรียบชาวไทย เพราะมีราษฎรไทยจำนวนไม่น้อยที่ต้องเป็นทาส ไม่มีอิสระที่จะประกอบอาชีพส่วนตัว ในขณะที่ชาวจีนในข้อได้เปรียบนี้ประกอบอาชีพจนสามารถควบคุมเศรษฐกิจของไทยในระยะนั้นไว้ได้ตลอดมา

รัฐบาลไทยในระยะนี้ไว้วางใจชาวจีนให้เขาช่วยเหลือกิจการการค้าเศรษฐกิจของไทย โดยเฉพาะการค้าและการเก็บภาษีอากร ชาวจีนที่เขาช่วยเหลือรัฐบาลในค่านนี้ได้รับการแต่งตั้งเป็นขุนนางเช่นเดียวกับราษฎรไทย เช่น พ่อค้าผูกขาดน้ำตาลในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ็ดสัวิม ได้เป็นพระยาสวัสดิการวี เจ็ดสัวง ได้เป็นพระพิทักษ์ศกร จีนเจ้าภาษีทุกคนจะได้รับยศเป็นขุนนางเช่นกัน อาทิ เจ้าภาษีสมภักษ์รวมยศเป็นขุนเทพอากร นายอากรบ่อนเบี้ยเป็นขุนพิทักษ์สมบัติ เจ้าภาษีน้ำตาลเป็นหมื่นมธุรสวาณิช ฯลฯ นอกจากมียศเช่นขุนนางไทยแล้วชาวจีนเหล่านี้ยังได้รับศักดินาเช่นเดียวกับขุนนางไทย อาทิ เจ้าภาษีจะมีศักดินา 400 ไร่ ที่รัฐบาลกำหนดให้เช่นนี้เพราะขุนนางผู้มีศักดินา 400 ไร่ สามารถมีทนายแก้ความในศาลได้ รัฐบาลพิจารณาเรื่องนี้เพื่อมิให้ชาวจีนเหล่านี้ต้องเสียเวลาประกอบอาชีพเมื่อเกิดกรณีฟ้องศาลกันขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลยังให้อำนาจกับเจ้าภาษีมากกว่าราษฎรไทย อาทิ เจ้าภาษีมีสิทธิจะลงโทษปรับไหมผู้ลักลอบหนีภาษี ดังจะเห็นได้จากหนังสือแต่งตั้งเจ้าภาษี กล่าววว่า

...เจ้าภาษีและภักพวกผู้ไปทำภาษีด้วยกันนั้น
ก็จับได้ใหม่ปรับไหมเอากับผู้ลัก ๒ ต่อตามจำนวน
ชาย
สิ่งของมากแลน้อย และเงินค่าปรับใหม่หนักให้
กับเจ้าภาษี...²

1. พระบรมวงศ์เชอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ เทศาภิบาล หน้า 29 - 30 อ้างใน Akin Rabibhadana, The Organization of Thai..., p. 135.

2. ก.ท.ช. จดหมายเทศาภิบาลที่ 4 เลขที่ 46 จ.ศ. 1220 สาระตราตั้งกรมการเมืองต่าง ๆ เรื่องตั้งนายอากรเจ้าภาษีใหม่สี่ฝั่ง พื้น (สมุคโศค้ำ เขียนดินสอดขาว)

แสดงให้เห็นว่าเจ้าภาษีสหรั้งมีสิทธิ์ปรับผู้ลักลอบที่หนีภาษีได้โดยไม่ต้องนำมาพิจารณาที่ศาล และเงินค่าปรับนั้นก็เป็นที่กำไรของเจ้าภาษี สิทธิอันนี้เปิดช่องทางให้เจ้าภาษีบางคนเอารัดเอาเปรียบราษฎร เช่นกรณีราษฎรซุกเหล็กเมืองพิชัยมีกรณีพิพาทกับเจ้าภาษีพื้น¹ โดยที่ราษฎรยอมสุราเพื่อบูชาเทพารักษ์ แต่เจ้าภาษีสหรั้งว่าคนซื่อซาย จะเรียกเก็บภาษีและปรับราษฎรเหล่านั้น นอกจากนี้จะเรียกปรับใหม่แล้ว เจ้าภาษีสหรั้งจะจับผู้ทำผิดจำขังได้ เช่น นายอกรบ่อนการพนันมีสิทธิควบคุมความประพฤติของผูมาเล่น² และลงโทษผู้ทำผิดโดยการจับใส่ขื่อ³ ดังปรากฏในกฎหมายสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งออกเมื่อ พ.ศ. 2337 กล่าวว่า "...ให้นายบ่อนแลหัวเบี้ยแก้ไขทกรองลงเอาตัวผู้เสียไปว่ากล่าวมัดจำขื่อ เอาเงินตามอาญาบ่อน..."⁴ เงินเจ้าภาษียังมีสิทธิที่เจ้าเมืองหรือกรรมการเมืองไม่สามารถจะเกณฑ์แรงงาน จับกุมหรือริบสมบัติพาหนะของเจ้าภาษีสหรั้งและพรรคพวกที่มาทำการเก็บภาษีสหรั้ง นอกจากนี้ยังมีสิทธิครั้งนี้แล้ว เจ้าภาษีสหรั้งนี้ยังได้รับความคุ้มครองจากบรรดาขุนนางและเจ้านายเพิ่มความสะดวกในการประกอบอาชีพมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากจดหมายเหตุพระราชนิพนธ์ถึงเจ้าเมืองพิษณุโลก ดังนี้

หนังสือพระเสนาฯ มายังทนายพิชัยโลกย
 พญาพิไช พญาอุตรดิษ } คุ้มเงินขุนรับตราตั้ง
 กรมการ }
 ขึ้นมาเก็บภาษีสหรั้ง ณ แขวงเมือง
 พิษณุโลก เมืองพิไชย } ความแจ้งอยู่ในท้อง
 อุตริดิษ }

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 42 จ.ศ. 1222 ไปบอกเมืองพิไชย เรื่องการทรวัดที่จะเก็บภาษีสหรั้ง (กระต่ายเพลลา เขียนคืนสอดคำ)

2. Wales, Ancient Siamese..., p. 221.

3. ประชุมพงศาวดารภาค 17, หน้า 419.

4. เสถียร ลายลักษณ์ และผู้อื่น, กฎหมายประจำศกเล่ม 2, หน้า 123

ตราซึ่งไปรคขึ้นมานั้นแล้ว และเงินชุนคนนี้เป็น
 บาวไตไซสอยมาชานาร ถ้าเงินชุนขึ้นมาเก็บ
 ภาษีการจะชัตขวางเกี่ยวของประการใดก็ให้
 ทานคุณแลสมเถระให้เงินชุนไคเกบภาษีโดย
 สะดวก ฝ่ายเงินชุนบาวไวควย หนังสือมา ณ
 วัน 3 1 2 คำ ปีมเมีย สมฤทธิศก ๑๖๑¹

ไม่เพียงแต่เจ้าภาษีพ่อค้าเงินที่เขารับใช้ ก่อขัดกับชุนนางและเจ้านายจะได้รับ
 จดหมายคุ้มครองจากชนชั้นปกครองนี้ซึ่งเป็นการเปิดทางเพิ่มความสะดวกในการประกอบอาชีพ
 มากขึ้นเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากจดหมายพระราชเสนาถึงหมื่นเหิน หมื่นห่าน หมื่นวิเสด ชุนค่าน
 ดังนี้

...มีรับสั่งพระเจ้านองยาเชอกรมหมื่น
 อลงกฎกิจปรีชาโปรดเกล้าฯ สั่งว่าเงินแยมนาย
 ป่านบ้านไผ่จอมดินแขวงอ่างทอง เป็นข้าในกรม
 มาชานาน เงินแยมนายป่านคุมเรือบัลทุกปลาดลง
 ไปค้าขายรถเป็นกำดังราชการ ถ้าเงินแยมนาย
 ป่านคุมเรือปลามาถึงค่านวันไคย ห้ามอย่าให้
 ชุนค่าน หมื่นค่านแยงตักเอาตัวปลาดในเรือเงิน
 แยมนายป่านและเกาะคุมนวงเนียวไว้ให้ทาง
 ข่าป่วยการไปมาได้...²

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 104 จ.ศ. 1220 หนังสือพระราชเสนา
 ถึงเจ้าเมืองกรมการเรื่องต่าง ๆ 10 เรื่อง (สมุดไต่คำ เขียนกินสอชาว)

2. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 165 จ.ศ. 1222 (7) หนังสือ
 พระราชเสนา ฯลฯ (สมุดไต่คำ เขียนกินสอชาว)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวจีนมีความสะดวกในการประกอบอาชีพ โดยมีชนชั้นปกครองให้ความคุ้มครอง แม้จะเป็นการทำที่ผิดธรรมเนียม เช่นห้ามนายด่านตรวจตราสินค้าเป็นต้น อภิลิขิตที่พ่อค้าและเจ้าภาษีได้รับรวมทั้งความคุ้มครองจากชนชั้นปกครองนี้ เป็นทางเพิ่มความสะดวกในการประกอบอาชีพของชาวจีนให้มั่นคงจนสามารถควบคุมเศรษฐกิจไว้ได้ในเวลาต่อมา

ประการที่สอง การที่ไทยทำสัญญาการค้าอย่างเป็นทางการกับประเทศตะวันตก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้เกิดการตั้งกงสุลดูแลผลประโยชน์ชาวต่างประเทศที่อยู่ในประเทศไทยขึ้น ชาวจีนสมัครเข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติก็มากเพราะเห็นว่างกงสุลต่างชาติมีอำนาจและอภิลิขิตที่ค่านกฎหมายเหนือกว่ารัฐบาลไทย และหวังความคุ้มครองจากกงสุลต่างชาติ¹ โดยเฉพาะในด้านการค้าของชาวจีน เมื่อพ่อค้าจีนซึ่งเป็นคนในบังคับต่างชาติจะไปทำการค้า กงสุลจะมีจดหมายเข้ามาขอรองเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย เรื่องความสะดวกและให้ความคุ้มครองพ่อค้าเหล่านั้น จะเห็นได้จากจดหมายพระยามหาอำมาตย์ถึงผู้สำเร็จราชการ

...ควยเจ้าพญาภูธรราชย์เมตทยาฯ สมุหนายก

มีพระประสาทสั่งว่ามิศเตอ อาล บาชเตอ นูวาการ

แทนกงสุลอังกฤษจะขอให้เงินจ่งเหลียงคนในบังคับอังกฤษ

กับลูกจ้าง 6 คนขึ้นไปเที่ยว ณ เมืองอุตรดิตถ์นั้นอังกฤษ

กับกรุงเพทฯ ไคทำหนังสือสัญญาไปมาค้าขายเป็นทาง

พระราชไมตรีต่อกัน ครั้นจะพุดจาเกียดกันไม่ให้ขึ้นมา

ก็จะเสียทางพระราชไมตรีให้ขึ้นไปเที่ยวตาม

ใจสมัก ถ่าจีนโห่ จีนเหลียงลูกจ้างนายไพร

ขึ้นมาถึง บ้าน ไค ห้ามอย่าไคผู้สำเร็จราชการ

เมือง

การ เมืองกรมการคานทุกตำบลเก็บเรือยืมเรือ

1. Skinner, Leadership and Power..., p. 9.

และเกาะกุมกักขังนางเนี่ยวจินโท จีนจงเห่ลียง

ลูกจ้างนายไพร่ไว้ให้เนี่ยวซ่าใหม่ลอยไปมาโดย

สะดวก...¹

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าชาวจีนในบังคับต่างชาติสามารถเดินทางไปค้าขายได้ โดยมีหนังสือของกงสุลเป็นสิ่งจำเป็นป้องกันป้องกันการจับกุมจากผู้สำเร็จราชการหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย บางครั้งจีนในบังคับต่างชาตินี้จะใช้สิทธิขึ้นถิ่นในขอบเขต บังคับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยทำตามความต้องการของตน เช่นในกรณีเงินลิมเหญ่เตียก คนในบังคับฝรั่งเศส มีจดหมายคุ้มครองจาก มงซิเออร์ กราปิเน็ต (Monsieur Grapinet) กงสุลฝรั่งเศส² ให้จีนเทียนซุนนำสุราต่างประเทศไปจำหน่ายที่พม่าโลก อุตตรดิตถ์ ฯลฯ ให้เจ้าเมืองบังคับจีนเทียนซุน นายอากรสุรา ยอมให้จีนเทียนซุนขายสุรากับราษฎร ทั้ง ๆ ที่มีกฎหมายออกในปี พ.ศ. 2399 ห้ามราษฎรซื้อฝิ่นหรือสุราจากต่างประเทศ³ การกระทำเช่นนี้ทำให้อากรสุราของรัฐบาลลดลง และแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยไม่สามารถจะควบคุมคนในบังคับต่างชาติได้ การที่กงสุลต่างประเทศให้ความคุ้มครองแก่พ่อค้าจีนเช่นนี้ เป็นการส่งเสริมให้พ่อค้าจีนมีอิทธิพลเพิ่มขึ้นเห็นอำนาจเจ้าหน้าที่ของไทย พ่อค้าจีนเหล่านี้ใช้สิทธิขึ้นถิ่นตั้งดวงผลประโยชน์ของตนเองจนสามารถควบคุมการค้าไว้ทั้งหมด

1. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 187 จ.ศ. 1228 ร่างทราน้อยถึงเมืองรายทางนั้น ที่พวกขออนุญาตขึ้นไป ฯลฯ (สมุดไต่คำ เขียนดินสอดขาว)

มีกงสุลหลายชาติที่มีหนังสือมาขอของรัฐบาลไทยเรื่องอำนาจความสะดวกให้จีนในบังคับของตน เช่น มีสเตอร์โม กงสุลโปรตุเกส ขอให้จีนจ๊กคนในบังคับไปค้าขายที่แปดริ้ว มงซิเออร์ กราปิเน็ต กงสุลฝรั่งเศสขอให้จีนเลวหู จินจิว ไปค้าขายที่เมืองตาก เมืองกำแพงเพชร จินวาป้อ จินลิบไปค้าขายที่เมืองนครนายก มีสเตอร์ บิกเกนแปก กงสุลฮอลันดา ขอให้จีนเฮนซุนไปค้าขายที่เมืองสวรรคโลก สุโขทัย และหัวเมืองทางเหนือทั้งหมด

จากจดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 10 จ.ศ. 1227, เลขที่ 128 จ.ศ. 1228, เลขที่ 130, 149 จ.ศ. 1229 และเลขที่ 31 จ.ศ. 1230

2. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 161 จ.ศ. 1228 อากรสุราเรื่อง ขุนเทพา (สมุดไต่คำ เขียนดินสอดขาว)

3. เสถียร ฉายลักษณ์ และผู้อื่น กฎหมายประศก เล่ม 6, หน้า 211.

ประการที่สาม ปัจจัยอีกประการที่ทำให้ชาวจีนสามารถควบคุมเศรษฐกิจในระยะ
รัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ได้ คือชาวจีนรู้จักการรวมกำลังกันทางเศรษฐกิจ¹ การช่วยเหลือซึ่งกัน
และกัน เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัวขึ้นไปจนถึงระดับกลุ่มที่พูดภาษาเดียวกัน ดังตัวอย่างเงินแต้จิ๋ว
ซึ่งเข้ามาประกอบอาชีพในประเทศก็มากตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช เนื่องจากพระองค์
ทรงมีพระบิดาเป็นเงินแต้จิ๋วจึงทรงสนับสนุนพวกแต้จิ๋วให้เข้ามาประกอบอาชีพในประเทศ ซึ่งการ
สนับสนุนนี้ดำเนินต่อมาจนสมัยรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้ชาวจีนที่มาตั้งหลักฐานมั่นคงภายใน
ประเทศยังให้ความช่วยเหลือเงินใหม่ผู้อพยพเข้ามา โดยการจ้างเป็นกุลีตามเหมือง ตามไร่ หรือ
โรงงานต่าง ๆ การช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพ ชาวจีนจะช่วยเหลือพวกพ้องของตนก่อน
จึงจะเห็นจากการตั้งบ่อนพนัน เจ้าของบ่อนจะเลือกชาวจีนเป็นผู้ทำงานในบ่อนตั้งแต่เป็นคนกำถั่ว
คนเก็บเงิน จนกระทั่งเสมียน² โดยอ้างว่าคนไทยไม่ชำนาญในการคิดคะแนนและคิดบัญชี หากคนจีน
กิจการใดที่มีประโยชน์ชาวจีนจะสนับสนุนพวกตนเท่านั้น และชาวจีนก็จะให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน
อาทิ ในการเสนอรับเป็นเจ้าภาษี ชาวจีนจะเลือกเงินพวกพ้องของตนเป็นผู้ถือหุ้นส่วนด้วย แสดงให้
เห็นว่าผลกำไรจากการประมุขภาษีจะกระจายอยู่ในหมู่ของพวกตน การเกื้อกูลกันในหมู่ชาวจีน
และการมีความสัมพันธ์กันทางอาชีพ เช่น จีนเป็นกุลี เป็นเจ้าของไร่ เจ้าของโรงงาน เป็นพ่อค้า
ตั้งแต่พ่อค้าคนกลางจนกระทั่งพ่อค้าผู้ส่งสินค้าออก เป็นการรวมกำลังกันทางเศรษฐกิจของชาวจีน
ยากที่คนต่างชาติหรือแม้แต่ราชทูตไทยจะเข้าแข่งขัน ดังเช่นมีข้าราชการไทยในสมัยหลังคิดจะ
แข่งขันกับชาวจีนโดยการค้าปลาและขายลูกกวาดจีนผู้ส่ง แต่พ่อค้าจีนไม่รับซื้อของไทย กลับช่วย
เหลือเงินผู้ส่ง³ แสดงให้เห็นว่าพ่อค้าจีนสนับสนุนชาวจีนด้วยกันเท่านั้น

ประการที่สี่ สภาพสังคมไทยเปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้าควบคุมเศรษฐกิจของประเทศ
โดยชาวจีนเข้าเชื่อมช่องว่างระหว่างชนชั้นปกครองกับชนชั้นไพร่ด้วยการทำการค้า ซึ่งเป็นก้าวแรก
ที่ชาวจีนจะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตนเอง ชาวไทยไม่สนใจการค้า และประเทศไทย

1. บุพเรศ มิสสิแกน "บทบาทชาวจีนในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท มหาวิทยาลัย
แนวทวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2507) (พิมพ์ครั้งที่) หน้า 70.

2. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 17, หน้า 422.

3. ก.จ.ช. เอกสารรัชกาลที่ 7 เลขที่ พ. 13/3 (กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม)

กว้างขวางอุดมสมบูรณ์ ประชาชนจึงไม่แข่งขันกันในการประกอบอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่คือการค้ากรรม ค้ายินยืมที่ไม่แข่งขันกันของราษฎรไทยนี้ทำให้ราษฎรไทยเสียเปรียบชาวจีน ไม่สามารถแข่งขันกับ ชาวจีนได้ ทั้งแต่งงานกรรมกรซึ่งถือว่าเป็นงานต่ำไร้อเกียรติ คำนการการราษฎรไทยไม่มีทุนทรัพย์ ความชำนาญและความสามารถเท่าเทียมชาวจีน สิ่งนี้จึงเป็นทางให้ชาวจีนเข้ามาใช้ความได้เปรียบ นี้หาประโยชน์ด้วยการเป็นกรรมกร พ่อค้า จนสามารถเขยิบฐานะเข้ามาเป็นขุนนางในวงราชการ ไทยด้วย และสามารถควบคุมกิจการเศรษฐกิจไว้ทุกด้านตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนกระทั่ง ในปัจจุบัน

ประการที่ห้า นอกจากนี้ชาวจีนยังมีกลวิธีต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ อาทิ การค้า พ่อค้าจีนรู้จักใช้จิตวิทยาเข้าช่วย เช่นพ่อค้าคนกลางจีนไม่เพียงแต่จะไปซื้อผลิตผลจากเกษตรกร เท่านั้น แต่นำของขงขงไปแจกเด็ก ๆ หรือนำข้าวจากเมืองหลวงหรือต่างประเทศไปเล่าให้เกษตรกร ตามชนบทพวงคัย¹ สร้างความคุ้นเคยและเป็นกันเองระหว่างพ่อค้าจีนกับเกษตรกร ทำให้การ ติดต่อยุ่ขายกันสะดวกขึ้น นอกจากความเป็นกันเองแล้ว พ่อค้าจีนยังมีชั้นเชิงที่เหนือกว่า กล่าวคือ เป็นนายทุนให้เกษตรกรไทยกู้เงิน² ชุมการค้าราษฎรไทยไม่ค่อยมีทุนทรัพย์มากจึงมักจะกู้เงินจาก พ่อค้าจีนเหล่านี้ไปใช้ในฤดูทวนา³ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว นายทุนเงินกู้จะไปซื้อผลิตผลในราคาต่ำ กว่าทองตลาด ราษฎรไทยไม่มีอำนาจที่จะขึ้นราคาได้ ด้วยวิธีการนี้ราษฎรไทยจึงอยู่ในฐานะ ถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้วิธีการให้กู้เงินของชาวจีนนี้ สร้างนิสัยให้ราษฎรไทย ไม่กระตือรือร้นในการทำงานเท่าที่ควร เพราะมีทางจะได้เงินโดยง่าย แม้ว่าจะเสียเปรียบ ก็ต้องเสียดอกเบี้ยสูงก็ตาม ราษฎรในเมืองหลวงก็นิยมการกู้เงินจากพ่อค้าจีนเช่นกัน เมื่อราษฎร เกิดความจำเป็นต้องใช้เงิน จะนำสมบัติส่วนตัวไปไว้ที่นายทุนเพื่อเป็นประกัน วิธีนี้ก่อให้เกิด โรงจมนำให้กู้เงินขึ้น โรงจมนำแห่งแรกเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

1. Wendell Blanchard et al., Thailand its people its society its culture, p. 339.

2. Skinner, Chinese Society..., p. 107.

3. Victor Purcell, The Chinese in Southeast Asia, p. 128.

ตั้งโดยเจกซง เมื่อ พ.ศ. 2409 ตั้งอยู่ริมประตูนี้ ถนนบำรุงเมือง¹ วิธีการให้กู้เงินนี้มีโดยอยู่ในวงการค้าเท่านั้น ยังขยายไปยังวงการพนันด้วย กล่าวคือ นายบอนจะให้เงินแก่ผู้เล่นเสียยืมไปทครองเล่นต่อไป วิธีการนี้ดึงดูดให้ราษฎรเข้าไปเล่นการพนันกันมาก และมีเรื่องวิวาทเกี่ยวกับการทครองเงินในบ่อนการพนันเสมอ จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประกาศห้ามการทครองเงิน² นอกจากวิธีให้ทครองเงินแล้ว ยังมีวิธีการเล่น "ชูเอี้ย" กันคือผู้เล่นได้และผู้เล่นเสียตกลงกันว่าจะไม่เอาเงินซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นวิธีดึงดูดให้ราษฎรไปเล่นกันมาก แต่วิธีการนี้ก็ก่อให้เกิดคดีฟ้องร้องกันมาก จนกระทั่งมีประกาศห้าม³ ในสมัยรัชกาลที่ 4 นอกจากวิธีการเอาใจลูกค้าดังกล่าวแล้ว พ่อค้าจีนยังมีวิธีการต่าง ๆ ในการค้า เช่น พ่อค้าผูกขาดสินค้า ลักลอบค้าขายส่วนตัว เอาเปรียบผู้ซื้อสินค้าด้วยการโกงตาชั่ง⁴ ปลอมสินค้า อาทิ นำใบชาไขแล้วยอมสี่ขายเป็นใบชาใหม่⁵ เอาน้ำตาลชนิดเลวปนกับน้ำตาลชนิดดีขายในราคาชนิดดี⁶ พ่อค้าส่งน้ำตาลทรายให้ทรายปนในน้ำตาลขายแก่เรือพ่อค้าอเมริกัน⁷ วิธีการเหล่านี้เป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค และทำให้เสียเกียรติภูมิของประเทศด้วย ซึ่งพ่อค้าจีนมักไม่คำนึงถึงพฤติกรรมเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าจีนเช่นนี้ ยังคงกระทำอยู่เสมอมาจนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวว่า

1. วิวัฒนาการพิเศษ 6 (ร.ศ. 109) หน้า 220 อ้างใน สงวน อึ้งคง "โรงรับจำนำ" สิ่งแรกในเมืองไทย เล่ม 1 (พระนคร: แพร่พิทยา 2502), หน้า 265.

2. ชุมนุมพระบรมราชาธิบายรัชกาลที่ 4, หน้า 31.

3. ก.ท.ช. จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ 4 เลขที่ 91 ก. จ.ศ. 1214 (2) ห้ามมิให้เล่นไปชูเอี้ย (สมุคไทคำ เขียนดินสอดขาว)

4. The Burney Papers, Vol. II, p. 103.

5. Purcell, op.cit., p. 99.

6. The Burney Papers, Vol. II, p. 102.

7. Ibid, Vol. I, p. 183.

...ในการใ้ที่เนื่องด้วยเงินแล้ว เงินเป็นไม่มี

ศีลมีธรรม ปราศจากความเมตตากรุณาภาพ อาจจะฉ้อ

โกงด้วยความแฉ่มีไส ยืมแยมด้วยความเห็นว่าตัวเก่ง...¹

พอว่าเงินไม่มีเพียงวิธีการเอาใจและเอาเปรียบลูกค้าเท่านั้น ยังใช้วิธีการเอาใจ
รัฐบาลและชนชั้นปกครองอีกด้วย ชาวจีนมีนิสัยอ่อนน้อม ถ่อมตน เขาพึ่งพาเจ้านายด้วยการนำของ
มากำหนด หรือช่วยเหลือทำการค้าขายแทน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองและชาวจีน
ใกล้ชิดกันขึ้น และชาวจีนมักได้รับความสนับสนุนจากชนชั้นปกครองนี้ในการประกอบอาชีพ อาทิ
กราบบังคมทูลเสนอให้เป็นเจ้าภาษี² ชาวจีนผู้ใดเป็นเจ้าภาษีจะประมูลเงินให้เจ้านายที่ตนพอใจ
เช่น ภาษีเบ็ดเสร็จสำเภา เงินรับประมูลเงิน 275 ชั่ง ขึ้นพระคลังสินค้า 255 ชั่ง พระราชวัง-
บวร 15 ชั่ง กรมพื้สุรินทร์ 2 ชั่ง กรมหลวงรักษษมเรศ 3 ชั่ง เจ้าคุณวัง (เจ้าจอมมารดา
กรมพื้สุรินทร์) 3 ชั่ง³ การกระทำเช่นนี้ทำให้เจ้านายรักใคร่ชอบพอเจ้าภาษีเงินมาก นอกจากนี้
จะเอาใจชนชั้นปกครอง เจ้าภาษีเงินสร้างความไว้วางใจแก่รัฐบาลด้วยวิธีการส่งเงินล่วงหน้า
ในการประมูลภาษี เพื่อเป็นหลักประกันให้รัฐบาลมั่นใจในการปฏิบัติงานของตนว่าจะไม่มีผิดเร็ว
เช่น เงินสุ่น เงินจอย ประมูลเงินภาษี 280 ชั่ง และส่งเงินล่วงหน้า 200 ชั่ง⁴ การส่งเงิน
ล่วงหน้ามาก ๆ เช่นนี้ ทำให้รัฐบาลไทยไว้วางใจเจ้าภาษีเงิน วิธีการส่งเงินล่วงหน้านี้ต่อมากลายเป็น
วิธีการให้เงินกินเปล่า และนับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ขุนนางไทยทำการทุจริตได้ ชาวจีนไม่
เพียงแต่จะส่งเงินกินเปล่าให้รัฐบาล ยังมีวิธีเรียกเงินกินเปล่าเป็นผลประโยชน์ของตนเองอีก
อาทิ ในการคั่งแขวงหอย ขุนบานเบิกบุรี เจ้าอากรหอยจะเรียกเงินแม่ะเจียะ (เงินกินเปล่า)

1. อัสวพาหุ [พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว] "พวกยิวแห่งบูรพาทิศ" อ้างถึงใน
กมล จันทรส อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล... หน้า 73.
2. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2401 - 2404, หน้า 41.
3. ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16, หน้า (16)
4. เรื่องเดิม จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 54 จ.ศ. 1230 หมายเหตุเรื่องราว
ประมูลเงินภาษี

ซึ่งจะกองจ่ายเป็นเงินสด ใครยอมจ่ายมากกว่าคนอื่นจะได้รับตั้งให้เป็นแขวงการพนัน¹ แม้ว่า การตั้งแขวงการพนันและการพนันชนิดนี้จะถูกยกเลิกไปแล้วก็ตาม แต่วิธีการเรียกเงินกินเปล่านี้ ยังคงติดมาในแพร่หลายในวงการธุรกิจแม้ในปัจจุบันนี้ ในวงการพนันนอกจากจะมีวิธีเรียกเงิน กินเปล่าแล้ว จีนเจ้าของบ่อนการพนันมีวิธีหาประโยชน์ส่วนตัวอีก เช่น เจ้าของโรงหวยไค่ก่าไร จากการขายสมุดไทยจดหวย ซึ่งซื้อมาจากประเทศจีนเล่มละ 16 สตางค์ ขายให้แขวงเล่มละ 1 บาท แขวงขายให้เสมียนเล่มละ 1.50 บาท² ไค่ก่าไรหลายเท่า สำหรับเจ้าของบ่อนเบี้ย ไค่ก่าไรจากการทำ "ปี่สกา"³ ผู้เล่นการพนันนิยมเอาไม้มาใช้แทนเงินตรา จึงเกิดการขายปี่สกา ในบ่อนการพนันซึ่งเป็นผลประโยชน์ต่อเจ้าของบ่อน ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นวิธีการของชาวจีนที่ สร้างประโยชน์ของตนเองในการประกอบอาชีพ และราษฎรไทยได้รับบทเรียนจากวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้จากชาวจีน

ปัจจัยต่าง ๆ ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ส่งเสริมให้ชาวจีนประกอบอาชีพในกาน เสรษฐกิจ ไค่ก่าไร ราษฎรไทยไม่สามารถจะเข้าไปแข่งขันกับชาวจีนได้ การเปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้ามาควบคุม เสรษฐกิจตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ทำให้ชาวจีนสามารถยึดอำนาจทางเศรษฐกิจไว้กับพวกตน บทบาทชาวจีนในกาน เสรษฐกิจในสมัยนี้เป็นการปูพื้นฐานการควบคุมเศรษฐกิจในสมัยต่อ ๆ มา การ เปิดโอกาสให้ชาวจีนก้าวเข้ามามีบทบาทในกาน เสรษฐกิจในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ทั้งผลดีและ ผลเสียต่อรัฐบาลและราษฎรไทย และเป็นผลดีต่อชาวจีนเองซึ่งอาจวิเคราะห์ผลของบทบาทชาวจีน ในกาน เสรษฐกิจนี้ได้ดังนี้

ผลดีต่อรัฐบาลไทย ประการแรก รัฐบาลมีรายได้เพิ่มจากการที่ชาวจีนเข้ามาช่วย เหลือรัฐบาลในกาน เสรษฐกิจ โดยเฉพาะรายได้จากการให้พ่อค้าจีนผูกขาดสินค้าและเก็บภาษีให้ รัฐบาล ดังจะเห็นได้จากรายได้จากการเก็บภาษีในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

1. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 17, หน้า 464 - 465.

2. เรื่องเดียวกัน, หน้า 466.

3. เครื่องหมายใช้คิกะแนในบ่อนเบี้ย เดิมสมัยอยุธยาทำด้วยโลหะ ในปลายรัชกาล ที่ 4 นายอากรสั่งทำปี่สกาด้วยกระเบื้องดินเผาจากจีน ปี่แต่ละบ่อนมีเครื่องหมายต่างกันและราคา ต่างกัน เมื่อเปลี่ยนนายอากรก็เปลี่ยนแบบปี ประมาณว่ามีปีแบบต่าง ๆ กว่า 5,000 ชนิด

ซึ่งยังคงใช้ระบบเก็บภาษีทั้งเงินตราและสิ่งของมีรายได้ประมาณ 5,200,000 บาท ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเปลี่ยนเป็นเก็บด้วยเงินตราทั้งหมด รายได้เพิ่มขึ้นเป็น 25 ล้านบาท¹ และในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรายได้จากภาษีอากรเพิ่มขึ้นเป็นปีละ 26,964,000 บาท² รายได้จากภาษีที่เพิ่มขึ้นในแต่ละรัชกาลนี้เนื่องจากเจ้าภาษีเสนอภาษีชนิดใหม่ ๆ ขึ้น ซึ่งเป็นทางที่ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น เช่น ภาษีละคร³ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของอากรมหรสพในปัจจุบัน ภาษีของ 22 สิ่ง ภาษีพื้น ฯลฯ นอกจากรายได้จากภาษีแล้ว รัฐบาลในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังมีรายได้จากการเก็บค่าแรงงานชาวจีน (การผูกข้อมือนจีน) โดยเฉพาะรายได้จากการเก็บค่าแรงนี้ รัฐบาลนำมาใช้ในการทะนุบำรุงประเทศหลายประการ เช่น ใช้เงินผูกข้อมือนจีนในการสร้างเรือรบ ใช้เป็นค่าจ้างจีนซ่อมแซมเมืองสมุทรสาคร เมืองนครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) เป็นค่าจ้างจีนซุกคลองผดุงกรุงเกษม สร้างป้อมปราการปิดปากน้ำอ่าวไทย เมื่อสร้างถนนเจริญกรุงรัฐบาลใช้เงินผูกข้อมือนจีนจ่ายทำถนนนี้⁵ และถนนอื่น ๆ อาทิ ถนนขวางตั้งแต่วัดควนวิเศษไปถึงวังพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์ ถนนจากศาลเจ้าพระกาลไชยศรีไปถึงสะพานหิน และถนนสำเริงจนถึงวัดประทุมคงคา⁶ นอกจากนี้

1. Wales, Ancient Siamese..., p. 214.

2. Mgr. Pallegoix, เรื่องเดิม หน้า 294.

3. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 67 จ.ศ. 1221 พระบรมราชโองการ เรื่องการเล่นละครและตั้งเจ้าภาษีละคร (สมุคโตคำ เขียนดินสอดขาว)

เดิมละครเล่นในวังต่อมาแพร่หลายไปตามบ้านขุนนาง มีราษฎรฝึกหัดเล่นละครกันมาก จึงมีผู้เสนอเก็บภาษี เงินปีละประมาณ 55 ชั่ง ใ้ได้รับแต่งตั้งเป็นขุนสมพิศราชीกรณ

4. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 3 เลขที่ 89 จ.ศ. 1211 ใบบอกพระวิจิตรชาญณรงค์ ถึงพันโทสมบัติน สงเงินผูกข้อมือนจีน (กระชายเพลา เขียนดินสอดขาว)

5. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 154 จ.ศ. 1226 ประกาศเรื่องเงินเสียเงินผูกข้อมือนจีนไปสร้างถนน (สมุคโตคำ เขียนดินสอดขาว)

6. เรื่องเดียวกัน

รัฐบาลได้ใช้เงินรายได้จากภาษีอากรนี้มาส่งเสริมเศรษฐกิจในด้านอื่น ๆ เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดให้ใช้เงินอากรรังนกแดงสำเนาไปค้ากับต่างประเทศ¹ เงินอากรบ่อนเบี้ย อากรสุรา เป็นทุนซื้อพริกไทยส่งเป็นสินค้าออก ใช้เงินค่าผูกปี้เป็นค่าแรงเงินต่อเรือสินค้า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ใช้เงินผูกปี้เงิน 24 ชั่ง 5 ตำลึง 1 บาท ใช้ในการตั้งโรงทำน้ำตาล² จะเห็นได้ว่าในการทะนุบำรุงแผ่นดินและการปรับปรุงเศรษฐกิจของรัฐบาลในขณะนี้ กระทำได้เพราะมีรายได้จากการที่ชาวจีนเข้ามาเป็นผู้ปฏิบัติงานในท้องถิ่น

ประการที่สอง เป็นผลทางการเมือง รัฐบาลจงใจให้ชาวจีนเข้ามาบริโภคกิจการค้าเศรษฐกิจ ตั้งแต่เป็นพ่อค้าผูกขาดแทนรัฐบาล เป็นเจ้าภาษี แม้กระทั่งกรมกรทำงานโยธาเป็นการดึงให้ชาวจีนเข้ามาจรรงักกัคือรัฐบาลซึ่งเป็นผลพลอยได้จากผลค้าเศรษฐกิจ นอกจากงานประจำในหน้าที่แล้ว รัฐบาลไทยสามารถเกณฑ์ชาวจีนเหล่านี้เข้าทำงานด้านอื่น ๆ เพื่อทดสอบความจงรักภักดี และชาวจีนก็ปฏิบัติงานนี้ด้วยความเต็มใจ อาทิ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเกณฑ์เจ้าภาษีให้สร้างเรือรบ³ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกณฑ์ขุนนางและเจ้าภาษีผูกคลอง สร้างสะพาน มีเจ้าภาษีร่วมสร้างสะพานหลายคน อาทิ พระภาษีสมบัติบริบูรณ์ สร้างสะพานข้ามคลองบางรักตรงบ้านก่งศุดองอังกฤษราคา 20 ชั่ง หลวงพิศาลพลพาณิชย์ สร้างสะพานตรงบ้านก่งศุดองฝรั่งเศส พระยาโชฎิกกราชเศรษฐี สร้างสะพานข้ามคลองเหนือวัดยานนาวา และหลวงนาวาเกษมกร สร้างสะพานข้ามคลองใต้วัดยานนาวา⁴ นอกจากงานปรับปรุงประเทศแล้ว งานส่วนพระองค์ พระมหากษัตริย์ในสมัยนี้สามารถเกณฑ์ชาวจีนมาช่วยเหลือด้วย อาทิเช่น เกณฑ์เจ้าภาษีจัดโรงครัวเมื่อเสด็จประพาสตามหัวเมือง⁵ เกณฑ์ให้พ่อค้าและเจ้าภาษีเงินจัดโต๊ะบูชา

1. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 2 เลขที่ 11 จ.ศ. 1175

2. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 3 เลขที่ 19 จ.ศ. 1201 บัญชีชำระเงินภาษีโรงน้ำตาลทรายพระยาวิเศษ, ขุนศรีบริบูรณ์ (สมุคโศคำ เขียนดินสอขาว)

3. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3, หน้า 91.

4. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 154 จ.ศ. 1226

5. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4, หน้า 172.

รวมในงานพระราชพิธีต่าง ๆ ในพระบรมราชวัง เช่น งานบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว¹ งานโสกันต์พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์² และงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว³ การเกณฑ์เจ้าภาษีหรือพอกำเงินเช่นนี้เป็นผลทางการเมือง ทำให้ชาวจีน
ได้เข้ามาบริโภคราชการและเพิ่มความซื่อสัตย์ต่อรัฐบาลมากขึ้น ในเวลาเดียวกันเป็นความที่สมประสงค์
บรรดาชาวจีนที่มีโอกาสบริโภครัฐบาลไทย เพราะหวังผลจากความคุ้มครองจากรัฐบาลไทยด้วย

ประการที่สาม ชนชั้นปกครองมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการที่ให้ความคุ้มครองต่อชาวจีน
จะเห็นได้จากเจ้าภาษีจีน เมื่อขอเป็นเจ้าภาษีจะขอเสนอเงินขึ้นต่อเจ้านายที่ตนพอใจ ทั้งนี้เพราะ
รัฐบาลในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีนโยบายให้กระจายภาษีไปขึ้นกับเจ้านายกรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไข
ให้ทางการยกยอกเงินของขุนนางไทย ดังจะเห็นจากพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

...เจ้าปลัดกรมสรรพากรยกยอกเงินหลวง
ไปใช้สอยทำบุญถวายสลายลงเสียมาก...พระเจ้า
แผ่นดินแต่ก่อนจนบัดนี้จึงคิดแยกย้ายตัวเจ้าจำนวน
ให้มากออกไปตามกรมนั้น ๆ ...ให้ไปขึ้นวังน่าบาง
วังหลังบ้าง เจ้านายต่างกรมที่แข็งแรงในราชการ
...จึงมีธรรมเนียมเปิดให้เจ้าภาษีนายอากรผูก
ประมูลอากร เมื่อเป็นญาติๆเป็นชาชอบภอในเจ้า
ไคนายโคจะชอลถวายเจ้านายนั้นก็... 4

เงินเจ้าภาษีจึงยึดนโยบายของรัฐบาลนี้แสวงผลประโยชน์ส่วนตัว คือรับประมูลเงิน
ขึ้นต่อเจ้านายที่มีความสัมพันธ์กับตน หรือให้ความคุ้มครองแก่ตนเพื่อผลประโยชน์ทางสังคมและ

1. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4, หน้า 6.
2. เรื่องเดียวกัน หน้า 175.
3. เรื่องเดียวกัน หน้า 43.
4. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรรัชกาลที่ 4 เลขที่ 138 จ.ศ. 1226 จดหมายถึงหลวง-
นายเศรษฐ เรื่องเสด็จเมืองกาญจนบุรี (สมุคโตคำ เขียนคืนสอชาว)

ความมั่นคงในการประกอบอาชีพของตนและเป็นการสร้างความพอใจให้บรรดาเจ้านายที่มีรายได้จากเงินเจ้าภาษีนี ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ บรรดาชนชั้นปกครองจึงมีรายได้จากการประมูลเงินภาษีของเงินเจ้าภาษีกันมาก

ผลเสียต่อรัฐบาลไทย ผลเสียในการที่ชาวจีน เข้ามามีบทบาทในเศรษฐกิจไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีดังต่อไปนี้

ประการแรก การให้สิทธิแก่บรรดาพ่อค้าและเจ้าภาษีจีน ทำให้ชาวจีนเหล่านี้สามารถขูดรีดราษฎรได้ และรัฐบาลไม่มีมาตรการที่จะป้องกันราษฎรจากการขูดรีดนี้ เช่น พ่อค้าคนกลางเงินสามารถกำหนดราคาค่าผลผลิตของเกษตรกรได้ตามอำเภอใจ จะกดราคาให้ต่ำและนำมาจำหน่ายในราคาสูง นอกจากนี้การให้สิทธิแก่เจ้าภาษีก่อให้เกิดความหมายใจระหว่างเจ้าภาษีกับเจ้าหน้าที่ยกครองบ้านเมือง เมื่อเกิดการฉ้อฉลประโยชน์ซึ่งกันและกันโดยเฉพาะเจ้าภาษีที่ชกวิธีต่าง ๆ ที่ไม่สุจริตเป็นต้นว่า เก็บภาษีเกินพิกัดหรือเก็บสิ่งที่ไม่ได้ในพิกัดภาษี¹ เช่นกรณีเงินมากผู้ซึ่งเป็นขุนชำนาญไพรสาร เจ้าภาษีอากรเกวียน พิกัดกับเจ้าเมืองกำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก และสุโขทัย² ที่ชักขวางไม่ให้ราษฎรเสียภาษี เพราะเจ้าภาษีเรียกภาษีที่ไม่ได้ในพิกัดในกรณีที่เจ้าเมืองไม่ทำตามความต้องการของเจ้าภาษี เจ้าภาษีจะมีจดหมายฟ้องมาในเมืองหลวงเพื่อบังคับให้เจ้าเมือง³ ตักเตือนให้ราษฎรมาเสียภาษี จะเห็นได้ว่านอกจากพ่อค้าเจ้าภาษีเงินจะใช้อิทธิพลขูดรีดราษฎรแล้ว ยังเป็นทางแทรกวรรระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกับผู้เก็บภาษีอีก

ประการที่สอง การที่รัฐบาลพิจารณาตั้งเจ้าภาษีจากจำนวนเงินประมูลที่สูงนับเป็นข้อบกพร่อง เพราะรัฐบาลไม่ได้คำนึงถึงเจตนาหรือพฤติการณ์ของเจ้าภาษี เจ้าภาษีส่วนมากจึง

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุนิติบัญญัติ 3 เลขที่ 145 จ.ศ. 1207 ใบบอกเมืองกำแพงเพชร เรื่องขุนชำนาญไพรสน นายอากรเกวียนพอนาดี้ กลาวโทษพระยากำแพงเพชรฯ (กระชายเพลาเขียนกินสอคำ)

2. ก.ท.ช. จดหมายเหตุนิติบัญญัติ 3 เลขที่ 48 จ.ศ. 1207 สารตรา ฯ เรื่องตั้งให้เงินมากเป็นขุนชำนาญไพรสาดนายอากรฯ (สมุดโตคำ เขียนกินสอขาว)

3. ก.ท.ช. จดหมายเหตุนิติบัญญัติ 4 เลขที่ 79 จ.ศ. 1225 เรื่องเจ้าภาษีเก็บไม่ได้อาเมืองกรมการชำระ (สมุดโตคำ เขียนกินสอขาว)

ใช้กลวิธีต่าง ๆ โกงรัฐบาล เช่น นำเงินภาษีไปใช้จ่ายส่วนตัว¹ ทักค้างเงินภาษีหลายปี มีกำไร
ไม่บอกให้รัฐบาลทราบ ยักยอกเงินโดยบอกว่าเก็บได้น้อย² บางคนเอาเงินภาษีอากรหนีไป
พฤติกรรมต่าง ๆ นี้ แสดงให้เห็นว่าเจ้าภาษีไม่ได้เกรงกลัวรัฐบาล เพราะรัฐบาลไม่มีมาตรการ
อะไรที่เด็ดขาดกับเจ้าภาษีทุจริตเหล่านี้ นอกจากถอดออกจากตำแหน่งใหญ่ขึ้นมาประมุขแทน หรือ
ให้ผู้รับประกันชดใช้เงินแทนตั้งกรณี เงินทักจวน³ ผู้ประกันชดใช้เงินแทนเงินไซร้นายอากรบ่อนเบี้ย
เมืองชลบุรีซึ่งค้างเงินอากรรัฐบาล พฤติกรรมโกงรัฐบาลของบรรดาเจ้าภาษีนี้นี้เป็นเหตุให้รายได้
ของรัฐบาลลดน้อยลงไปกว่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว

...เงินจำนวนขึ้นพระคลังต้องลดหย่อนเพราะ

พวกเงินประมุขเงินเกินกว่าที่จะเก็บได้ เพื่อจะเอาเงิน
ไปใช้จ่ายเพราะถือว่าไม่เก็บได้น้อยคอกเบี้ยและไม่ต้อง
ส่งเงินคืนตามที่ว่า จึงได้ลดเงินลงพอแต่เต็มภูมิภาค...

เมื่อเป็นดังนี้เงินที่ไ้มาไซ้ราชการก็ลดลงทุก ๆ ปี...⁴

ประการที่สาม การลักลอบค้าฝิ่นของชาวจีน ก่อให้เกิดสมาคมจีนรับลักลอบนำฝิ่น
จากสำเภงเงินเข้ามาขายให้ทั่วแทนตามชายฝั่งทะเล การซื้อฝิ่นนี้เป็นทางให้สูญเสียเงินตราออก
นอกประเทศ และสมาคมลับจีนนี้ยังก่อความวุ่นวายภายในประเทศ อาทิ ทำการปล้นสะดมราษฎร
หรือโรงงานต่าง ๆ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นความวุ่นวายทางการเมืองเท่านั้น มีผลเสียต่อเศรษฐกิจ
ของรัฐบาล เพราะสูญเสียเงินตราออกนอกประเทศ สูญเสียเงินปราบปรามเหล่าร้าย และทำให้อ
กิจการตามโรงงานต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักไป

1. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 77 จ.ศ. 1201

2. จดหมายเทศุรชกาลที่ 3 เลขที่ 48 จ.ศ. 1207

3. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 135 จ.ศ. 1227 5 หนังสือเจ้าพระยา-
รวีวงษ์มหาโกษาธิบดีถึงพระยาชลบูรณรักษ์ (สมุหุ้ไ้คำ เขียนกินสอขาว)

4. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัส..., หน้า 42.

การที่ชาวจีนเข้าควบคุมเศรษฐกิจในระยะรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีผลดีทางเศรษฐกิจ และทางสังคมต่อชาวจีนเองอย่างมาก

ด้านเศรษฐกิจ เป็นที่ทราบแล้วว่าจีนอพยพเข้ามามีจุดประสงค์เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตน ซึ่งชาวจีนประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพใดนั้นคงจนสามารถควบคุมเศรษฐกิจไทยในระยะนี้ อาชีพของชาวจีนสัมพันธ์กันนับตั้งแต่เป็นกรรมกรซึ่งเป็นงานต่ำสุด เป็นพ่อค้า เป็นเจ้าภาษีและได้เป็นขุนนาง การการค้าพอกาสร้างตัวเองจากประเภท "เสื่อผืนหมอนใบ" จนได้เป็นพ่อค่านายทุนที่มั่งคั่ง จะเห็นจากรายชื่อพ่อค่านายทุนจีนหลายคน ซึ่งปรากฏชื่อในหนังสือพิมพ์ในปลายสมัยรัชกาลที่ 4¹ นอกจากกำไรจากการค้า จีนเจ้าภาษีได้รับประโยชน์จากการประมูลภาษี เพราะการประมูลภาษีไม่ต้องลงทุนอะไร และจากจำนวนเงินที่ประมูลรัฐบาลจะให้เจ้าภาษีไว้ใช้ในกิจการ 1 ส่วน ส่งให้รัฐบาล 2 ส่วน นอกจากเงินประมูลแล้วเจ้าภาษีได้กำไรจากเงินค่าปรับใหม่หรือนำเงินหลวงไปใช้ส่วนตัว การที่ชาวจีนนิยมเป็นที่หลวงนั้นเพราะไม่ต้องเสียคอกเบี้ย และบางกรณีไม่ต้องใช้เงินต้นและคอกเบี้ย กล่าวคือ เจ้าภาษีเดินทางกลับไปยังประเทศจีน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ต่อชาวจีนยิ่งนัก พ่อค้าจีนบางคนสร้างความไว้วางใจกับรัฐบาลจนสามารถกู้เงินพระคลังไปใช้ในกิจการส่วนตัว ดังกรณีเงินต้นกิมจิง² พ่อค้าจีนที่สิงคโปร์กู้เงิน

1. Bangkok Calendar 1867, p. 56. Chinese Merchants, A Few of the Principal.

พ่อค้าจีนผู้อยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา คือ 1. พระพิสนธ์ สุรากร
2. เจ๊สัวผัก 3. จีนสื่อ 4. เจ๊สัวเลาแซ 5. เจ๊สัวเกงซิว 6. เจ๊สัวโป 7. หลวง
บานเบิกบุรีรัตน์ 8. เจ๊สัวเกงซิว 9. จุนจู 10. หลวงพิชวารี 11. อากรมุดโด

พ่อค้าที่อยู่ทางฝั่งตะวันออก 1. เจ๊สัวยิ้ม 2. อากรกี 3. เจ๊สัว 4. เจ๊สัวจ
5. เจ๊สัวเจียน 6. หลวงอภัยสอน 7. อากรขอ 8. เจ๊สัวเนียม 9. เจ๊สัวโต 10. เจ๊สัว
สอน 11. อากรสูย

2. เป็นพ่อค้าจีนที่สิงคโปร์ ช่วยเหลือราชการไคร้บยศเป็นพระพิเทศพานิชสยามพิริยภักดี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปใช้ในการสร้างเรือกลไฟ 35,000 เหรียญ เป็นเงินไทย 58,333 บาท¹ และไม่สามารถส่งดอกเบี้ยให้รัฐบาลไทย จนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ยกดอกเบี้ยให้ จะเห็นได้ว่า การเข้าประกอบอาชีพค้า เศรษฐกิจของชาวจีนนี้มีผลดีต่อชาวจีนที่จะสกัดกั้นผลประโยชน์ส่วนตัวมาก

ผลดีทางสังคม ชาวจีนเข้ามาประกอบอาชีพภายในประเทศเป็นชนกลุ่มน้อย ซึ่งเมื่อกำลังก็น้อย่างเห็นวามแน่นอน จะเห็นได้จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวจีน นอกจากนี้ การสร้างความไว้วางใจต่อรัฐบาลไทยจนได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนางนั้น เป็นทางยกฐานะสังคมของชาวจีนในประเทศให้ดีขึ้น กล่าวคือ ได้รับความคุ้มครองจากรัฐบาลไทย เพราะจีนที่อพยพออกนอกประเทศไม่ได้รับความคุ้มครองจากประเทศตน ชาวจีนจึงพยายามหาทางเข้ารับใช้รัฐบาลไทยซึ่งเป็นที่ยอมรับของชาวจีนเห็นสิ่งอันใด² เพราะไม่เพียงแต่จะเป็นเครื่องคุ้มครองฐานะสังคมของเขา ยังเป็นการสร้างชื่อเสียงและความนับถือให้แก่รุ่นลูกหลานต่อไป³

ผลเสียต่อชาวจีนนั้นแทบจะไม่มีเลย เพราะการที่ชาวจีนมีบทบาทค้า เศรษฐกิจนั้นมีผลทั้งทางตรง คือ มีรายได้ทางเศรษฐกิจ และทางอ้อม คือ ความมั่นคงทางสังคม นอกจากนี้ เกิดอุปสรรคบางอย่างเล็กน้อยในการปฏิบัติงานซึ่งได้แก่อุปสรรคในการเก็บภาษีอากร ซึ่งมักเกิดจากความไม่พอใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่ปกครอง เช่น เจ้าหน้าที่ห้ามราษฎรเสียภาษีกับเจ้าภาษี กรณี นายอวม นายอำเภอ ห้ามราษฎรเสียภาษีกับจีนหกเจ้าภาษียาสูบ⁴ ราษฎรไม่ยอมเสียภาษี ด้วย

1. ก.ท.ช. จดหมายเหรัญชกาลที่ 4 เลขที่ 20 จ.ศ. 1223 ประกาศเรื่อง พระพิเทศพาณิชย์เงินหลวง (สมุดไต่คำ เขียนดินสอดขาว)

2. Victor Princell, The Chinese in Southeast Asia, p. 96.

3. Skinner, Leadership and Power..., p. 7.

4. ก.ท.ช. จดหมายเหรัญชกาลที่ 3 เลขที่ 70 จ.ศ. 1204 จีนทกผู้เป็นพื่อนพรหม
 อากร กล่าวโทษนายอวม } (กระคาษเพลา เขียนดินสอดคำ)
 ร์น }

ไม่พอใจอัตราที่เจ้าภาษีเก็บ หรืออ้างว่ามีตราภูมิคุ้มกัน เมื่อเปรียบเทียบกับภคสิทธิ์ที่เจ้าภาษีมักกับอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว จะเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยเท่านั้น เพราะเจ้าภาษีจีนใช้ภคสิทธิ์ชั่วคราว และสร้างประโยชน์ส่วนตัวได้หลายทางกว่าอุปสรรคที่เกิดจากราษฎรไทยนี้ ผลที่ชาวจีนเขาคำเงินงานด้านเศรษฐกิจต่อราษฎรไทยนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับแล้วจะเห็นได้มีผลตรงกันข้ามกับผลที่มีต่อชาวจีน เพราะมีผลดีต่อราษฎรไทยเพียงเล็กน้อยในขณะที่มีผลเสียมาก

ผลดีต่อราษฎรไทย ราษฎรได้รับความสะดวกสบายในการซื้อสิ่งอุปโภคบริโภค แลกเปลี่ยนสินค้า ขายสินค้าซึ่งชาวจีนเป็นผู้รับบริการทั้งสิ้น การซื้อสินค้าของพ่อค้าคนกลางมีผลให้ราษฎรไทยสามารถขายผลผลิตได้ มีผลให้ราษฎรไทยมีรายได้เพิ่ม นอกจากนี้ในการพัฒนาประเทศ อาทิ การชุกคดอง สร้างถนน เพื่อความสะดวกสบายของประชาชนนี้ ใ้รับแรงงานจากกรรมกรจีน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อราษฎรไทยที่สามารถประกอบอาชีพค้าอื่นโดยไม่ต้องถูกรัฐบาลเกณฑ์แรงงานมาปรับปรุงประเทศค่านนี้ ส่วนผลเสียที่เกิดแก่ราษฎรไทยนั้นจำแนกออกเป็น

ประการแรก เกษตรกรไทยถูกพ่อค้าคนกลางกดราคาสินค้า โดยจ่ายให้อัตราต่ำ ซึ่งเป็นผลให้เกษตรกรไม่มีกำลังใจปรับปรุงผลผลิตของตนให้ดีขึ้น ทำให้การประกอบอาชีพของเกษตรกรไทยไม่สามารถจะแข่งขันกับชาวจีนได้

ประการที่สอง การประกอบอาชีพของราษฎรไทยถูกขูดรีดจากบรรดาเจ้าภาษีซึ่งพยายามเสนอภาษีชนิดต่าง ๆ ที่กระทบกระเทือนอาชีพและความเป็นอยู่ของราษฎรไทย เช่น ขวานาคองเสียค่านา ชาวไร่เสียอากรสมภักษร อากรฟักเขียวฟักทอง ภาษีของ 22 สิ่ง ฯลฯ ชาวประมงเสียอากรค่าน้ำซึ่งเก็บจากเครื่องมือจับสัตว์น้ำ ผู้ประกอบการค้าเสียภาษีสถาน โรงเรือตักแพ นอกจากนี้มีภาษีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน คือ ภาษีไต ชัน ภาษีน้ำมัน ภาษีสมุด ฯลฯ การขูดรีดของเจ้าภาษีนี้เนื่องมาจากความบกพร่องของรัฐบาลในการตั้งเจ้าภาษี ซึ่งเป็นผลให้ราษฎรไทยเสียเปรียบชาวจีนตลอดมา และทำให้ชาวจีนผู้มีความสามารถมีความขยันขันแข็งกว่าแย่งอาชีพไปจากราษฎรไทย โดยเฉพาะการเกษตรกรรม จนทำให้ราษฎรไทยไม่สามารถแข่งขันกับชาวจีนได้ นอกจากนี้เมื่อมีการตีพาทระหว่างเจ้าภาษีกับราษฎร เจ้าจำนวนผู้ชำระจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพวกเจ้าภาษี ทำให้ราษฎรได้รับความลำบาก

ประการที่สาม การที่ชาวจีนตั้งบ่อนการพนันขึ้นนับเป็นผลเสียต่อราชอาณาจักรไทย ทำให้ติดการพนันและควรวีธีการเอาใจของชาวจีนดังกล่าวมาแล้ว ทำให้ราชอาณาจักรไทยต้องสูญเสียทรัพย์สินไปในการเล่นเกมพนัน ซึ่งเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจของครอบครัวราชอาณาจักรไทยด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทชาวจีนค้ำเสริมธุรกิจในระยะรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้เป็นพื้นฐานทำให้ชาวจีนได้เข้าควบคุมเศรษฐกิจของประเทศไว้ทั้งหมดในระยะหลัง ชาวจีนที่เข้ามาเป็นผู้อุปถัมภ์การเข้าช่วยเหลือรัฐบาลไทยค้ำเสริมธุรกิจ ประกอบกับสภาพบ้านเมืองในระยะนี้ต้องการกำลังสมอง กำลังแรงงาน จากชาวจีนในการปรับปรุงประเทศ และรัฐบาลเห็นคุณค่าอันนี้ของชาวจีน เนื่องจากชาวจีนไม่มีอำนาจในการปกครองประเทศ รัฐบาลจึงให้สิทธิแก่ชาวจีนในค้ำเสริมธุรกิจ ซึ่งเป็นข้อผิดพลาดของรัฐบาลในระยะนี้ที่ให้สิทธิแก่ชาวจีน โดยไม่มีมาตรการป้องกันการใช้สิทธิในทางทุจริตราชอาณาจักร ทำให้ราชอาณาจักรไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบชาวจีนตลอดมาจนปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม บทบาทชาวจีนค้ำเสริมธุรกิจนี้ มีส่วนช่วยให้รัฐบาลได้พัฒนาประเทศให้เจริญขึ้นเป็นอันมาก จึงเปรียบบทบาทชาวจีนค้ำเสริมธุรกิจนี้ เหมือนคาบสองคม คือ ทั้งประโยชน์และโทษในเวลาเดียวกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย